

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politic'
ZATVORENIK

Godina XXX. - listopad/studeni/prosinac

BROJ **281**

Sretan Božić i Nova godina!

KUSIĆ I NJEGOV DOKUMENT DIJALOGA

Unajvećoj tišini davno je prošao 19. rujna 2019. godine. Dan kasnije, dok sam se vozio prema jugu naše lijepo domovine, nazivali su me mnogi naši prijatelji, radujući se donesenoj smjernici odnosno Rezoluciji Europskog parlamenta o važnosti europskog sjećanja za budućnost Europe (2019/2819(RSP)). U toj Rezoluciji koju su domaći mediji skoro potpuno prešutjeli, jasno i nedvosmisleno se u isti rang stavljaju dva totalitarna režima: nacionalosocijalizam i komunizam!

I povrh toga, Rezolucijom se pozivaju sve države članice, pa dakle i Hrvatska, da na nacionalnoj razini jasno i nedvosmisleno osude komunističku ideologiju i komunistički režim te jednako zabrane upotrebu nacističkih i komunističkih simbola pri bilo kakvim manifestacijama, okupljanjima ili u javnim prostorima. Jasno se napominje, a izrijekom se traži ("naređuje"), da se države članice pobrinu za očuvanje sjećanja na prošlost i za odavanje pijeteta svim nedužnim žrtvama, pa se time šalje poruka i onima koji osporavaju komemoracije npr. na Bleiburgu i križnim putovima.

A kad su svi pomislili da je stvar prošla nezapaženo, i da će sve otići u zaborav, predložio sam, a Vijeće HDPZ-a je jednoglasno prihvatio zahtjev za OPOZIV tzv. "DOKUMENTA DIJALOGA", s rokom u prvoj polovici 2020. godine. On uključuje zahtjev da se javno ispričaju oni članovi Vijeća za suočavanje s prošlošću, na čelu s akademikom Zvonkom Kusićem, koji su donijeli sramotne zaključke o aboliciji zvjezde petokrake, prvog među simbolima komunizma, i njegine ponovne afirmacije u hrvatskome društvu. Mi se ne možemo i ne ćemo pomiriti s time da se sve zaboravi, jer mi najbolje znamo da se povijest ne smije pretvoriti u ništa, mi znademo njezin smisao.

Mi smo očevidci da su suvremeni barbari svu našu povijest, žrtvu, muku i patnju podredili samo svojoj budućnosti i vladavini u budućnosti! Ovako oštре riječi – a još mnoge sam naumio reći, što mi prostor ne dopušta – možda odudaraju od ozračja mirenja u vrijeme Došašća, ali: nas ponižavaju iz dana u dan. Jedno takvo poniženje doživjeli smo nedavno u Uredu za kulturu grada Zagreba. Taj Ured i njegova pročelnica Milana Vuković Runjić, naime, osporavaju – pa su privremeno i zaustavili – ostvarenje našeg projekta "Memorijalni centar žrtava totalitarnih režima", s obrazloženjem da HDPZ u svom logotipu, pored golubice i maslinove grančice kao simbola slobode i mira, ima i hrvatski grb s početnim bijelim poljem!?

Je li ovo samo stvar elementarnog nepoznavanja vlastite prošlosti i vlastitih nacionalnih simbola, ili se radi o prozirnom pokušaju da se onemogući ustrojavanje ustanove koja bi trajno rasvjetljivala onaj mračni dio naše povijesti, dio koji vladajuće strukture skrivaju? No, uzaludno je misliti da će nas time zaustaviti. Nismo se zaustavljeni ni pred većim preprekama, nismo klečali ni pred jačim neprijateljima. Naš odgovor će biti skoro preimenovanje projekta u "Hrvatski memorijalni centar žrtava komunističkog režima", pa neka svima bude jasno kakav sadržaj slijedi!

A u odnosu na predstojeće predsjedničke izbore, u prethodnom sam broju časopisa napisao te i sada ostajem pri izjavi da sam siguran kako su politički zatvorenici bili "zatočenici savjesti" i kako će i sada glasovati dobro, po svojoj savjesti. No, ovoga bih puta nadodao kako bi ubuduće možda trebalo propisati da kandidat za predsjednika države mora predočiti i liječničku svjedodžbu. Radujmo se, dakle, budućim iskušenjima, danima koje nas uvode u blagdan Božića, a ja od srca svim političkim zatvorenicima ma gdje se našli na ovoj našoj planeti, želim sretan Božić te mir i blagoslov njihovim obiteljima i svim čitateljima našega *Političkog zatvorenika!*

**Mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Mr. sc. Marko Grubišić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Josip Ljubomir Brdar, Ivan Gabelica,
Andelko Mijatović, Alfred Obranić,
Andrija Vučemil

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433

e-mail: hdpz.podružnica.zagreb@gmail.com
hdpz1990@gmail.com

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja preplata za Hrvatsku 140 kn
za inozemstvo: **Europa** 300 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 500 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

IBAN HR0525030071100009317 kod
SBERBANK d.d.Zagreb, a za devizne
uplate isti IBAN i BIC VBCRHR22
također kod SBERBANK d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarjna crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

Slika na naslovnoj stranici:
Josip Biffel: Poklonstvo malom Isusu
(ulje na platnu, 1999.)

PREDsjednički izbori

Utrenutku kad se ovaj broj nađe u rukama čitatelja, znat ćemo rezultate prvoga kruga predsjedničkih izbora i tako biti oslobođeni nedoumica koje vjerojatno u trenutcima dok pišem ove redke tište mnoge.

Bivši hrvatski politički uznici – za razliku od hrvatskih branitelja kojih danas u stračko-političkom smislu ima na svim stranama – zacijelo, ne računajući možda sasvim rijetke iznimke, zapravo dvoje samo između Kolinde Grabar Kitarović i Miroslava Škore; ostali ih kandidati i ne zanimaju. Iako oboje u potrazi za glasovima znaju zabrazditi i lijevo od centra – Kolinda, recimo, pjevajući uzoritom Milanu Bandiću i pokušavajući pridobiti potporu HNS-a, a Škoro računajući da će ga Most, ta crvena krpa i nezadovoljnim hadezeovcima, i ne samo njima, oslobođuti *desničarske* hipoteke – tih dvoje kandidata aspiriraju na približno isti dio biračkoga tijela.

Zato se samo nepametna i politički posve nepismena čeljad može čuditi da između njih dvoje padaju najžešći (i najniži) udarci. Ta, nogometnim rječnikom kazano, oni su jedno drugome u šesnaestercu, a nije u njihovu šesnaestercu ni Mislav Kolakušić, kamoli Zoran Milanović. Napadima na kandidate ljevice neće osvojiti nijedan glas; umjesto toga, posve logično se nadaju da će jedno drugome preoteti kojega neodlučnog birača. Oni koji ne vladaju tom abecedom, neka se ne pačaju u ozbiljan razgovor. A pri svemu tome, danas ne znamo brojeve odnosno omjere, ali se čini da znademo što će kod prosječnog birača s tzv. desnice u prвome krugu prevagnuti.

Oni koji misle da im je do kontinuiteta – a ne znaju elementarne činjenice iz hrvatske povijesti, pa tako ni onu da je, recimo, Narodna stranka što je iznikla iz Hrvatskoga narodnog preporoda postala mađaronskom, slijedom toga i nositeljicom Khuenova režima, ili da je Hrvatska seljačka stranka prerasla u jedan od najsnaznijih stupova monarhističkog režima i jugoslavenske države – uvjeravat će nas da HDZ zaslужuje ostati vječno, pa će kao pravi vjernici glasovati za aktualnu predsjednicu.

Ona će dobiti i sve glasove onih koji su uvjereni – poput Andreja Plenkovića – da se u Hrvatskoj ne smije formirati vlada bez srpske manjine (ne protiv nje, nego bez nje!). Za nju će, kao lojalni koalicijski partner i nametnik na hrvatskome državnom proračunu, zainteresiran za okamenjenje postojećeg stanja, jamačno glasovati i Milorad Pupovac, skupa s Vojom Stanićevićem, a poduprijet će je i dični Tomislav Saucha te Milan Bandić s Milankom Opačić i družinom, vječno pamteći da ni Kennedy nije imao *pevaljku* predsjedničkog ranga: njemu je pjevala tek osrednja glumica.

Oni, pak, koji žele dokidanje dvopartijskoga – u biti jednopartijskog – sustava, uza sve rezerve glasovat će za Škoru. Ne će ih impresionirati rasprava o njegovoj nestručnosti, jer je, primjerice, nositelj sporednih uloga u slabim filmovima, Ronald Reagan, postao vrlo uspješnim guvernerom Kalifornije i kasnije jednim od ponajvažnijih američkih predsjednika. Svoj glas Škori će dati i oni koji time žele pokazati kako su svjesni teških demografskih, političkih, gospodarskih i kulturnih posljedica vladavine Hrvatsko-srpske koalicije, i žele promjene, makar kakve, jer je svaka promjena bolja od ovog truljenja i propadanja, i od ove tehnokratizacije u kojoj pred bezličnim bijelim ovratnicima ne uzmiče samo hrvatska politika, nego i cijela Hrvatska.

Za nj će glasovati i svi oni koji se – makar bez ikakvih jamstava, čak i u obliku one zavabne Petrovljeve javnobilježnički ovjerovaljene izjave – nadaju da će Škoro biti instrument jedne volje koja ima dovesti do čuda usporediva s onim u Kaani Galilejskoj: do raščišćavanja u Hrvatskoj demokratskoj zajednici, i da će se tamošnje članstvo napokon oteti redarstvenoj stezi i korupcijskim uzdamama, pa jednom iznjedriti vodstvo kojemu je Hrvatska na prvome mjestu.

Napokon, za Škoru će glasovati i svi oni koji se ne daju uplašiti tvrdnjom da time jačaju Milanovića, i koji znaju da će i u drugome krugu – ako ga bude i ako u nj uđe ili aktualna predsjednica ili Miroslav Škoro – opet izići na izbore i dati svoj glas onomu tko bi bio manje zlo od Milanovića, znajući da i sada, kao i toliko puta do sada, ne biraju ono što bi htjeli, nego biraju manje zlo.

Na izborima, dakle, nema nikakva razloga za strah; strah nas treba biti stanja u koje smo kao narod dovedeni prije ovih izbora i neovisno o njima.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

KRIZA IDEALA.....	3
Zvonimir JONJIĆ	
KUD PLOVI OVAJ BROD?	5
Josip Ljubomir BRDAR	
IZA ŽELJEZNE ZAVJESE	7
Alfred OBRANIĆ	
JE LI AFIRMACIJA HRVATSKE NJEZINA DEMONIZACIJA, DELEGITIMACIJA, DENACIONALIZACIJA I DESTABILIZACIJA?	10
Tihomir NUIĆ	
PLEHAN!	18
Dr. Vjeko Božo JARAK	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (43.)	22
Maja RUNJE, prof.	
SAVJET LIJEČNIKA	22
Dr. med. Drina BLAŽEKOVIC SOJČIĆ	
OTOK BRAČ U DRUGOME SVJETSKOM RATU	24
Dr. sc. Nikica BARIĆ	
O ISTRAŽIVANJU HRVATSKIH ŽRTAVA U DRUGOME SVJETSKOM RATU I PORAĆU	42
Ivan VUKIĆ	
RADE STOJIĆ RAĆA, HRVATSKI DOMOLJUB I POLITIČKI UZNIK	46
Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ	
IN DIESER AUSGABE	51
IN THIS ISSUE	52

GUŽVA NA LJEVICI

Dok je prosječan birač tzv. desnice Dogorčen što će se njezini glasovi na predsjedničkim izborima podijeliti nadvoje (pri čemu je uloga **Ante Dapića**, po običaju, da pomogne HDZ-u time što će koju stotinu glasova – puno više, naime, nije kadar – odnijeti **Miroslavu Škori**), ljevica na izbore izlazi pocjepanjia nego ikad. Uz **Milanovića**, glavni njezin kandidat – iako ga mediji tamo ne svrstavaju – nesumnjivo je **Mislav Kolakušić**, bivši sudac, a sad zastupnik u Europskom parlamentu.

Mislav Kolakušić

Bez obzira na to što ga je jedan njegov protukandidat u svojoj neužnosti prozvao Duceom, **Kolakušić** je zapravo kandidat ljevice i pravi nastavljač politike Živoga zida, puno više od **Ivana Pernara** koji bi htio biti surogatom **Ivana Vilibora Sinčića**, u čemu uspijeva tek toliko što nije dorastao ničemu osim ponavljanju triju naučenih fraza. Bivši je sudac mnogima prihvatljiviji od **Dalije Orešković**, čeljadeta koje odbija svojom arogancijom, samodopadnošću i prepotenčijom, tobžnjeg borca protiv partitokracije za kojega nikad ne bi znali ni članovi kućnog savjeta da ju nije iznjedrla upravo partitokratska saborska većina (ali je gospoda imala nesreću da se je preračunala, pa je umjesto nagrade za *odrađenoga* Karamarka dobila – nogomet, zbog čega žale vrlo rijetki).

Na **Katarinu Peović Vuković** i njezin salonski komunizam – koji se iz vica naziva socijalizmom 21. stoljeća – ne treba trošiti riječi, baš kao ni na njezina *kapa*, **Matu Kapovića**: ljudima je dosadno, pa svoju dokolicu cijepi neznanjem, što rada – budalaština. Strahujemo što će biti kad ti plodovi fermentiraju. Ne

Dalija Orešković

zaostaje u toj vještini ni **Dejan Kovač** koji se je potrudio znanstveno objasniti da iz činjenice da je u Domovinskom ratu sudjelovao priličan broj Hrvata kojima je ime Ante, matematički slijedi kako su Hrvati fašisti, jer je, eto, **Ante Pavelić** bio fašist, pa čak i oni koji se pri nadjevanju imena ravnaju katoličkim kalendarom te dijete nazovu Anton ili Antunom, zapravo misle na – počast Paveliću. Zamislite strahote, da takvo što bude postavljeno čak i na mjesto komunalnog redara...

OPET ĆEMO O HRVATSKOM GRBU (?)

U skoro će se navršiti petnaest godina otkad smo u 154. broju našega časopisa (u siječnju 2005.) objavili nekoliko desetaka hrvatskih grbova s početnim bijelim poljem, nastalih od 15. do 21. stoljeća, bez ikakve veze s ustaštvom i ustaškim pokretom. U međuvremenu je povjesničar Mario Jareb objavio opsežnu knjigu o hrvatskim nacionalnim simbolima, ali – kako vidimo iz predsjednikova uvodnika u ovom broju – sve to je badava.

Od nas se traži da kleknemo i da iz društvenog znaka, a time postupno i iz nacionalne memorije, izbacimo jedan od ravnopravnih oblika u kojima se naš grb kroz povijest

pojavljuje, baš kao što nas na tzv. demokratskom Zapadu – pročitajte tekst Tihomira Nuića u ovom broju – uporno i bez ikakva temelja proglašavaju fašistima.

Kao i toliko puta do sada, krivi smo što postojimo... No, bit ćemo krivi tek ako pođustimo! Bili smo, dakle, za ovaj broj priredili (čak i prelomili) cijeli blok o hrvatskome grbu, s više od 130 primjera njegova „neustaškog“ pojavitivanja kroz povijest. Taj blok je zbog opsežnosti morao otpasti, pa ćemo ga objaviti u idućemu, uskrsnom broju. Možda do tada, na mjestu sadašnje rashrvačene uskrsne hrvatske Hrvatska? (Ur.)

KRIZA IDEALA

Nakon duge povijesti neslobode i ugnjetavanja, Hrvati danas imaju svoju državu. Hrvatskoj slobodi i suverenosti dalo bi se svašta prigovoriti, ali sasvim je izvjesno da danas možemo upravljati svojom sudbinom kao nikada prije. A ipak, razočaranje onih koji su za hrvatsku državnost bili spremni dati sve, kao da je postalo opipljivo.

U tom smislu, demokratskoj je hrvatskoj državi uspjelo ono što nije uspjelo ni monarhističkoj niti komunističkoj Jugoslaviji: ideal slobodne Hrvatske sve je manje na cjeni. Žrtve podnesene za naš nacionalni opstanak polagano gube svoj smisao, a sve manje idealista pronalaže ideale u svojoj domovini. Posebno je to vidljivo kod mlađih naraštaja, kojima tuđe himne i tuđe zastave nikad nisu bile nametane, pa imaju povlasticu uzimati neovisnu Hrvatsku zdravo za gotovo.

Sve veću ravnodušnost prema hrvatskoj nacionalnoj ideji, kao da prati i rastuća nezainteresiranost za razvoj demokratskog društva. U jednu je ruku to razumljivo,

Piše:

Zvonimir JONJĆ

budući da živimo u šepavoj demokraciji, u čijem su žarištu skandali, tračevi i tričarije. Umjesto žive političke rasprave i stvarnog sudjelovanja građana u demokratskom društvu, mi s jedne strane imamo nezdravu i korumpiranu elitu, koja se ne bavi politikom nego politikantstvom, dok na drugoj strani stoji narod, podijeljen i ukopan u stare povjesno-ideološke rovove.

Koji su uzroci te moralne krize, krize duha i ideala? Što trebamo mijenjati da se izvučemo iz rovova, da se oslobođimo politikantstva, i da ideji slobodne Hrvatske vratimo sjaj koji smo mi ili naši pretci u njoj nekada vidjeli?

Uza svijest o nacionalnoj državi kao najboljem jamu demokracije i kao najboljem jamu istinskih vrijednota, poput slobode, pravde i mira, smatram kako je potrebno jačati duhovne i kulturne sastavnice samih pojmoveva nacije i nacionalnosti.

Moramo biti svjesni da Hrvatska nije samo komad zemlje, ona je naša prošlost i naša budućnost, okvir naše tradicije i kulture, i sastavni dio našeg identiteta. Od nje ne bismo mogli u potpunosti pobjeći sve kad bismo to i htjeli. Sukladno tome, kao narod koji je dugo bio pod tuđom čizmom, kao narod koji je iskusio sva zla totalitarnih režima, moramo znati da hrvatska nacionalna misao ne smije biti predmetom strančarenja, ideoloških ili konfesionalnih podjela, nego treba biti široka i prožeta slobodom.

Poučeni poviješću i svjesni svoje snage i veličine, trebali bismo se posvetiti vlastitom društvenom razvoju i izgradnji autentične demokracije. Takva demokracija mora, u svojim temeljima, s jedne strane imati poštivanje zakona, a s druge strane poštivanje autonomije pojedinca. U supronome, sustav koji bi se htio nazivati demokratskim, postao bi farsa. Zasigurno ćemo postići široku suglasnost o tako formaliranim temeljima demokracije, ali o konkretnom zakonskom uređenju i širini

autonomije pojedinca ne ćemo. Iz temelja demokracije proizlazi sukob, zato trebamo imati na umu da je demokratski razvoj dinamičan i ne dovodi do izgradnje nepromjenljive utopije.

U modernom smo dobu osobito zaokupljeni političkim i kulturnim sukobom koji se odnosi na opseg i sadržaj ljudskih prava i sloboda. Naše veliko zanimanje za spomenuti sukob sasvim je prirodna pojava, jer on, osim što ima praktične posljedice za društveni život, dotiče temeljna životna uvjerenja svakoga od nas. Polazeći od prepostavke da sloboda predstavlja vrlinu i vrijednotu, i da smo stvoreni odnosno da postojimo kao slobodna bića, moramo dopustiti da ona uključuje i pravo na odabir koji smatramo pogrešnim.

S druge strane, jasno je da čovjek kao društveno biće ne živi sam za sebe, i da njegova sloboda mora imati granice. Budući da toj raspravi nema kraja, i nema konačnih odgovora, možda se ona primarno treba voditi na intelektualnom i kulturnom polju, gdje argumenti djeluju snagom svoje uvjerljivosti, a ne batinom državnog aparata. Ipak, unatoč tome što su nam konačni odgovori nedohvatljivi, ispravna je pitanja razmijerno lako postaviti. Primjerice, kakva je sudbina slobode i slobodnih pojedinaca bez razlikovanja dobra i zla? Koje odgovornosti dolaze kao naličje prava i sloboda? Koje dužnosti ima pojedinac, kao jedinstvena osoba i ujedno sastavni dio društva, prema samome sebi, ali i prema drugima?

Zaključno, zatvorenost i jednoumlje, cinizam, defetizam i prepuštanje sudbini, sve te simptome pronalazimo na hrvatsko-me nacionalnom biću, i sve su to znakovi slabosti i lijenosti, odnosno moralne krize protiv koje se treba boriti. Prvi korak na tom putu započinje u našim glavama. Umjesto cenzure i autocenzure, potrebna nam je živa i otvorena rasprava o problemima koji nas tiže. U tom duhu, moramo stvarati intelektualnu klimu i promicati čovjekove duhovne i kulturne značajke kao nešto što samo po sebi ima neprocjenjivu vrijednost. Drugim riječima, prvenstveno moramo učvršćivati sliku čovjeka kao jedinstvenog i cjelovitog bića, s neotuđivim dostojanstvom, koji ne živi samo od kruha i vode, već i od vjere, ideja i idealova...

TKO (NI)JE ODGOVORAN ZA LEPU BRENU I JUGOSLAVENSKE ZASTAVE USRED ZAGREBA?

Jedan dio hrvatske javnosti sablaznili su zagrebački koncerti srpske *pevaljke Fahrrete Jahić Živojinović*, još iz jugoslavenskog doba poznatije pod imenom **Lepa Brena**. Sablazan je to veća kad se znade da je galama te vrste – glazbom ju može nazvati samo netko tko je lišen ikakva ukusa – u jugoslavensko doba ne samo u Zagrebu, nego i u provinciji bila ograničena na kojekakve zabačene rupčage u koje pristojan svijet uopće nije zalazio.

Umjesto Dragana Markovića Palme, ove je godine uzoriti gradonačelnik Zagreba ugostio Lepu Benu; dogodine se nadamo Vojislavu Šešelju

Usprkos tomu, zapanjuje to iznenadjenje, kad smo svi svjedoci da je srpski turbo-folk u hrvatskim krajevima metastazirao, i da je danas teško naći mjesta i klubove u kojima su uši i oči pošteđene tog terora. Stvar nije slučajna i ta sustavna balkanizacija kao oblik naše duhovne priprave za novojugoslavensku sintezu ne može se pripisati naivnosti niti duhovnoj tromosti hrvatskoga puka.

Naprotiv, to je izravna posljedica političkog odgoja posljednjih dvadesetak godina – sve tamo od **Tuđmanove** smrti – u kojima nas je **Račanova** vlada navikavala na srpski tisak i *Vjesnik* u crvenom ovitku, u kojem nas je **Ivo Sanader** učio da je potrebno vladati skupa s **Miloradom Pupovcem** i **Slobodanom Uzelcem**, u kojem nas **Andrej Plenković** uči da je bez srpske manjine i njezinih *Novosti* nezamisliva hrvatska vlada – baš kao što nas aktualni papa uči da kardinal **Stepinac** ne može biti svetac Katoličke crkve dok to ne odobri sveta i prijateljska Srpska pravoslavna crkva – i dok nas gradonačelnik Zagreba **Milan Bandić**, inače jedan od oslonaca aktualne Plenkovićeve vlade – uči da njegovo lanjsko gostoprимstvo **Draganu Markoviću Palmi** uoči Božića nije slučajno, jer: evo nam i Lepe Brene uoči ovog Božića.

Srpske su pevaljke prirodna, logična posljedica rashrvačenja Hrvatske, rashrvačenja koje bi bez novčane, psihološke i političke potpore visokih namjesnika međunarodne zajednice što stolju na zagrebačkim *bregima* bilo – nemoguće. Oni su naša sramota, Lepa Brena je samo posljedica... (C. V.)

IZ HADEZEOVSKE PERSPEKTIVE KUD PLOVI OVAJ BROD?

Televizijski voditelj koji je istodobno urednik "medijskog projekta" koji se zove "Bujica", Velimir Bujanec, ugošćuje "danas posebnoga uglednog gosta" (opća fraza) i pita ga: "Gospodine, što bi vama, da ste slučajno predsjednik Republike Hrvatske, bio prioritet: Hrvatska ili upis kćerke na sveučilište Harvard?"

Pitanje nije pitanje nego je pokušaj podmetanja aktualnoj hrvatskoj predsjednici Kolindi Grabar Kitarović, jer pitanje implicira zaključak za naivce, da je predsjednica političkim vezama, odnosno nekom koruptivnom radnjom upisala svoju kćer na prestižno sveučilište. To podmetanje se u "Bujici" događa iz tjedna u tjedan, s ciljem promocije Miroslava Škore kao predsjedničkog kandidata i usputne sotonizacije Kolinde Grabar Kitarović, premijera Andreja Plenkovića i HDZ-a. U tom smislu isto tako sljedećega "uglednoga gosta" pita, bi li on kao dužnosnik pre-

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

ferirao svoju državnu funkciju ili pripremao svoj doktorat. Sljedećega "uglednog sugovornika" pita, je li mu poznato da je Vučićev ministar Ivica Dačić pitao predsjednicu, "kad će završiti ti naši ratovi?", na što mu je ona odgovorila da će to biti nakon izbora.

Hoće se, dakle, pokazati kako je Kolinda totalno "odskliznula ulijevo", što ona pokazuje svojim "koketiranjem" i naglašenom ljubaznošću prema srpskom predsjedniku Vučiću, a Plenković isto tako zalažući se za integraciju Srbije u EU. Sljedećega Bujančeva "uglednog sugovornika" to ne iznenađuje, jer je poznato da Plenković potječe iz jedne projugoslavenski raspoložene obitelji. Kolindino, pak, pretvaranje da iskreno voli svoju zemlju, Bujanec razotkriva prilokom starim desetak godina koji pokazuje Kolindu u

društvu desetak ljudi, zajedno s Carlom del Ponte u fazi lova na generala Antu Gotovinu, kad se je radilo o tome da ga se "locira, identificira, uhiti i transferira".

Ovih par primjera je dio harange protiv aktualne predsjednice i aktualne vlade, sa svrhom da se otvori put Miroslavu Škori na Pantovčak, što bi bio početak rušenja Plenkovića i današnjega HDZ-a, koji nam jamči stabilnost. Ovih par primjera neprofesionalnosti moglo bi se obogatiti još mnogima, a vrhunac je valjda u sjevernokorejskome modelu djevojčice stare dvije-tri godine, koju otac vodi za ruku, a ona pjeva neku Škorinu pjesmicu. Valjda bi samo ministarstvo propagande Sjeverne Koreje prikazalo dječicu koja pjevaju ode dragom vođi.

Ovo je kratki uvod u temeljno pitanje: zašto se podmetanjima, lažima i izmišljotinama sotonizira i blati predsjednicu, premijera i stranku koja je nosilac vlasti i jamac stabilnosti, u koaliciji s Pupovcem,

Predsjednica Republike dostojanstveno je i dostojno, uz harmoniku i gusle, počastila uzoritoga gradonačelnika Zagreba

Oni su nekad bili jamci stabilnosti, danas su na njihovim mjestima drugi

HNS-om, Tomislavom Sauchom i sličnima? Očito postoji interes jedne skupine da se dokopa vlasti, a udar ne dolazi od tradicionalno “neprijateljske” ljevice, već od onih koji se nazivaju domoljubnom desnicom. Poznato je da izbori podižu temperaturu i da se u žaru nadmetanja potenciraju kako mane tako i vrline kandidata. No, to bi trebalo biti u granicama pristojnosti i počivati na istini.

Ako je Škoro svoju ambiciju da postane predsjednik dao u ruke nekorektnoj osobi koja je zamislila da će ga uz pomoć skupine “navijača” instalirati na Pantovčak, onda je on suodgovoran za to. A tko su Škorini navijači? To su Bujančevi stalni gosti. U mjesec dana oni se u “Bujici” izmijene nekoliko puta. Ti ljudi u osnovi nisu loši, ali se zapravo radi o osobama neostvarenih političkih ambicija i izgubljenih aluzija. Pošto se nisu etablirali na nekim društvenim ili političkim pozicijama, preostala im je jedino “Bujica” kao instrument kritike postojeće vlasti.

Svoju političku budućnost vide u rušenju aktualne vlasti, jer je ta vlast prema njima u cijelosti kontaminirana starim komunističkim kadrovima. Nažalost, nisu svjesni da se rušenjem desnice instalira ljevica. Ti ljudi su promašili metu, jer nisu svjesni da je HDZ, bez obzira na to je li izvorni ili redizajnirani (u koaliciji s HNS-om i Pupovcem), do dana današnjega ostao stranka duboko ukorijenjena u svijesti hrvatskog naroda i postao metafora neovisne suverene hrvatske države (kakav, recimo, nikad nije postao Demokratski centar).

HDZ je zajedno s dr. Franjom Tuđmanom stvorio državu na temeljima pomirbe i zajedništva. To je ključ uspjeha ostvarenja i demokratskoga ustroja i budućnosti naše zemlje, pa je neshvatljivo da se dvadeset godina nakon Tuđmanove smrti ruše ti sveti aksiomi. I što je najžalosnije, tu diverziju, pozivajući se licemjerno na Tuđmana, radi tzv. domoljubna desница uz pomoć svoje medijske utvrde zva-

ne “Bujica”. Pri svemu tome se zapravo ignoriraju ostali predsjednički kandidati koje Bujanec čak ni ne spominje, izuzevši ponekad Zorana Milanovića kojemu se posveti par rečenica.

Ne znam jesu li točne glasine da je Bujanec izabran kao izvođač radova, zato što su on i njegovi gosti razumljivi “neku” biračkom tijelu, tj. onom istom hadezeovskom puku koji je dva puta glasovao za Stipu Mesića, čovjeka koji je hrvatskom narodu trebao vratiti “osmijeh na licu”, ali nam je umjesto osmijeha ostao grč i sramota. Zato, dakle, treba pitati: kuda plovi ovaj brod? Kamo plovi Hrvatska? Želimo li modernu uljedenu i prosperitetnu zemlju koju vode domoljubni, pametni i obrazovni ljudi ili ćemo se vratiti u balkansku kaljužu netrpeljivosti, mržnje i sukoba kao i svih “dobrobiti” koje smo iskusili u prošlosti. Zapamtimo: budućnost se gradi na ljubavi prema domovini, zajedništvom, a ne na mržnji.

IZA ŽELJEZNE ZAVJESE

Lavina napisa – jesmo li bili na krivoj ili na pravoj strani tzv. Željezne zavjese – započela je nakon izjave predsjednice Kolinde Grabar Kitarović prilikom dodjele Fulbrightove nagrade. Tom prilikom je rečeno: "Bila sam djevojka rođena s krive strane Željezne zavjese, koja je sanjala druga mjesta na kojima su ljudi imali slobodu izbora,

Piše:

Alfred OBRANIĆ

gdje se slobodno moglo govoriti i izražavati svoja uvjerenja, a da se zbog toga ne bude proganjan."

Izjava kojoj se nema što prigovoriti, istinita, povijesno točna, a svejedno se go-

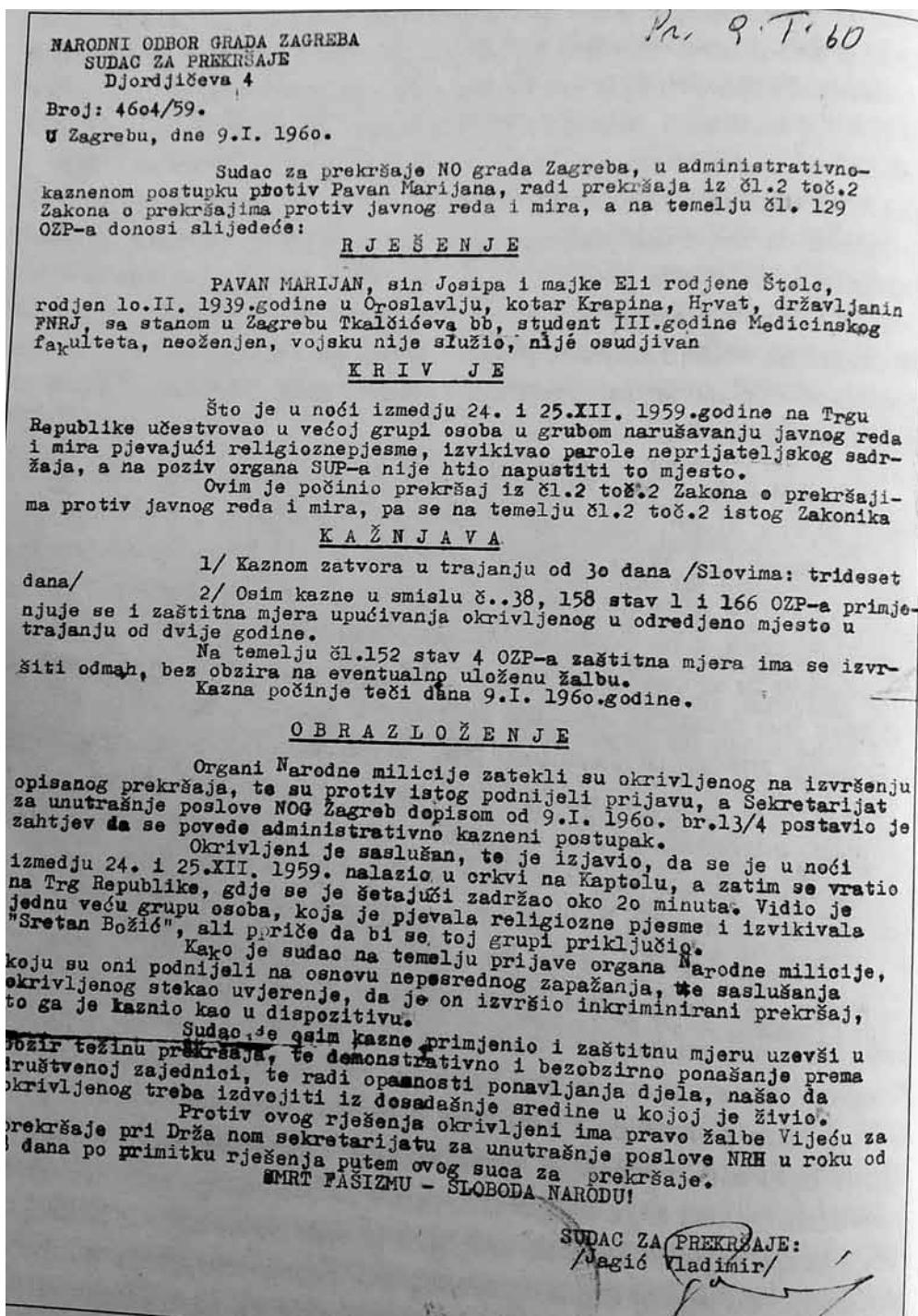
mila jugića i ostale komunističke klateži obrušila na predsjednicu, jer je u slobodnom svijetu progovorila istinito o državi koju oni još danas oplakuju I priželjkuju njezinu restauraciju. Gola, golcata istina koju mogu svjedočiti desetci tisuća političkih uznika, pa i autor ovoga teksta, tisuće naših sunarodnjaka koji su se ilegalno pokušavali probiti na drugu stranu Željezne zavjese, jer im je uskraćena mogućnost da sjedu u vlak i otputuju iz Zagreba u Graz ili Trst.

U vrijeme robijanja na Golom otoku susreo sam stotine onih koji su uhvaćeni u slovenskim brdima kao i mnoštvo naših bodula koji su se veslanjem na ruke pokušali dočepati druge obale Jadrana. Tačke pokušaje prolaza kroz Željeznu zavjesu jugoslavenski sudovi kažnjavali su do dvije godine zatvora.

Zamislite apsurda: kod nas tzv. socijalizam s ljudskim licem, najpravedniji sustav koji je čovječanstvo dosegao, a nije zabilježen ni jedan prebjeg iz okrutnoga kapitalističkoga pakla u komunistički raj!

No, da se podsjetimo, po završetku Drugoga svjetskog rata dojučerašnji saveznici i pobjednici nad silama Osovine započeli su novi ciklus neprijateljstva između dva bloka koji će potrajati sljedećih 45 godina sve do rušenja Berlinskoga zida. Naime, najsažetije rečeno, dok je pobjeda u ratu za zemlje zapadne demokracije značila slobodu, razvoj i napredak na svim područjima života, za komunističke zemlje bilo je to razdoblje siromaštva, bez slobode i demokracije, progona nepočudnih građana i ostaloga zla što proizlazi iz totalitarnih sustava.

Ratni britanski premijer Winston Churchill tu je granicu između zapadnoga demokratskog i komunističkog istoka od Szczeci-

Rješenje sudca za prekršaje protiv Pavla Marijana

Prizor sa Sv. Grgura

na na Baltiku do Trsta na Jadranu nazvao Željeznom zavjesom. Države sa zapadne strane Željezne zavjese nisu 45 godina trebale ulagati niti jednu marku, šiling ili liru za održavanje granice, jer su komunistički režimi godinama izgradivali i ulagali u neprobojnost Željezne zavjese koristeći sve moguće materijale (beton, žicu, minska polja), kako bi zaštitili svoje građane od napasti, ako bi netko poželio zaviriti na drugu stranu zavjese.

Zajednički nazivnik za sve komunističke režime u istočnoj i srednjoj Europi bez obzira na manji ili veći utjecaj SSSR-a, jest ideološko pokoravanje, represija i oskudica. Zbog velike nezaposlenosti i općeg siromaštva, jugoslavenski režim je tijekom šezdesetih godina postupno otvarao granice, kako bi smanjio opasnost od eventualnih nemira, a istodobno su gastarbeiter svojim obiteljima redovito slali zaradu, što se pozitivno odražavalo na stan-

dard u čitavoj zemlji, a za režim posebno dragocjeno zbog trajne oskudice deviznih sredstava.

Znam da ne treba to objašnjavati našim čitateljima, ali – zašto onda uopće o tome pišem, kad razne Pavičiće, Pofuke, Gerovce, Klasiće, Markovine, Staziće, Jakovine, Bernardiće i njima sličnu klatež, pa i uz milijun dokaza, ne možeš uvjeriti, jer su oni duboko u sukobu s istinom kad je u pitanju Jugoslavija. Da smo bili s istočne strane Željezne zavjese, mogu posvjedočiti mnogi iz vrha politike, poput Vlade Gotovca, Franje Tuđmana, Marka Veselice, čije slučajeve su mediji objavili, ali da smo u mnogočemu bili radikalniji od Poljaka, Slovaka, Mađara pa i SSSR-a, govorи životna priča Marijana Pavana, običnoga našeg čovjeka, Hrvata.

Zašto sam izabrao baš njegov slučaj? Prijе svega zato jer je njegov slučaj reprezentativan i zato jer mi je po događajima

blizak i poznat, budući da smo u isto vrijeme bili na studiju, on student medicine iz Karlovca, ja student geologije iz Varaždina; u isto vrijeme je on robijao na Sv. Grguru, a ja na Golom otoku. Napominjem da se nismo nikad upoznali, a u dvije životne situacije bili smo jedan drugome blizu, skoro na dodir. Sve što o njemu znam i pišem, saznadoh iz njegove knjige *Sjećanja i Zbilja: Sveti Grgur 1960. – 1962. godine* koju je Marijan objavio 2005. godine.

Početak njegova suočenja s represivnim komunističkim režimom zbio se nakon prvih studentskih demonstracija u bivšoj Jugoslaviji, 13. svibnja 1959. godine. Do ožujka te godine studenti Zagrebačkog sveučilišta prehranjivali su se u šesnaest studentskih menzi na različitim lokacijama po gradu, a u ožujku te godine dovršeno je uređenje velike središnje menze u jednom paviljonu Zagrebačkog vele-

Ostatci golootočke kaznionice

sajma, poznatom do danas pod nazivom Studentski centar. U bivšim studentskim menzama hrana je bila doista loša, pa je narodna vlast objavila da su vremena loše studentske prehrane iza nas, te da će u novome Studentskom centru sve biti na višoj razini.

No, hrana je i u novom Studentskom centru bila kao i prije, pa je trebao samo povod da dođe do pobune. Toga 13. svibnja 1959. na jelovniku je bio nekakav sivi rižoto, na tanjuru poput hrpe morta, neprihvataljiva mirisa i okusa. Ne znajući jedan za drugoga, Marijan i ja našli smo se u redu prema kuhinji gdje se dijelila hrana u dvije linije. Moglo se primijetiti da studenți koji su prije nas preuzezeli obrok nisu jeli, već su tu rižu ostavili u tanjurima. Vika i gunđanje postajali su sve glasniji, sve dok studenti koji su trebali preuzeti pladanj s rižom nisu to odbili, tražeći nešto što je jestivo. Jadne kuharice i servirke, jasno – za ništa krive, bile su izložene gnjevnoj masi studenata, a kada su poletjeli tanjuri s pokvarenom rižom prema kotlovima gdje se priprema hrana, kuharice su se povukle na rezervne položaje.

U međuvremenu se skupilo nekoliko tisuća gladnih studenata koji su u povorci

kreнуli Savskom i Frankopanskom prema Trgu, gdje nas je Narodna milicija surovo rastjerala. Marijan je bio u delegaciji studenata koja se uputila tadašnjem gradaonačelniku Ivanu Šiblu, gdje ga je UDB-a registrirala i od tada je počeo njegov put

prema logoru na otoku Sv. Grgur. Točka na „i“ dogodila se iste te 1959. na Badnjak. Nakon polnoće u katedrali, Marijan se kao i ostali građani nakon mise spustio do tramvajske stanice na tadašnjemu Trgu Republike, pjevušći naše divne božićne pjesme. Na Špici je pjevala oveća grupa studenata od kojih je mnoge poznavao. No, kada je krenuo prema njima želeći se pridružiti u pjesmi i veselju, presreo ga je drug koji ga je ispitivao u slučaju studentskih demonstracija.

Dakle, naš Marijan bio je spriječen da se pridruži kolegama koji su pjevali, jer je počinio prijestup već time što je slušao kolege pjevače. U milicijski zapisnik je uveden završni stih najpoznatije hrvatske božićne pjesme „Narodi nam se Kralj Nebeski“: „...mladoga Kralja mi molimo“. To spominjem zato što se stražar u Petrinjskoj, prilikom stavljanja lisica na Marijanove ruke, narugao: „Tako vam i treba, hoćete mladoga kralja“.

Dva tjedna po Božiću, sudac za prekršaje Narodnog odbora grada Zagreba proglašio je Marijana krivim i kaznio ga zatvorom u trajanju od 30 dana te zaštitnom mjerom progonstva u trajanju od dvije godine.

Temeljem ove kratke životne priče običnoga hrvatskog čovjeka, studenta i liječnika, nevinog prema najstrožim zakonima ovoga svijeta, a koji je ipak proglašen krivim, jer je tražio plaćeni obrok hrane koja nije pokvarena, jer je na glavnome gradskom trgu slušao kako ljudi poslije polnoće pjevaju božićne pjesme, može se zaključiti da je predsjednica Kolinda Grabar Kitarović u pravu, za razliku od čitave bulumente komunističkih, projugoslavenskih novinara, povjesničara, političara. Iako znaju da je još prije 30 godina pala Željezna zavjesa, u njihovim glavama ostala je ona jugoslavenska koja ih odvaja od Hrvatske. Zašto takva zadrtost, neuvažavanje argumenata tih rudimentarnih Jugoslavena koji sebi tepaju da su antifašisti. Mislim da je novinar Borislav Ristić dobro primijetio: „U biti se radi o borbi za očuvanje privilegija, u kojoj se djedovi boje revizije prošlosti, a sinovi revizije imovine.“

JE LI AFIRMACIJA HRVATSKE NJEZINA DEMONIZACIJA, DELEGITIMACIJA, DENACIONALIZACIJA I DESTABILIZACIJA?

Prisni pogled iz daljine

Nastane li hrvatska država, ne će moći biti hrvatska, a ako bude hrvatska, ne će biti država.

Kako izgleda naša karta svijeta koju u sasvim malim postotcima poznamo iz vlastitoga iskustva? Sve što znamo o pojedinim zemljama i narodima potječe od onoga što smo pročitali, vidjeli na kartama, slikama, filmovima, televiziji, ili čuli od ljudi koji su tamo bili. To oslikava subjektivnu, a ne objektivnu stvarnost.

Subjektivno zapažanje, koje djelomice posreduju ljudi koji tamo nikad nisu bili, stvorilo je kod nas s vremenom fiksnu i za-leđenu sliku o zemljama i narodima. Radi se o poopćavanjima koja se u stručnom diskursu nazivaju *stereotipima* (prvotno tehnički termin iz tiskarskoga zanata), a sinonim bi bio *kliše*. Hrvatska riječ *predrasude* može biti sinonim za stereotipe samo u užem smislu, jer se predrasude koriste isključivo za negativne kvalifikacije. Doduše i pod stereotipima se shvaća kruta ili ukalupljena slika o nečemu ili nekomu s nedostatkom duhovne i intelektualne fleksibilnosti kao i sposobnosti diferenciranja, ali sadržaj stereotipa mogu biti jednak tako i pozitivne odrednice kao gostoljubivost, plemenitost, pristupačnost naroda i susretljivost pojedinca. Širenje iskustva o ugodnom odmoru u Dalmaciji spada primjerice u pozitivne stereotipe, premda ne predstavljaju cjelokupnu istinu.

Da se Hrvati u 20. stoljeću nisu borili za svoju državu, o njima bi uglavnom ostali stari stereotipi iz Trenkova doba. U kolektivnom sjećanju svijeta zabilježeno je da je jugoslavenski identitet nadnacionalni i nadvjerski te da nije narušavao druge identitete. U Jugoslaviji su bili svi ravno-pravni i njezini iseljenici je smatrali još uvijek svojom emocionalnom domovinom. Posljedica toga uvjerenja je da svaka hrvatska država onemogućava postojanje Jugoslavije i zbog toga ju se nevoljko trpi.

Piše:

Tihomir NUIĆ

popraćen katastrofalnom osudom hrvatske politike.

Suvremena hrvatska država

Današnji moderni stereotipi o Hrvatima su istinske predrasude o narodu koji ne želi ništa više nego što i svi uljudenji europski narodi – svoju državu prema suvremenim standardima. Te predrasude su širili uglavnom protivnici hrvatske države, a djelomice su nastale zbog protujugoslavenskoga djelovanja poslijeratne hrvatske političke emigracije, djelomice pak prkosom u obrambenome Domovinskom ratu. Te predrasude olakšavaju da se

Dvadeseto je stoljeće u hrvatskom narodu obilježio poglavito jedan mit, a to je bio san o hrvatskoj državi. Koliko je taj mit u sebi nosio snažnu pokretačku povrku i stvaralačku dimenziju, pokazuje ostvarenje toga sna onoga trenutka kad se našao onaj tko je tu ideju umio osmisli i postaviti poprilične temelje za njezinu izgradnju. Sama ideja o hrvatskoj državi pokazala se pak jačom i od jugoslavenskoga okvira i njegove popratne ideologije, jer

svremenu hrvatsku državu olako i neodgovorno poistovjećuje s Nezavisnom Državom Hrvatskom.

Svijet o Hrvatskoj, koja je mala zemlja s malim brojem stanovnika, zna malo. A je li to što se o Hrvatskoj zna doista kvalitetno i odgovara li kriterijima po kojima se prosuđuju i druge države? Drugo je pitanje, što ulaže sama Hrvatska u svoj ugled u svijetu? Odgovor na ova pitanja je negativan, što se može iščitati i iz senzacionalnoga uspjeha hrvatske nogometne reprezentacije u Rusiji, čiji je doček u Zagrebu u dobrom dijelu svjetske javnosti

Hrvati velikim dijelom nisu ni nakon sedamdesetak godina jugoslavenstva potonuli u nj i izgubili nacionalni identitet.

Na ciriškom je Sveučilištu 2004. prihvjetać licencijatski rad o percepciji Hrvata i Srba u ratnim 1990-im godinama u švicarskim tiskovinama. Autoričin zaključak glasi da su Hrvati prikazivani pretežito kao trijezni i prema Zapadu orijentirani, dok su Srbi označeni kao agresori, politički fanatici iracionalnog ponašanja, nošeni mržnjom, strahom i panikom. Ta se slika s vremenom u posljednjih desetak godina poprilično promjenila, što zbog

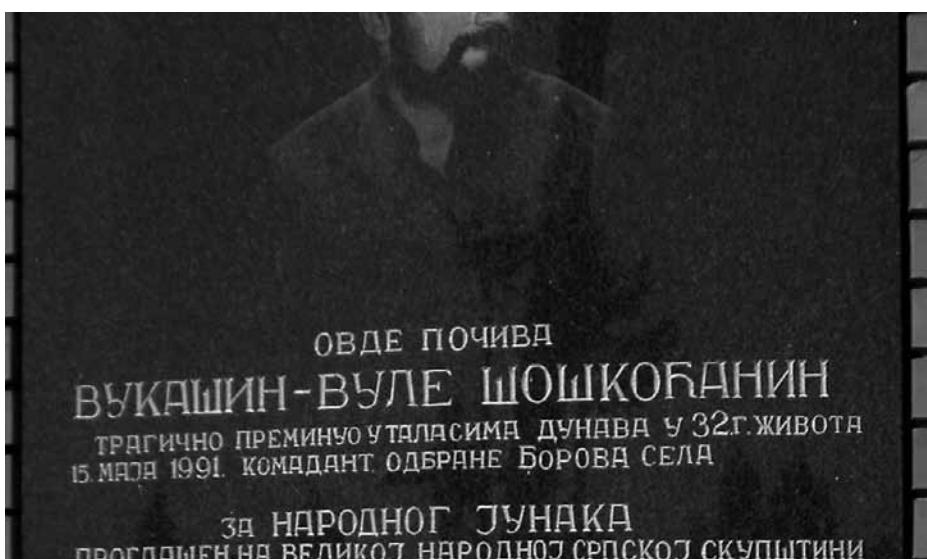
ravnodušnosti Hrvata prema reputaciji svoje države što zbog srpske propagande s patološkom averzijom prema neovisnoj hrvatskoj državi.

Naravno da je tomu ponajviše pridonijela domaća netrpeljivost prema državi, koju se okriviljuje za sve negativne pojave unutar njezinih granica. Državu ipak čine svi građani, pa i oni koji se o njoj negativno izjašnjavaju. Čudno je što se pritom ne odiču beriva iz nje i ne napuštaju ju! U Hrvatskoj žive i oni građani koji se ne mogu pomiriti s novonastalom državom zbog gubitka jugoslavenske, pa se odnose mačehinski prema njoj. Veliki prijepori oko dodjele Nobelove nagrade Peteru Handkeu za književnost za 2018. godinu aktualizirali su srpsko-srbijansku agresiju na susjede i progovorili s poštovanjem o nevinim žrtvama u BiH, Hrvatskoj i na Kosovu.

Istina je da je u Hrvatskoj u 20. stoljeću došlo do velikih političkih, kulturnih, društvenih i inih lomova. Išlo se iz jedne zablude u drugu, živjelo se pod srpskim terorom, zemlja je 1941. ne htijući upala u ratni žrvanj, da bi se 1945. uspostavio totalistički poredak koji je trajao do 1990. U svim ovim razdobljima događale su se promjene koje su rezultirale krizama i nesigurnošću.

Jesu li ove nepovoljne pojave, koje su trajale desetljećima, proizvele današnje slabašno i letargično hrvatsko društvo, koje se u odlučujućim trenutcima bitke za hrvatsku državu 1990-ih godina pokazalo zdravim i zrelim gradanskim društvom? Nekadašnji njezin jamac, čini se, mirno i bespomoćno promatra, ne samo jezično ocnjivanje zemlje, nego puno više njezini nutarnju eroziju. Samo toleriranje da joj zakleti protivnici nameću svoje lažne „vrijednosne kriterije“, davanje je legitimeta politici koja svojata hrvatski teritorij, neprijateljski omalovažava hrvatski narod te blati temelje hrvatske državnosti.

Temeljni razlog postojanja pravne države je sadržan u njoj samoj, jer je ona jedna „smislena struktura“ čovjekova svijeta, koja jamči čovjeku sigurnost, respektira život i brine za dosljednu provedbu zakona. Kad Peter von Matt, germanist, sveučilišni profesor emeritus i cijenjeni pisac, tvrdi da je „demokratska država najveća

stečevina naše civilizacije“, on protuslovi svim hrvatskim i nehrvatskim analitičarima i kritičarima koji govore i pišu o „neuspjelom“ ili „promašenom projektu“ hrvatske države. Upravo je ostvarenje demokratske države, kao preduvjeta pravnoj državi, najveći uspjeh hrvatskoga naroda u 20. stoljeću. Hrvatska je životna zbilja, koja ipak nije najviše dobro (*summum bonum*) i nikad ne će biti najviše dobro, jer ta kvalifikacija nije ovdje na mjestu. U njezino ime nije prema tome dopušteno niti opravdivo činiti zločine.

Ona je suverena država u kojoj vlada pluralnost mišljenja i shvaćanja, a *reizgnacija ili svejednost* je bez daljnega njezina najveća opasnost. Suverenitet označuje postojani i trajan sadržaj države, ono što čini njezin identitet i kontinuitet u vremenu, usprkos promjenjivim okolnostima. Za razliku od klasičnoga koncepta suvereniteta, stručnjaci danas govore o narodnom suverenitetu koji je zamišljen odozdo prema gore.

U društu, kojim vladaju nepremostivi antagonizmi i u kojem ne postoji minimalna suglasnost oko vrijednosti kao što su pravna država, sloboda, demokracija, višestraćje, antitotalitarizam, teško je naći zajednički nazivnik za proturječja glede zbivanja u Drugome svjetskom ratu, a i u obrambenom Domovinskom ratu. Ustaše su se borile za Nezavisnu Državu Hrvatsku. Partizani i/ili komunisti su se borili za Jugoslaviju kojom su zavladali sami pod nedemokratskom komunistič-

kom vlašću. Ustaše su bile pod kontrolom strane sile nacionalsocialista, a komunisti pod kontrolom strane boljševičke sile. I jedni i drugi su činili zločine. Komunisti su u tome krvavom obračunu pobijedili i, nakon što je rat završen, nastavili klati, ubijati, progoniti, izvlašćivati. Od 8. svibnja 1945. do 1990. godine komunistička tiranija je „oslobodila“ stotine tisuća Hrvata života, zdravlja, slobode i imovine.

Hannah Arendt tvrdi da postoji radikalno zlo, ali ne postoji radikalno dobro. Radikalno zlo nastaje uvijek, tvrdi ona, kad se želi postići radikalno dobro neovisno o ljudima i odnosima koji među njima vladaju. Očito je da čovjekov svijet postaje gorim kad se u korist „dobre svrhe“ (primjerice marksističke utopije) čine zločini, nastavlja Arendt. Presudno zlo komunizma ne leži u utopijskoj budućoj svrhi, već u sredstvima koja se koriste u tu svrhu. Drugim riječima, bit totalitarnog boljševizma sastoji se u njegovim dnevopolitičkim akcijama, a ne u jednom od zasebnih ciljeva. I tko kopira ta sredstva, pa i u ime drugčije ideološke svrhe, služi totalitarnoj politici.

Trideset godina nakon pada Berlinskog zida, rasprostranio se nonšalantni pristup baštini komunističke ideologije i diktature. Ljudi su patili od komunističkog despotizma, ali je danas znanje o tome vrlo ograničeno. S obzirom na to da je holokaušt bio singularni nacistički zločin nad Židovima, sasvim je opravdana javna osuda nacionalsocialističkih zločina. Ali jedna

trivijalnost s Titovim brodom ili sličnim epizodama ne opravdava da se žrtve komunističke diktature od Staljina do Tita smatraju manje važnima ili pak zanemaruju. Ipak se radi o 100-tinjak milijuna ljudskih života žrtvovanih u korist uto-pijske ideologije, što je jedinstven slučaj u povijesti ljudskoga roda! To doprinosi kulturi ignorancije, neznanja i relativizacije koja podjednako koristi ideolozi, oportunistima, demagozima i nemarnim novinarima.

Današnja Hrvatska je samostalna višestranačka parlamentarna demokracija koju su Hrvati 1991. izborili u ratu protiv

Srba i JNA, „nositeljice institucionalnoga i simboličkoga jugoslavenskoga kontinuiteta“ (Nikica Barić) sa zvijezdom petokratom, jugoslavenskom zastavom i ostalim insignijama jugoslavensko-komunističke provenijencije. Iz sasvim razumljivih razloga, hrvatske obrambene snage su u to vrijeme koristile drugo znakovlje koje je jače simboliziralo otpor okupatoru. Došlo je do sloma države i raspada komunističkoga sustava. Upravo su Srbi zajedno s Jugoslavenima 1990-ih htjeli uništiti Hrvatsku iz jednoga jedinoga razloga, jer se njezin narod htio priključiti civiliziranom svijetu s vlastitom državom. To je četvrta

cezura (caesura = presijecanje) u 20. stoljeću, nakon 1918., 1941. i 1945. Dogodila se disruptcija!

Što je u konačnici zajedničko ustašama i komunistima? *Neuspjeh i poraz*. Sjećam se scene iz romana kineskoga pisca koji se osvrće na Maovu krvavu „kulturnu revoluciju“. **Liu Cixin** je napisao science-fiction roman pod naslovom „Problem trijekstijela“ u kojem je opisana jedna neobična scena s jakom porukom. Odrasli čovjek stoji s malim djetetom ispred groba crvenoga gardista, koji je ubijen za vrijeme „kulturne revolucije“. „Je li on junak?“ pita dijete. Odrasli odgovara NE. „Je li on

Ne ulazeći pobliže u stoljetnu i još uvijek otvorenu raspravu, treba li prilikom dodjele književnih nagrada razlikovati djelo od njegova tvorca, valjalo bi ipak postaviti pitanje, ekskulpira li nagrada dotičnoga tvorca književnih djela od njegova nedoličnoga držanja i ponasanja? Knjige norveškoga nobelovca i oduševljenoga Hitlerova pristaše **Knuta Hamsuna** (1859.-1952.) nikad nisu odstranjene iz knjižnica i knjižara, jer su umjetnička djela. Ovdje bi se moglo nabrojiti podosta nagrađenih i nenagrađenih umjetnika čija se velika djela ne poistovjećuju s njihovim tvorcem, ali ilustracije radi navest ćemo samo trojicu: slavni talijanski slikar i obični bandit **Michelangelo Merisi da Caravaggio** (1571.-1610.), Mussolinijev obožavatelj, američki pisac **Ezra Pound** (1885.-1972.), francuski pisac, kojemu se predbacuje grozni antisemitizam, **Louis-Ferdinand Céline** (1894.-1961.).

Ni jugoslavenskom nobelovcu **Ivi Andriću** nije nanijela štetu opsesivna mržnja prema muslimanima, slijepa servilnost prema srpskome kraljevskom imperijalizmu i totalitarističkom komunističkom režimu, niti to što ga je Josip Broz Tito („jedan od najbrutalnijih koljača u jugoslavenskom kaosu Drugoga svjetskoga rata“ – Andreas Breitenstein, *NZZ*, 29. 10. 2019.) uzdigao u zaštitni znak jugoslavenstva.

Kad je 23. prosinca 1922. polagao pismeni „ispit za prijem u diplomatsku i

Peter Handke: u jugoslavenskom zanosu ravnodušan prema genocidu

konzularnu službu“, na pitanje „Koliko je bilo srpskih država i kako su one postale?“, Andrićev je odgovor glasio: „Pročitavši sve, vidim da sam ispustio još dve srpske državne tvorevine koje su vodile više ili manje samostalan politički život: Crnu Goru pod vladikama u XIX. stoljeću sve do njenog proširivanja prema moru i prema severo-istoku i do njenog uvlačenja u Kraljevinu SHS (Podgorička Skupština 1918.). I republiku Dubrovačku koja je kroz stoljeća, veštom politikom i umešanosti i radinošću svoga malobrojnoga stanovništva, bila jedan znatan pomorski i trgovачki faktor u jadranskom i sredozemnom moru. Sem toga je Dubrovnik bio centar književnosti i umetnosti. Sve dok 1806 nije izgubio i onu senku samostalnosti, prvo pod Napoleonom pa posle pod Austrijom.“ (Usp. Miladin Miloš-

vić, UDK 929Andrić I.(093.2) „1923“). Obični pučkoškolac bi dobio neprolaznu ocjenu za ovakav odgovor.

Andrić je pak bio mudriji od **Handkea** i svoje dodvoravanje despota nije javno isticao. Handke je posruuo na opravdavanju srpske agresije, stvaranju junaka od notornih zločinaca, poricanju srpskoga genocida u Srebrenici. Taj antifašistički propovjednik je sav svoj tobožnji „antifašizam“ sveo na opstanak jugoslavenske države sa srpskom dominacijom, pritom su žrtve bile *quantité négligeable*. Sad je Nobelovom nagradom aktualizirao svoje relativiziranje srpskih zločina na prijelazu stoljeća. Europska mu javnost uzvraća udarce, a poštovatelji žrtava priredili su demonstracije na dan dodjele nagrade u Stockholmu.

neprijatelj?“ pita dijete. Odrasli odgovara NE. „Što je on onda?“ pita dijete. „Prošlost“, odgovara odrasli.

Novi dopisnik *Neue Züricher Zeitung* (NZZ) za jugoistočnu Europu, **Volker Pabst**, pokušao je u unijeti malo reda u hrvatske antagonizme i pojasniti ih čitateljima na primjeru odnosa prema Titovu brodu „Galeb“. Naime, lijevi žeze „Galeb“ obnoviti, a desni bi radije investirali novac u školstvo i zdravstvo. „Ljevica zatvara oči pred zločinima partizanske borbe, poput masakra na Bleiburgu, i umanjuje diktatorsku narav socijalističke Jugoslavije s njezinim političkim zatvorenicima. S druge strane, nacionalnokonzervativna strana se nikad nije u potpunosti distancirala od fašističkoga ustaškog režima i predstavlja ga kao prethodnika današnje neovisne Hrvatske.“ (NZZ, 5. 11. 2019.)

S najboljom voljom i uloženim trudom da bude „objektivan“, novinaru nije uspjelo dublje prodrijeti u bit hrvatskoga problema. Prvo, nitko pametan, ma kako bio „nacionalnokonzervativan“, ne povezuje današnju hrvatsku državu s ustaškom, jer ta analogija jednostavno ne postoji ni po okolnostima, ni po nastanku niti po ustrojstvu same države. Drugo, jugoslavenska država je po sebi negacija hrvatske države, a njezina se vojska pokazala okupacijskom.

Stigmatiziranje hrvatske države

Svaka je zemlja na svoj način sretna i nesretna. Njezin suverenitet se potkopava i kad u njoj cvate nezadovoljstvo i kad ne funkcioniра pravna država. Kad se moral kvari, pravda postaje beskućnicom. Identiteti se rastvaraju, društva se pretvaraju u nervozne zajednice, agresija se povećava. Zemlja još uvijek ne funkcioniра. Dosađenja izgradnja države nije stvorila institucije koje proizvode javna dobra. Bivši komunisti oteli su državu i nahranili svoje sljedbenike.

To ne stvara samo polarizaciju, nesigurnost i nestabilnost u društvu, nego jača protudržavne snage. Tako projugoslavenske i velikosrpske snage, bivši okupatori dijelova hrvatske zemlje do 1995., neprestance stigmatiziraju hrvatsku državu kako bi odvratili pozornost od svoga bje-

somučnoga terora, uništavanja imovine, deportacija i uklanjanja tragove nestalih Hrvata. U ime nedomišljene „pomirbe“ (bez priznanja agresije!) i „oprštanja“ (bez zamolbe) zločini nisu kažnjeni, a agresori u njoj mirno žive i svojom nazočnošću provociraju domaće pučanstvo. I kad se oprosti počinitelju, zao čin ostaje trajnom opomenom.

Frapantna je neodgovornost hrvatskih vlasti koje po hrvatskoj državi trpe one iste parole s kojima su 1990-ih godina organizirani mitinzi protiv Hrvatske u samoj Hrvatskoj: „Ovo je Srbija!“ I onda „oslobodenju“ zemlju kite spomenici s kokardama, crvenim zvjezdama i natpisima na spomenicima: „I sada gledam Borovo rođeno moje selo, braću i sestre i srpske borce. Moje bitke biju žestoko, ponosno dižu čelo i srpske zastave visoko i tvrdno na srpskoj zemlji stoje.“

Što je s odredbom Ustava o teritorijalnoj cjelovitosti Hrvatske? Borovo Selo se nalazi na području hrvatske države. Pravno i civilizacijsko je pitanje kako može biti „srpska zemlja“ na teritoriju hrvatske države? Velikosrpska strategija, da je srpska zemlja svugdje gdje žive Srbi, nastoji pretvoriti ratni poraz u mirnodopsku pobjedu i, što je još gore, iznudit gubitak hrvatske nedužnosti. Nepojmljivo je da jedna demokratska država takav grobni natpis trpi unutar svojih granica. Nezamislivo je u demokratskom svijetu da na grobu čovjeka iz Južnoga Tirola (talijanska pokrajina Trentino Alto-Adige), čiji je materinski jezik njemački, stoji da počiva na „austrijskoj zemlji“! Svaka država uživa uglavnom onaj ugled koji sama o sebi stvara, pa tako i Hrvatska.

Da bi se nazvalo lošim ono što je loše, za to ne treba poseban trud uma niti hrabrost. Dok SNV i SDSS četnikuju po Hrvatskoj, kao i njihovi pretci s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće i cijelo 20. stoljeće, i kite je kokardama, istodobno imputiraju Hrvatima „fašizaciju“ i „ustašizaciju“, predbacuju „povijesni revisionizam“ i „govor mržnje“ (nadomjestak nostalgičnom verbalnom deliktu!), vrijedaju ih na farizejski način, proglašavajući četništvo državotvornim.

Hrvatskim aktualnim vladarima je, očito, važniji SNV-ov i SDSS-ov velikosrpski

ski „srpski ključ“ za većinu u Hrvatskom saboru, nego što te organizacije vrše nasilje i tutorstvo ne samo nad hrvatskim narodom, nego i nad većinom srpske manjine koja je lojalna hrvatskoj državi. Čovjek osjeća nelagodnost i grozi se nad najnovijim SNV-ovim biltenom za 2018. godinu, objavljenim o trošku hrvatskih poreznih obveznika, u kojemu dominira šovinistička rabulistika potkrijepljena primitivizmima i banalnostima. Protiv primitivizma, banalnosti i ljudske gluposti ne postoji zakon! Očito se i uljudba negdje zagubila!

Biltenom vlada posvemašnji nedostatak poštovanja i on je demonstracija fanatičnoga radikalizma, kojim se javno i glasno zbog jednog izgrednika proziva hrvatski narod, nameće mu se kolektivnu krivnju za djelo koje nije učinio i stavljaju Hrvatsku i njezin narod na optuženičku klupu. Da se k tome pojavljuju izjave SNV-a poput one da je Oluja bila „etničko čišćenje“, čini situaciju ozbiljnom i beznadnom.

Umjesto da traže uzroke svoga nezadovoljstva u svojim redovima, priznaju agresiju i pokazuju se, oni se nabacuju blatom na Hrvatsku i njezin narod. Zar sam srpski političar Mirko Tepavac nije izjavio: „Srbija je očistila Hrvatsku od Srba. Nikad se Hrvatska sama ne bi usudila, niti bila u stanju to učiniti da Srbija nije digla Srbe protiv njihove hrvatske domovine“? SNV i SDSS, naprotiv, postojano rade na realizaciji programa velikih „srpskih antifašista“ Stevana Moljevića i Draže Mihailovića na osnivanju *institucionalne srpske krajine* u Hrvatskoj, nakon nepovratnoga gubitka teritorijalne. Tako se za teritorijalnu srpsku krajinu priprema teren i čekaju prikladne okolnosti „prisajedinjenja Srbije sa Srpskom“. Zbog toga se kontinuirano šalju poruke u svijet o „povampirenom ustaštvu“, o zemlji koja destabilizira „region“ i može doživjeti „sramotan kraj“ kao NDH. Nakon tih izljeva mržnje i provokacija šalju u svijet farizejsku poruku „Da se bolje razumijemo“!

Držanje hrvatskih vlasti, kao i ravnodušnost onih koji „su stvorili ovu državu“, u ovom predmetu može se usporediti s drevnom tragikomicnom humoreskom, nekom mješavinom satire, burleske ili parodije, o „Zlatnom magarcu“ (Asinus aureus). Muškarac se preobrazi u magarca,

Ljepa naša lijepo gori

Donosimo fotografije i izvještaj
s opožarenih područja iz kolovoza
1995. ++

Pobjeda ili poraz: publikacije Srpskoga narodnog vijeća o hrvatskom trošku vrijedaju Hrvate

nakon strastvenoga ljubavnog zagrljaja sa ženom. U njemu je sve ostalo ljudsko osim tijela koje nikako ne uspijeva ponovno se pretvoriti u ljudsko. Ljubavnim zagrljajem s Beogradom 1918. godine Hrvati se preobraziše u pokorne sluge i nikako da nađu izlaz iz toga prokletstva.

Nakon nastanka suvremene hrvatske države, dva se naroda i dvije kulture potpuno razdvajaju. Srbi su inzistirali na jugoslavenstvu, dok je dobar dio Hrvata bio skeptičan prema tom zagrljaju. Ni patetično „bratstvo i jedinstvo“ Hrvatima nije posebno mirisalo, jer su znali da se prijatelja može birati, a brata ne. Srbi su težili za vojskom i policijom, što su Hrvati uglavnom izbjegavali, jer se nisu zanosili idejom da mogu osvajati i pokoravati tuđe teritorije. Za razliku od Srba, Hrvati ne žele upadati u susjedne zemlje, izgrađivati imperij, preodgajati i podčinjavati druge narode, pljačkati tuđa materijalna dobra i slično.

Dok se Hrvati mogu bez problema pomiriti s postojanjem srpske države, Srbi ma je, pa i dijelu toga naroda koji živi u Hrvatskoj, hrvatska država trn u oku. Sve su svoje intelektualne i duhovne snage uperili protiv hrvatske države u kojoj jednim dijelom i žive. Hrvati bi prosvjedovali kad bi njihova vojska pošla na srpski teritorij, srpske agresorske snage su ispraćene

pljeskom Srbianaca kad su krenule na hrvatsku zemlju u „obranu srpske zemlje od ustaša“. Nakon toga je sintagma „bratski narod“ postala najgorom uvrjedom. Srbi su kolonizirali, deportirali, trijebili kao pravi „Herren-Volk“, kako ih obilježi po-kognji Johann Georg Reißmüller.

Tek za ilustraciju navodim nekoliko novijih tekstova iz švicarskoga tiska o patološkoj opterećenosti Srba i njihovih prijatelja hrvatskom državom i, vjerojatno, o općesrpskome planu da ju se što prije likvidira. „Znanstveni“ radovi iz časopisa i knjiga sliče jedan drugome kao jaje jajetu i čisti su plagijati, pa se na njih nema potrebe ni osvrtati. Budući da jedva postoji pokojni izvorni strani znanstvenik, sa znanjem jezika, koji bi se svojom akademskim autoritetom upustio u istraživački rad, na fakultetima su prepisivanja uglavnom svakodnevna pojava.

Podrijetlom bosanski Srbin, koji je odrastao i živi u Berlinu, piše njemački, **Krsto Lazarević**, iz samo njemu poznatih razloga osvrće se na hrvatski pohod žrtvama u Bleiburgu, a da se nikad nije osvrnuo na rehabilitaciju fašističkih četnika u Srbiji. „Oko 10.000 ljudi je došlo kako bi komemoriralo Hitlerove saveznike ustaše. Promatrači govore o ‘najvećem fašističkom derneku u Europi’. To se financira novcem hrvatskih poreznih obveznika, a

ovdje su prisutni i visoki hrvatski političari.“ (*Wochenzeitung /WOZ/*, 17. 5. 2018.).

Ovo ruganje žrtvama komunističkoga terora podsjeća dobrano na odnos njegovih sunarodnjaka prema žrtvama etničkog čišćenja i genocida iz devedesetih godina. Uredništvo sam upozorio da je veoma čudno da se mlad čovjek druge generacije, školovan u Njemačkoj, bez ikakve povezanosti s Hrvatskom, bavi Hrvatskom na boljševički način, nakon što sam pročitao slijedeće rečenice: „Mnogi Hrvati su čeznuli za novim nacionalnim identitetom, za vlastitom nacionalnom poviješću. Neki su pronašli ono što su tražili u takozvanoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Stotine tisuća Židova, Srba, Roma i članova oporbe ubijeno je pod režimom četiri godine. Manje od pedeset godina kasnije, u ratu devedesetih u Hrvatskoj, formirale su se milicije koje su pozitivno gledale na ustaše, čije su uniforme kopirale i čiji su pozdrav ‘Za dom spremni’ koristile. Branitelji domovine stilizirani su u heroje, čije je fašističke simbole hrvatsko društvo široko prihvatiло. Na primjer, u Hrvatskoj se čini da je nešto normalno i uobičajeno, što bi se u ostalim dijelovima Europe smatralo radikalnom desnicom.“ (*WOZ*, 17. 1. 2019.)

Bori Ćosiću (Rovinj, Berlin) posebno je zapeo u grlu uspjeh hrvatske nogomet-

ne reprezentacije u Rusiji 2018. Uspjeh na svjetskom prvenstvu Hrvatsku je bacio u nacionalnu opijenost, u kojoj su popustili politički osigurači, kaže se u podnaslovu. Nakon što je Marka Perkovića Thompsona zbog nastupa na proslavi nazvao „čistim fašistom“, proglašio je i cijelu državu takvom: „Lutanja nacionalizma događaju se danas pod krinkom nogometne euforije nakon utakmice. Jer ‘Lijepa naša’, u koju su se patrioti vratili sa svojim vice-prvacima, ista je republika u kojoj sadašnja vlast mirne savjesti tolerira fašističke natpise, njihove nostalgične ploče i ulične štandove s ustaškim suvenirima kao i njihovo sve agresivnije preuzimanje mnogih točaka društvenog života. A nitko ne miče prstom.“ (NZZ, 26. 7. 2018.) Od pustoga straha u Rovinju, gdje u miru provodi pola godine, ova srpska „moralna veličina“ nema vremena osvrnuti se na svoje dvořište, bila je primjedba koju sam uputio uredništvu NZZ-a.

Prosrspski orientirani novinar NZZ-a **Andreas Ernst** piše o Stepincu: „Stepinc je bio ideološka potpora fašističkom režimu, na čijoj je strani istupao. Kao gorljivi antikomunist, ustaški je dolazak držao Božnjim darom.“ (NZZ, 30. 7. 2016.) Pod naslovom „Spomenik holokaustu koji skriva istinu“ nalazimo sljedeće rečenice: „Godine 1942. ministar unutarnjih poslova neovisne države Hrvatske proglašio je židovsko pitanje riješenim.“ (...) Ognjen Kraus godinama optužuje vlasti, da ništa ne poduzimaju protiv revisionista koji veličaju bivši režim i negiraju ubojstva manjina. (NZZ, 15. 6. 2019.) (Moj odgovor ne samo da nije htio objaviti, nego mi je blokirao komunikaciju s NZZ-om!) U članku o Stepincu, Ernst navodi sljedeće brojeve žrtava: 320.000 Srba, 32.000 Židova, 25.000 Roma. U potonjem članku su navedene sljedeće brojke: 30.000 Židova, 25.000 Roma i 250.000 tisuća Srba.

Kosovsko-albansko dijete, koje je odrašlo u Švicarskoj i postalo novinar, **Enver Robelli**, također je podleglo srpskoj propagandi. „U Hrvatskoj se širitelji mržnje ne progone. U zemlji EU učestali su napadi na pripadnike srpske manjine. Vladajući političari trivializiraju nasilje, nacionalisti i crkva tjeraju povjesni revizionizam. Bruxelles šuti.“ (Tages-Anzeiger, 5. 9.

2019.) Blagim jezikom i primjerom sam i njega i uredništvo upozorio da nasjedaju protuhrvatskoj propagandi.

Ksenija Cvetković-Sander i Martin Sander žive, prema NZZ-u, u Puli, gradu koji se također nalazi u Hrvatskoj, pa je, prema tome kontaminiran, ustaštvom. Bilo bi zanimljivo upitati ih, treba li im posebna zaštita, eventualno iz Srbije, nakon ovoga članka. Pod naslovom „Dulja nego Schindlerova lista“ prikazali su film „Dnevnik Diane Budisavljević“ koji se, nakon nagrade publike u Puli, prikazuje

Drugoga svjetskog rata“. (NZZ, 3. 10. 2019.). Nigdje spomena da je film (su)financirala ta ista Vlada koja „štiti ustaše“?

Mitomanija i povijest

Sadašnja stvarnost ni na koji način ne može narušiti prošlu. Pa ipak, mitomanija je svuda oko nas. Šire je obrazovani ljudi, šarlatani, političari. Zanimljivo je da se tim istim „antifašizmom“, koji je služio za legitimaciju komunističke države, pokušalo još socijalističku Hrvatsku, koja je bila u čvrstim šapama komunista, 1990-ih

Iz sigurnosti rovinjskog doma i Bora Čosić uživa ponijavati Hrvatsku

u kinima. Diana nije radila konspirativno poput Schindlera, pišu autori, jer je ustaški službenik Kamilo Bresler bez ikakva sustezanja podupro akciju. Spasila je, prema njima, do 10.000 srpske djece iz koncentracijskih logora fašističkoga ustaškoga režima. Komunističkom režimu, tvrde autori, Diana nije odgovarala zbog svoga građanskoga podrijetla. „No, čak i u današnjoj EU-Hrvatskoj ljudi se teško snalaze u svezi s njezinom baštinom, ali iz sasvim drugih razloga: Svatko tko govori o Diani Budisavljević mora se suočiti s činjenicom da je ustaški režim nevinu dječcu izgladnjivao i, uopće, počinio zlodjela svih vrsta. Međutim, hrvatska Vlada uvjek iznova uzimlje taj neljudski režim u zaštitu. Vladinom revizionističkom politikom o povijesti ustaše su ‘u modi’ a ljudi ostaju ‘zarobljeni’ u sukobu iz vremena

doslovce pregaziti i uništiti.

Fašistički antifašizam je otkrio svoje lice. Danas se pokušava istim tim „antifašizmom“ hrvatsku demokratsku državu delegitimirati, demonizirati, denuncirati, denacionalizirati i podvrgnuti dvostrukim mjerilima, premda hrvatska država izrijekom jamči svojim građanima jednaka socijalna i politička prava bez obzira na vjeru, rasu i spol, te slobodu savjesti, pravo govora, vjerskoga opredjeljenja, obrazovanja i kulture, što spada u najviše demokratske standarde današnjice. Zbog čega se onda insinira da je hrvatska država rehabilitacija NDH, države koja se pojавila u jako nesretno vrijeme i nestala? Samim time što je **hrvatska država**?

Petrificirana historiografija je zapravo „povijesnosuđe“, inačica za pravosuđe, koju njeguju zagovornici jugoslavensko-

komunističke demagogije i velikosrpske ideologije. To je tendencija da se komunističkoj historiografiji dade dimenzija definitivne povijesti s „nepobitnim“ činjenicama, čimbenicima i razjašnjenjima. Kakva necivilizacijska začahurenost! Sva daljnja istraživanja povjesnih zgoda i re-interpretiranje izvora završavaju u slavnom „revizionizmu“! **Volker Reinhartd**, profesor povijesti na Sveučilištu u Fribourgu, osvrće se na ovu „pravosudnu povijest“ s lakovom ironijom: „Može li se učiti iz povijesti? Točnije, može li se preciznim proučavanjem prošlosti otkriti stalne crte razvoja koje se mogu generalizirati i prenijeti kao interpretativni obrasci na sadašnjost i prošlost? Ako je tako, povijest je nedvojbeno jedna od najvažnijih znanosti o zemlji, barem jednaka fizici i kemiji, jer se tada mogu ubuduće izbjegći pogreške prošlosti egzaktnom analizom i spremnošću da se ti rezultati primjenjuju.“

Tek deideologizirani pristup povijesti omogućuje različite oblike „suočavanja s prošlošću“ koje uočavamo širom svijeta i već su odavno postali dio demokratske kulture. Pogotovo nakon pada Berlinskoga zida istražuje se „duga sjena prošlosti“ (Aleida Assmann). Prije svega, implozija komunističkoga poretka dovela je do temeljne preispitivanja diktatura 20. stoljeća, do pojašnjenja hitnih pitanja o krivici i odšteti, do razbijanja mnogih poslijeratnih mitova. Fokusiranje na potisnute, zaboravljene i istrijebljene nedvojbeno je društveno dostignuće: novi pristup povijesti vraća žrtve, diskriminirane i obe-spravljenе natrag u kolektivno pamćenje, daje im glas, traži pomirenje i upozorava na pravednost. Naša saznanja o zločinima počinjenim tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata posljednjih su se desetljeća snažno proširila zahvaljujući upravo razbijanju komunističkih mitova. Jedanput je jedan židovski prijatelj upitao njemačkoga pisca **Ernesta Jüngera**: „Ne bi li upravo čovjek riječi kao Vi morao tražiti potpuno razjašnjenje počinjenih zločina u vrijeme nacističkoga barbarstva?“ Na to mu je Jünger, kao bivši časnik Wehrmacht-a, odgovorio: „Potrebna nam je što je moguće kompletnija slika toga da se ni pod kojim uvjetima ne bi ponovilo.“

Odan velikosrpskoj nebulazi, Pupovac i njegov krug oko SNV-a i SDSS-a rade na istom poslu kao Šešelj i Vučić u Srbiji. Cilj im je isti, jedina razlika među njima je u metodi kako ostvariti velikosrpski san. Stoljetna srpska prijetnja je internalizirana: *Nastane li hrvatska država, ne će moći biti hrvatska, a ako bude hrvatska, ne će biti država.* U tu svrhu se ne smije priznati velikosrpska agresija na Hrvatsku niti dati isprika za nju, ne daj Bože zamoliti hrvatski narod za oprost, odati poštovanje hrvatskim žrtvama...

Hrvatska je i dalje „nutarnji problem“ Srbije, pa je hrvatska zemlja i sva hrvatska kulturna baština ujedno i srpska ili samo srpska već prema njihovu izboru. Je li ikad itko čuo da je Vučićev potrečko Pupovac prenio poruku Beogradu da srpsko-srbijanska strana ima dovoljno prljavštine u vlastitu dvorištu i da bi trebala počistiti najprije kod sebe i paziti da nepristojno ne olajava susjede? Umjesto da kaže kako je za Hrvate četništvo neprihvatljivo i provokativno, on im ga nameće u Hrvatskoj sa ciničkim podsmijehom da nije zakonom zabranjeno.

Hrvatska mora iskorijeniti bizantinizam iz svoga tkiva, ako želi opstati! „U povijesti postoje sličnosti, ali nema analogija – čak i ako povjesničari opetovano tvrde suprotno. Povijest je odlazak u nepoznato. Ne može postojati novo izdanje „fašizma“ – ne samo zato što su se životni uvjeti i horizonti svijesti ljudi temeljito promijenili, već i zato što taj pojam nivelira duboke razlike između diktatura Mussolinija i Hitlera. Ali to nije jamstvo protiv novoga, jednako nehumanoga totalitarizma u novom obliju“, zapisuje profesor **Reinhartd**.

Čini mi se da opominje Hrvate da budu oprezni pred nasrtajem svetosavlja. Bizantinac ne spava. U njemu je previše duboko ukorijenjena volja za patronizacijom drugih i preodgojem, tobože za njihovu dobrobit. On štiti svoje sunarodnjake od ponovnih pojava katastrofa iz prošlosti, koju su uglavnom oni sami prouzročili sa sličnim opominjačima, i pokazuje im put do bolje budućnosti! Ovo je životna laž političkoga zanata koji jedino koristi destabilizaciju zemlje, omrazi njezina naroda i ujedno implicitni zahtjev za trajnom

grižnjom savjesti. Pri tom se namjerno zaboravlja da se Hrvati trebaju kajati za ono što je zaista bilo, a nije valjalo, a ne za ono što se uopće nije dogodilo!

Afirmacija hrvatske države

“*Samo najgluplja telad sama biraju svog mesara*”
(njemačka izreka)

U svom romanu „Die Nachkommende“ (*Potomkinja*), Berlin, 2019., **Ivana Žic**, kazališna redateljica i pisac s adresama u Zürichu i Beču, posreduje autentičan pogled na Hrvatsku iz perspektive osobe koja je odrasla u inozemstvu, ali nikad nije odustala od domovine svojih predaka.

„U zidovima ožiljci, razapeta mreža nad gradom prepunim pretresa koji se preklapaju, koji se upisuju u zidove stanova koji ih pokušavaju izdržati, ožiljci sustava i ustava koji su izgrađeni i izbrisani, ti zidovi ostaju, što je češće moguće započnите od početka, sve dok pukotine u zidovima kuća ne sruše kuće, ožiljak u svakom zidu, u svakom ožiljku stara riječ, stara imena, stari prsti koji su klizili duž zidova, pamti ostatak jedva čujni šapat između prozora, škripanje parketa, zatvaranje vrata koja su toliko puta zatvorena, svaki put drugim rukama, koje su zatvarale mesingane gumbice kao svoje vlasništvo, ožiljci se mogu lako prebojiti, prozori obnoviti, izmijeniti kvake na vratima do sljedećeg prijeloma, zamisliti da si rođena u kraljevini, odrasla u vazalnoj državi, studirala u socijalističkoj republici, pila, udala se, doživjela još jedan rat i još jednu promjenu, sve opet drukčije. Ili slično. Samo stanovi ostaju i zrcale se, iznova i iznova, ništa više, ništa više od toga, nisam u dobrom stanju, rođena sam, umrla, još uvjek ovdje. One mora se kretati. Kućama je svejedno. One uzimaju ono što dolazi. Stanari i vladari, rat i mir. Kuće nose ožiljke vremena, a stanovi imaju privatne rane. Djed je bio kako granice na Balkanu ponovno dolaze i odlaze. Potomkinja je lebdeći proces sjećanja i vruće, slikovito prisustvo.“

Zamagljena je Hrvatska, čije se ime u knjizi jedanput spomenuto, i treba je osvijetliti. Afirmirati.

Ponekad se dogode i čudesa u suvremenoj demokratskoj Hrvatskoj, nakon što je iščezao strah. Nitko nije, naime, uspio tako temeljito dešifrirati dramu "Hrvatski Faust" kao sam njezin autor. **Slobodan Šnajder** priznaje hrvatskoj javnosti: „Sve dok nisam počeo istraživati za 'Doba mjedi', mislio sam da je hrvatska povijest najgora na svijetu. Ako to ikoga ovdje može utješiti, Poljaci su, sve do novijeg doba, lošije prošli, valjda najlošije, a kandidata za tu titulu u kategoriji 'njegora povijest' u Europi ima mnogo.“ (*Obzor*, 2. 11. 2019.)

Vrijeme je da se hrvatska politika kloni „lingvističkim smicalicama“ koje zamagljuju stvarnost. Hrvati moraju konačno početi razvijati svijest da o njima samima ovisi njihova sudsina i sudsina njihove države. Žele li spasiti svoju državu, Hrvati se moraju radikalno promjeniti. Sva demokratska sredstva drže u svojim rukama. Valja dovesti na vlast ljudi koji će ponosni biti na svoju državu, zračiti novu energiju, znanje i patos, te ignorirati opskurne ponude „srpskoga ključa“, a znati poštivati lojalne ljudi srpske manjine i pružiti im sve uvjete za život kao i domaćim Hrvatima.

Do sada smo imali više vlast u Hrvatskoj nego hrvatsku vlast, koja je bila okrenuta s leđima u budućnost, licem u prošlost, odsad treba okrenuti pogled budućnosti, a leđa prošlosti. Moderni um raduje se budućim danima, gleda naprijed, nuda se boljim vremenima i osluškuje prošlost.

Hrvati moraju početi pisati povijest i afirmirati Hrvatsku sa stajališta hrvatskih interesa, a ne jugoslavenskih. Opravdani cilj hrvatskoga naroda je bio ostvarenje svoje samostalne države. Da se ta ideja suprotstavlja ideji jugoslavenske države, ne mijenja ništa na stvari.

Amos Oz i njegova kći **Fania Oz-Salzberger** napisali su zajedno, kao sekularni Židovi, kako to sami naglašavaju, knjigu „Juden und Worte“ (Židovi i riječi), Berlin, 2013. U njoj stoji sljedeća mudrost: „Židovi imaju poseban odnos prema riječima. Riječi su postale tekstovi. Ono što je objavljeno postalo je vječno.“ Ne podsjeća li nas ova tvrdnja na onu staru latinsku verba volant, scripta manent (rijeci lete, a ono što je napisano ostaje). Da

Rođen u Hrvatskoj, ali – gdje su mu srce i glava?

bi se to promijenilo, javnost treba obrazovati. Nedostatak osnovnog znanja nije automatski protuhrvatstvo. Zato je važno razmišljati, govoriti, pisati i djelovati na vjerodostojan i argumentiran način.

Ne snosimo li dio odgovornosti, ako šutimo ili ne pružamo publicistima i znanstvenicima diljem svijeta mogućnost da pročitaju hrvatsku povijest, pisani onako kako prosvijećeni zapadnoeuropsi narodi pišu svoju povijest iz vlastite perspektive. To djelo treba obuhvatiti političku, kulturnu i gospodarsku povijest, prevedenu na sve važnije strane jezike. Osim toga, nova hrvatska vlast bi trebala, umjesto finansiranja protuhrvatskih organizacija, iz proračuna odvojiti novac za istraživanje jasenovačkoga slučaja i sve dokumente prezentirati svjetskoj javnosti. Ako se već trebamo kajati, onda za ona nedjela koja su naši pretci počinili.

Mi smo nacija s daleko više povijesti nego geografije. Naša imena, riječi, koncepti i predodžbe pojavljuju se danas posvuda u svijetu. Čini se da smo posvuda ostavili pokoji trag. Dijelimo širi pogled na hrvatsku povijest, ne kao neku usku agendu nego kao višeslojnu i raznoliku riznicu ljudskih glasova kroz koje uzduž i popriječno prolaze konstante od velikoga značenja. Bogatstvo kulturne raznolikosti, koja uključuju i religiju, valja na znan način prezentirati svijetu. Hrvatska srednjovjekovna etnolingvokulturna i duhovna baština je, prema **Stjepanu Krasiću**, trospomena i trojezična. Hrvati su sve do 16.

st. imali tri različita narječja: čakavsko, kajkavsko i štokavsko i tri različita pisma: glagoljicu, latinicu i cirilicu.

Višepismena i višejezična hrvatska etnolingvokultura odigrala je važnu ulogu u povijesti hrvatskoga naroda. Novo samopouzdanje Hrvata diljem svijeta moguće je jer postoji HRVATSKA DRŽAVA. Hrvati više ne ovise o milosti Beograda za ulazak u zemlju i izlazak iz nje. U tom se smislu jugoslavenstvo Hrvata više ne tiče. To je problem Srba koji se u prvom redu osjećaju oštećenima, čak se i demontraju jugoslavenstvom. To je epidemija za koju mi nismo nadležni, a preduvjet za izlječenje te bolesti je točna dijagnoza.

Na pravima utemeljena, suvremena, demokratska država je obvezna jamčiti vrijednosti i norme (ljudska prava, jednakost građana, osobna autonomija) koje spadaju u univerzalne vrijednosti. Međutim, ključna točka je da ovo vrijedi glede stanovnih zahtjeva samo dotele, dok time nije načelno ugrožen državni poredak kao takav, sigurnost i sloboda njezinih građana. Nijedna država nije obvezna napustiti pravo na samoodređenje ili na suverenost. Tko ubacuje u igru opravdanje stanovnih postupaka „iz razloga opstanka države“ ili da to odgovara „volji naroda“, poziva se naposljetku na međunarodno pravo. Stoga upućujemo poziv na razum u duhu **Immanuela Kanta**: „Imaj hrabrosti poslužiti se svojim razumom!“ ili u duhu stare latinske poruke „Sapere aude“ – Odvaži se biti mudar!

PLEHAN!

Što je to i gdje je to? Nekoć je o njemu bilo govora – spominjalo se kako je to prvi brežuljak kad se iz Broda kreće prema Sarajevu – na njemu je velika crkva i franjevački samostan.

Nakon Domovinskoga rata širila se vijest kako je srpska vojska 1992. porušila samostan i potpuno uništila crkvu prepunu izvrsnih umjetničkih djela te se ne zna ni gdje je bila, a cijelokupno pučanstvo natjerala u bijeg. Potom se moglo čuti kako se, istina, narod ne vraća, ali su se vratili franjevci i započeli graditi prelijepu crkvu. Kako je vrijeme protjecalo, tako je govor o Plehanu nestajao. Mali broj povratnika nije se znatno povećavao, ali je zanimanje za Plehan bivalo sve manje i sve dvojbenije.

Kako bismo to stanje bolje upoznali i barem naslutili njegove uzroke, poželjno je vratiti se malo u povijest i uočiti neke pojave danas, te se makar malo zamisliti nad njima, potom svoje naume i svoju djelatnost prožetu Krištovim duhom razvijati u narodu i za narod.

Najprije treba spomenuti „staru“ Jugoslaviju, uspostavljenu nakon Prvoga svjetskog rata. Prije toga vladala je stotinama godina samovoljna turska sila; slijedila je austrijska vlast koja – pored velikih prednosti – nije bila sklona Hrvatima. Ona je kratko trajala i zamijenila ju je, nakon strahobnoga rata, Jugoslavija.

Ako se može reći kako je austrijska vlast zapostavljala Hrvate u Bosni, jugoslavenska – a to znači srpska – ih je zatrala. Na Plehanu i bližoj okolini Hrvati su bili glavni narod sa samo jednim malim seocem Muslimana. Sva je vlast bila ipak u srpskim rukama. O njezinu plodnom djelovanju u narodu nema se što reći, ali ta se vlast bezdušno brinula za ubiranje poreza. Što to znači, saznali bismo kad bismo usporedili oporezivanje seljaka u Bosni s onim u Srbiji; još bi to jasnije bilo usporedbom uskraćivanja poreza u Bosni s onim u Srbiji. Tu bi nam usporedbu pojačala i spoznaja gradnje škola po selima u Bosni s onim u Srbiji. Kratko rečeno: vlast se nije ni najmanje brinula za razvoj bilo koje djelatnosti Hrvata u Bosni!

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

Nedostatak brige za dobro ljudi, posebice pojedinaca, zorno se može pratiti u vojski. Upadna je bila jeza roditelja kad im je sin odlazio u vojsku; nije to bila obična zabrinutost, bio je to strah od najgorega, a on nije slučajno nastao. Prethodila su mu gorka iskustva. Hrvatski su mladići često slani u najdalje krajeve Jugoslavije. Vojne vježbe i posebni postupci bijahu za Hrvate nerijetko pogibeljni, posebno u odnosu na njihovo zdravlje, i to s pogubnim posljedicama – pa i smrću. Na primjer: nakon

i ravnopravnost u naprimjer dobivanju državnog posla u pojedinim ustanovama. U Sarajevu je Hrvatu teško bilo dobiti posao pri utovaru i istovaru najteže robe.

Tko ima to u vidu shvatit će radost Hrvata u trenutcima objave o uspostavi Nezavisne Države Hrvatske. A radost bijaše velika i raskošno se prelijevala u sve sfere hrvatskoga naroda.

Nu, izbio je rat i njegove su nevolje sve više potiskivale tu radost, a širile tugu i nevolje. Kad je pak došla komunistička država, nije samo prešutjela, nego otvoreno zanjekala i sve ono što je očito bilo dobro – na primjer: književna i druga umjetnička djela – a ubijala je i nastojala

Franjevački samostan i crkva na Plehanu uništeni u srpskoj agresiji 1992.

teške vježbe slali bi zagrijane vojnike u hladnu vodu, i pojedinci su se znali opasno razboljeti.

Više-manje bijaše općenito poznat sudski postupak kad je bilo riječi o sporu među samim Hrvatima: za bilo kakav prekršaj bijahu vrlo male kazne. Međutim, takvi su postupci bili učestali i kad je riječ o najtežim sukobima – onima što su završavani ubojstvom. Ubojica bi najčešće dobivao premalenu kaznu, a i od nje ubrzano bivao pomilovan. Kolalo je u narodu prošireno mišljenje zašto je to tako: „...samo se vi Hrvati nastavite međusobno ubijati, nikakve se kazne ne morate bojati!“ Tako su priprosti i neuki ljudi shvaćali postupak srpske sudske vlasti... Štoviše, takvim je Hrvatima kažnjenicima omogućen vrlo pogodan život u zatvoru. Suprotno tomu, oštro su kažnjavani hrvatski političari, kao i svaki Hrvat koji se zauzimao za slobodu

poubijati sve svoje političke protivnike, kao i one za koje je mislila da bi joj mogli smetati, punila je tamnice, a od ljudi plijenila materijalna dobra i nije pitala imaju li oni najpotrebnije za život.

Dolazak partizanske vojske na Plehan i najbližu okolicu protekao je mirno. To se nije dogodilo na području grada Odžaka, u trokutu što ga čini rijeka Bosna pri uljevu u Savu. U tom kraju postoje tri franjevačke župe: Potočani, Svilaj i Gornja Dubica. Vojska, policija i stanoviti broj slobodnih muškaraca toga kraja odbili su prijedlog o povlačenju kao i poziv da se priključe hrvatskim četama kao i građanima koji se povlače u smjeru Slovenije kako bi se predali međunarodnim pobjednicima. Namjesto toga odlučili su ostati na svom ognjištu i braniti svoju slobodu. Svjesni kako nisu nikada optimali tuđu ze-

mlju i odlučni da ne dopuštaju drugom da njima otme njihovu.

Nastupili su dani i noći ogorčene borbe, ali se pokazalo kako se branitelji ne mogu nositi s vojnom silom koja ima topove, tenkove i zrakoplove. Bili su savladani.

Kazna bijaše strašna: poubijani bijahu svi muškarci osim djece i staraca, a drugim zlostavljanjima i otimanjima nije bilo kraja. Tko se želi osobno u to uvjeriti, neka ode na mjesna groblja i pročita spomenike na kojima piše godina smrti: 1945., i sve će mu biti jasno.

Takve kazne nije bilo na mjestima gdje partizanskoj vojsci nije pružan oružani otpor, ali je bilo kazni, štoviše, bilo je opakih kazni i ondje gdje nije bilo nikakva oružanog otpora. Bilo je ubijanja, zlo-

stavljanja i pljačkanja, a napose utamničenja. Dostatno je bilo samo jedne subote približiti se tamnici u Usori kod Doboja. Vlak koji je dolazio iz Bosanskoga Broda i ostajao u Doboju bio je pun žena – starih i mlađih; muškaraca nije bilo; ako je od njih netko i bio, nije ga bilo u koloni koja je iz Doboja krenula prema tamnici u Usori – samo žene. Donijele su nešto hrane utamničenim sinovima i muževima. Bilo je to *obostrano svjedočanstvo*, susret, doživljjenje sile i ljubavi.

Dana u kojem se očekivao dolazak partizana zavladao je na Plehanu potpun muk. Činilo se kako taj dan dugo traje, a muk prožima cijelo biće i vječno će trajati.

Jedinica partizana prošla je u trku i uz raznovrsnu paljbu, a muk je nepomučen

ostao, ljudi su se povlačili u kuće, nisu izlazili, a ni svjetla palili. Vladao je muk.

Inače, na Plehanu bijahu uobičajene čarobne večeri. Ljudi se vraćaju s polja kući, pa se na sve četiri strane glasila pjesma, uz tako naizmjerenično razgovor i smijeh. Posebno je bilo zanimljivo kako postupaju sa stokom uvodeći je u štalu i dajući joj hranu i vodu, razgovarajući s njom kao s ljudskim bićem: „Geronja, govorim ti kao bratu, budi miran, nemoj me prisiljavati – govorio je domaćin svome volu – da uzmem prut u ruke!“ Kada je i toga nestalo. Muk i samo muk, a vrlo rijetko bila je i pokoja riječ, dakako, tiho izgovorena.

Na Plehanu bijaše odmah smještена manja jedinica vojnika. Svake su nedjelje dolazili na pučku misu. Na svetkovinu Tijelova sudjelovali su u procesiji i izvršili počasnu paljbu. Nakon pučke mise pokušali su zaigrati kolo, ali to nije išlo. Naredne nedjelje doveli su nekoliko djevojaka u građanskom odijelu. Pojavila su se tada i dva mladića u neopisivo lijepoj narodnoj nošnji, zaigrali su gledajući djevojke, te držeći se za ruke, vješto su se „unosili u kolo“ i odjednom gromko zapjevali: „Sunčnja kratka, a herave kosti, ah kakva je, Isuse oprosti!“ Muku unatoč, ta se pjesma učestalo ponavljala.

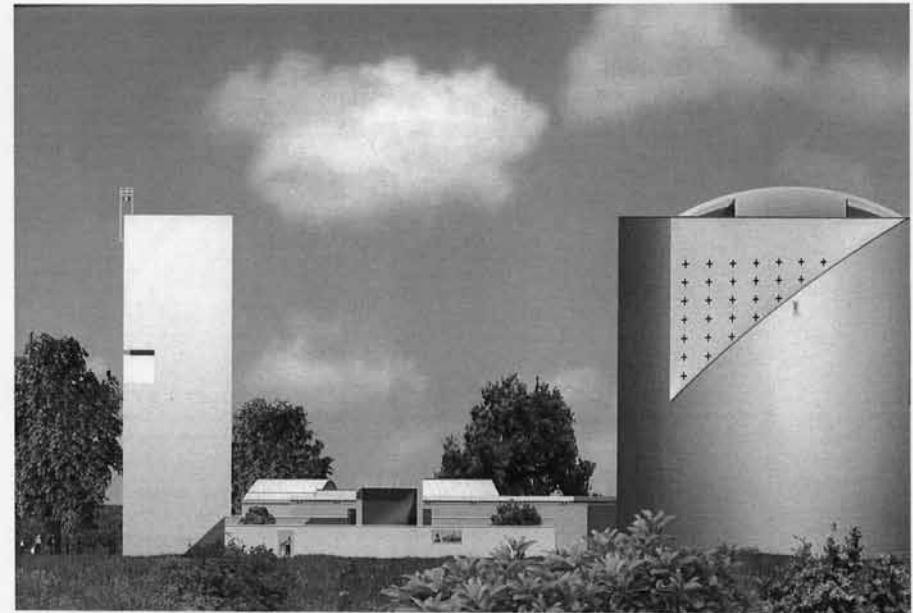
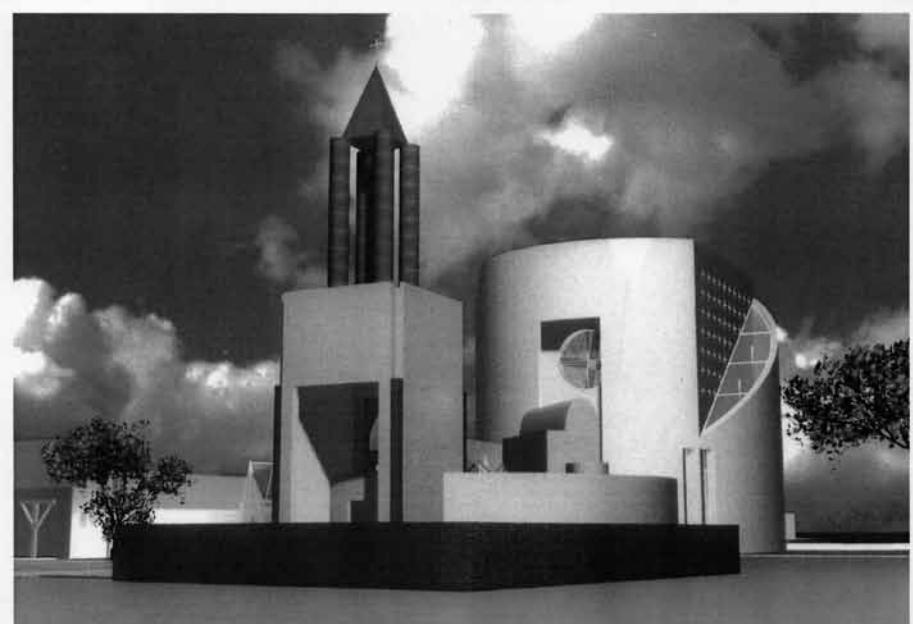
Prisutnost vojske bijaše tajnovita. Momci bijahu mirni i uredno susretljivi i prijazni vojnici. Nučiće su se događali nerazjašnjeni slučajevi: usred noći netko bi u selu pokucao na vrata i zamolio domaćina da izide i pokaže mu put. Čovjek je izšao, dočekala ga dvojica i povela sa sobom. Nikad se nije vratio. Takvi su se događaji ponavljali i strah se povećavao.

Postupno se stanje smirivalo; ljudi su se sastajali i razgovarali. Začudo! U razgovorima je gotovo uvijek isticana nada kako će se nastalo stanje ubrzo izmijeniti, i to stubokom. Širile su se vijesti:

- „U Dubrovniku su se pojavili engleski vojnici, sigurno se spremaju velike promjene u našoj državi.“

- „Priča se kako je Split pun Amerikanaca.“

Zanimljivo je bilo slušati vijesti o presudama našim ljudima: netko je osuđen na dvije godine, drugi na pet, a treći na deset godina... Sve su te vijesti popraćene vedrim riječima, a neke su omalovažavane, kao da je riječ o nekoliko dana. Rijetko je koja od njih ozbiljno primljena, dok je većina omalovažavana odlučno i jasno: „Neka me sudi i osudi 20 godina; to nije ništa, jer ja znam sigurno: u zatvoru ne ću biti ni dva mjeseca!“

Projekt obnove samostana i crkve

Takve i njima slične izjave nisu bile rijetke i dugo su trajale, a bilo ih je posvuda; bilo ih je i među svećenicima. Čovjek koji je sa svećenicima razgovarao, a bilo ih je takvih i među profesorima u gimnaziji i bogosloviji, prisjeća se kako je susreo samo dvojicu koji bijahu odlučni u svojim odgovorima na pitanje „Hoće li se to dogoditi? Hoće li se uskoro izmijeniti društveno-političko stanje kod nas?“ Odgovor je glasio: „Ne! Ono će dugo trajati!“

U tom smjeru to se mišljenje širilo, ali nevjerojatno sporo. Trajalo je iščekivanje povratka bivšega stanja, ali je teško bilo pokazati bilo kakav uvjerljiv oslonac za taj događaj. Koliko je takvo mišljenje bilo prošireno i kako je dugo trajalo, teško se može pouzdano utvrditi, ali je ono postojalo i sporo se mijenjalo, ali se promijenilo.

Većina franjevaca ovoga kraja pojačavala je svoje djelovanje. Pojedinih je slučajeva uvijek bilo, ali u plehanskem kraju dva se moraju istaknuti: fra Nikola Drmić, župnik u Sivši i fra Anto Kozina, župnik u Žeravcu.

Sivša bijaše i tada velika i teška župa, prostorno i brojčano, a fra Nikola mlad i zdrav, vedar i odvažan krstario je po svojoj župi uzduž i poprijeko, susretao se s ljudima i među njima prinosio svoje raspoloženje i nepokolebivo pouzdanje u Boga. Fra Anto bijaše čovjek prekaljen teškoćama siromaštva, progonstva i tamnovanja, sposoban skromno živjeti i neumorno raditi, odvažio se u Žeravcu sagraditi veliku i stamenu crkvu, što je u ono doba bilo teško i zamisliti; on je uspio, a samo Bog zna koliko je truda uložio.

Navedena dva primjera nisu bila i nisu ostala usamljena, ali veći zamah svećeničkoga djelovanja među franjevcima Plehana i okolice nastupio je kasnije. Produbio se i proširio kad je na čelo plehanskih franjevaca došao fra Mijo Jerković. On je nastavio i ojačao brigu za Plehan i podružnice plehanske župe. U pet podružnica držana je misa svake nedjelje i svetkovine, što se nastavljalo i k tomu usavršavalo pod vodstvom fra Mije Jerkovića.

Nu njega je dočekao velik posao u crkvi na Plehanu: dotrajao je krov na velikoj crkvi, na dvije njezine sakristije i dva tornja. Neizrecivo velik, važani i nadasve skup posao. Fra Mijo je došao na Plehan iz travničkoga kraja; tu su ga ljudi poznavali, cijenili i voljeli. Nekoliko najmoćnijih pojedinaca priskočilo mu je u pomoć, pa je taj posao krenuo i uz stanovito sudjelovanje vjernika na Plehanu uspješno priveden kraju. Usljedila je obnova

i umjetničko uređenje cijele crkve. I ona je privredna kraj, a u čemu se sastojala, nije lako reći. Treba samo spomenuti umjetnike koji su u njoj sudjelovali: kipari Augustinčić, Kršinić, Michieli, Poljan, Janeš, Grgić, Ledić, Vulas, Bošnjak i Marinović; slikari: Šimunović, Dulčić, Prića, Murtić, Keser, Lah, Mujadžić, Šohaj, Biffel i Seder najviše.

Crkvu i sva djela navedenih umjetnika uništila je srpska vojska 1992.

Val obnove crkava Plehana i Plehanu pridruženih crkava u Koraču, Žeravcu, Svilaju, Dubici, Sivši, Potočanima i Foči. Sve su te crkve bile ukrašene vrijednim umjetninama; one u Foči i Potočanima nešto manje, ali, u cjelini gledano, posvuda su radili ponajbolji hrvatski umjetnici. Osim Potočana i Sivše, gdje su crkve i djela djelomično oštećeni, uništene su sve crkve i svećeničke kuće kao i umjetnička djela u njima.

U poratnom razdoblju sve su te crkve i kuće nanovo sagrađene i djelomično umjetnički ukrašene, ali osim crkve u Sivši i Žeravcu, prvenstveno pak crkve na Plehanu, to umjetničko ukrašavanje nije ravno onom uništenom.

Sve su crkve sagrađene nemjerivom žrtvom najprije župnika, ali i vjernika. I nije bilo teško uočiti radost župljana. Međutim, vrijeme teče, i to ubrzanim koracima, dovršenje započetih radova ne napreduje ubrzano, nego usporeno, a negde nikako.

Očit i uvjerljiv primjer predstavlja crkva na Plehanu. Prvi spomeni o potrebi

gradnje crkve bijahu dočekani šutnjom, a ponovni pokušaji izazvali su otvoreni – i kao mudar – otpor. Jedan je objavljen u pismu fra Ivanu Ćuriću, djelotvornom borcu za Plehan i za crkvu na Plehanu „koja bi morala biti najboljom“, tako je mislio Ivan. U tom pismu stoji: „O nekim pokušajima gradnje dok za to ne budu sredstva, a i prikladnija vremena, po mom mišljenju, nema ni govora“. (AZ – pisano u Slavonskom Brodu 4. lipnja 1999.).

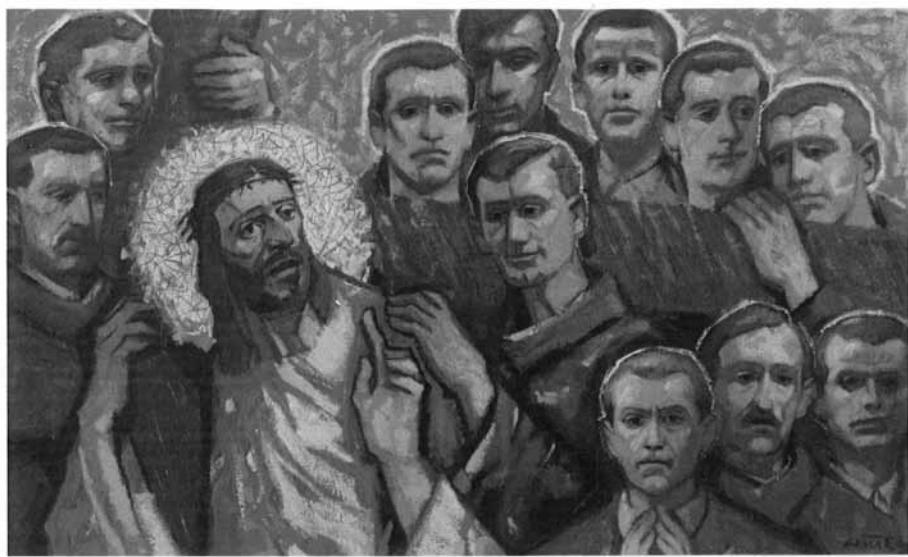
Pisac navedenoga pisma nije bio usamljen. I nakon izgradnje (još nedovršene) crkve ima on brojnih i lukavijih istomisljenika. I pored svih raznorodnih i nimalo lakih nevolja, živ je zdrav duh i brojni su odvažni Plehančani, pa protivnici dovršenja crkve i ujedno zagovornici ostvarenja svojih snova, postoji kršćanska nada kako će na Plehanu oni biti zaustavljeni.

U prilog tome mišljenju govore činjenice:

U sadašnjoj stanbenoj zgradi žive tri svećenika, imaju sobe sa svim sporednim prostorijama. Bez teškoća mogu biti i četvorica i petorica. Budući su slabi izgledi da bi se broj vjernika povećavao, nema nikakve potrebe povećavati broj svećenika. Ako bi to i bilo, lako bi se u sadašnjoj zgradi našlo rješenje za smještaj... Pogotovo kad će gradnja novog samostana neodređeno dugo trajati, a otvoreno je pitanje, hoće li uopće trebati. Vrlo je malen broj, djelotvorno nikakav, plehanskih svećenika koji sada pokazuju brigu za Plehan – ne pokazuju gotovo nikakvu. Jedan od razloga zašto je to tako je slaba

*Jedno od brojnih umjetničkih djela uništenih u agresiji.
Mozaik na velikom oltaru crkve na Plehanu, autor Ljubo Ivančić, 8 m².*

Tihomir Lončar, Franjevci plehanskog kraja žrtve rata, 2018, ulje na platnu, 80x130 cm

Fra Dobroslav Božić (1903. - 1945.), Potočani - Jošava

Fra Efrem Čosić (1919. - 1946.), Žeravac - Kulina

Fra Julijan Jurković (1899. - 1942.), Foča - Johovac

Fra Velimir Karlović (1914. - 1948.), Gornja Dubica

Fra Vlado Ključević (1915. - 1945.), Foča - Komarica

Fra Pavo Radoš (1915. - 1945.), Foča - Johovac

Fra Gavro Gavranić (1893. - 1945.), Žeravac - Bukovica

Fra Juro Radman (1925.-1946.), Svilaj

Ivan Kozina (1926. - 1945.), Plehan - Modran

Jozef Kurtušić (1926. - 1945.), Foča - Johovac

Mato Zovkić (1927. - 1945.), Plehan - Modran

moći tamošnjih npora; ljudi žive lagodno i ne mogu se ili se ne će oslobođiti lagodna života. Zabavljeni su sobom. Mi smo katolici, redovnici, svećenici, a sve smo manje kršćani – vjernici.

Eto! Naglašava se prijeka potreba gradnje samostana. Rijetki su glasovi koji govore o želji za životom u samostanu, konkretno: koji je to franjevac koji pripada plehanskome distriktu izrazio želju da dođe na Plehan i ostane na Plehanu? Bliže bismo bili istini ako bismo rekli: rijetko oni ikako navraćaju na Plehan. Ako dođu brzo autom, još se brže vraćaju onamo odakle su došli.

Kod te bolne točke treba stati!

Okrenimo se gradnji samostana na Plehanu i pitajmo se *čemu žurba?* Čemu obustava dovršenja crkve? Pokušajmo spojiti ta dva pitanja i naslutiti zašto se obustavlja dovršenje crkve, a donekle i podružnih crkava i kapelica na području plehanske župe?

Na to pitanje nema odgovora, barem za nas ovdje i sada, ali nazire se sumnja. U povijesti svakoga naroda ili većine naroda

neka mjesta poprime istaknutu povijesnu vrijednost u postanku i životu naroda, i to pridonosi razvoju svijesti u narodu – potiče uzajamnu povezanost, a u ljudima budi razvoj zdravih snaga. I prije nego su partizani došli, mogle su se čuti pogibeljne najave upućene Plehanu, kao „*Treba ga sa zemljom sravniti!*“ Udariti ga s neba i sa zemlje, pa neka mu stijene lete sve do Amerike!“ Nekako tako postupila je nova vlast: premještena je općina, ukinut je naziv *Plehan*, uskoro je otvorena škola u Bunaru... a ljudi su ubijani, zatvarani, progonjeni i pljačkani (govorilo se „*Oduzima se samo višak*“, ali se nije pitalo hoće li ljudi moći preživjeti i kako će moći?). Primjer: Franjevačkom samostanu na Plehanu oduzeta je zemlja i sasjećena je šuma, a franjevci bijahu prisiljeni svojim volovima prevoziti šumu, dakako besplatno. Gvardijan se tomu usprotvio i bio uhićen i osuđen. Uskoro su olako počeli davati ljudima putovnice. Nije rečeno, ali je bilo jasno: „*Neka idu s Plehanom*“. I danas se slično događa. Nije sigurno da i sadašnji postu-

pak prema Plehanu i Hrvatima u Posavini nakon rata ne stoji u istom planu. Postupci prema Plehanu imaju drugačije ime, ali vuku u istom smjeru: neka Plehan nestane.

Teško je povjerovati da je splet pitanja o Plehanu i oko Plehana dobro proučio franjevački provincijal, a da je taj pogibeljni zaplet još više zamrsio i nadbiskup-kardinal, to je očito. On je morao znati tko je i kako radi plehanski gvardijan. A on mu ide na ruku!?

Pokušaj zdrave prosudbe vjerskoga stanja i djelovanja jedva da je u začetku. Postoji stanovita „religijska“ praksa, ali je otvoreno pitanje koliko je ona kršćanska. Kršćanstvo je prvenstveno osobna vjera: predanost Bogu u nepatvorenou povjerenju i ljubavi, te jednakotako zauzetost za zajednički život, za pojednica i za zajednicu u nepatvorenou i djelotvornoj istoj ljubavi. Tomu, upravo, i takvoj vjeri služe vanjski obredi društvenoga značaja. Osobna vjera stvara kršćansku zajednicu, a zajednica gaji i razvija povezanost – zajedništvo takve, osobne vjere. Okvir njezina djelovanja se razvija, ali pravoga razvoja nema ako zataji osobna vjera. Nu, ako zataji istinska čovječnost tone živodajni zamah vjere, a bez napora nema ni čovječnosti ni vjere. I jer je napora sve manje, izvanjski potuhati, kao razne, pa i vjerske svečanosti ne će ljudsko društvo podizati na višu razinu. Ljudstva će biti sve manje kao i kršćanstva.

To se pak vidno očituje kad nastupe razine nepogode koje pogađaju pojedinca i cijele zajednice. Tada na poseban način dolazi do izražaja naše shvaćanje kršćanstva. Ono se pak očituje u osobi i djelu Isusa Krista. Na njegovu primjeru jasno se vidi kako i najteže neprilike, stradanja, pa i sama smrt nije tragedija nego neizostavan poticaj za razvoj naših unutarnjih sposobnosti. To se zorno vidi na Isusu Kristu. Njegova je osoba zablistala najljepšim ljudskim vrijednostima upravo u njegovu stradanju i smrti na križu.

To je prvenstveni zadatak svih ljudi, posebno pak svih vjernika i njihovih svećenika: svojim životom svjedočiti, u ljubavi svjedočiti – potvrđivati svoju ljubav prema Bogu i jednakotako prema svom narodu i prema svakom čovjeku.

Na nama je – posebno u ovo naše doba i u ovoj našoj izgubljenosti svojom spremnošću na žrtvu objelodaniti snagu kršćanskoga, ljudstvo koje može stvoriti povijesnu prekretnicu i obznaniti novo lice našeg naroda. Bez toga bit će uzaludno graditi nove samostane.

NAŠ NUTARNJI SVIJET (43.)

STRAHU GLEDATI U OČI, BLAGO

Strah je osjećaj koji nam dojavljuje informacije o opasnostima. Živimo u civiliziranome svijetu, ali čovjek je ipak izložen brojnim rizičnim situacijama i opasnostima. Mladi se ljudi boje ispita, boje se hoće li prijatelji uzvratiti privrženošću, boje se hoće li ljubav krenuti sretnom stazom, hoće li naći radno mjesto. Stariji se boje da se djeci ne bi što dogodilo, boje se hrpe računa na stolu, boje se kako će s njegovom dementnog oca, boje se teške bolesti.

Točno gledajući, strah je čovjekov prijatelj. U svakodnevici je veliki motivator. Studenta može potaknuti na više učenja, prezaduženoga na štednju, zaposlenika na više empatije prema kolegama da rizik od sukoba na radnom mjestu bude manji. U velikoj opasnosti strah može čak spasiti život. Mobilizira emocionalne resurse i pokreće tjelesne promjene nužne za akciju – srce radi brže, luče se hormoni kortizol i adrenalin, krv jače veže kisik, osjetila se izoštruju. Obuzeti strahom sposobni smo za djela kakva inače ne bismo mogli izvršiti.

Piše:

Maja RUNJE, prof.

Ali nitko od ljudi ne voli strah. Doživljavamo ga glasnikom loših vijesti i grozimo se teškog osjećaja jeze i izručenosti koje sa sobom nosi. Posebno je neugodna njegova snaga. Razvojno i biološki strah je naime jedan od najranijih ljudskih osjećaja, sjedište mu je u primitivnijim dijelovima mozga, i intenzitet mu redovito bude vrlo jak. U mnogim prilikama bude i pretjerano jak, u neskladu s težinom opasnosti. Ima slučajeva da se i otme kontroli, osamostali, i uzrokuje da udio patnje od samoga straha bude veći od patnje zbog ugrožavajuće situacije. A može postati i kroničnim i uzrokovati raznovrsne anksiozne poremećaje, i napade panike.

Ljudi trajno pokušavaju izaći na kraj sa strahom, osobito s prejakinim strahom. Savjet koji se u tom smislu najčešće čuje je da strah treba nadvladati hrabrošću. Hrabrost je doista velika ljudska odlika i najznačajniji antagonist strahu, ali pomni-

ji pristup pokazuje da bi i manje hrabri možda mogli uspjeti. Evo prijedloga:

Prvi korak traži da strahu okrenemo lice i pustimo ga da nam se u potpunosti približi. Cilj je prepoznati što nam točno donosi, koje osjećaje i koje misli izaziva, čega se točno bojimo. Za prepoznavanje je važno da ostanemo na mjestu na kojem jesmo, da ne pokušavamo bježati – pred strahom se ionako ne može pobjeći. Također je važno da nastojimo biti što opušteniji, grčevitost je kontraproduktivna zato što se strah ne da potjerati silom. Strah treba gledati strpljivo, s blagošću. Zapravo – vlastitu nutrinu treba osluškivati strpljivo i s blagošću! I treba si dati vremena.

Lice straha ne možemo naime uvijek prepoznati na prvi pogled, strah često pristiže i maskiran. Ima u sebi elemente agresije, očaja, jeze, zavisti ili elemente kojima potiče na odlaganje nužnih zadata, ili na povlačenje. Uz to, ponekad nosi poruke o prijetnji u stvarnom vremenu, drugi put o prijetnji koja bi nas mogla pogoditi u bliskoj budućnosti, a treći je put povezan s patnjom zbog povreda koje smo doživjeli mnogo godina ranije. Dakle

SAVJET LIJEČNIKA

UPALA VANJSKOG UHA – OTITIS EXTERNA

Akutnu ili kroničnu upalu kože i podkožnoga tkiva vanjskog zvukovoda, pri čemu mogu biti pogodeni i bubnjići i uška, nazivamo upalom vanjskog uha, latinski – otitis externa. Oko 10 % ljudi oboli od ove bolesti najmanje jednom u životu. Razlikuju se difuzna akutna upala, ograničena upala (furunkel), kronična upala i maligna ili nekrotizirajuća upala vanjskoga slušnog hodnika.

Dijagnoza upale vanjskog uha razgraničuje se od mogućih dodatnih dijagnoza, kao što su upala hrskavice, erizipel, herpes zoster uha, gljivice, ekcem, karcinom zvukovoda te upala srednjeg uha s perforacijom. Postoji i hematom uške koji često imaju boksači, hrvači, vojnici kad leže na tvrdom uzglavlju ili radnici koji nose terete na ramenima – krv se zbog ozljede podlije između perihondrija i hrskavice. Ne liječi li se, punkcijom ili kirurški, često dolazi do nekroze i deformacije uške – nastane uho poput cvjetače, najčešće se

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC SOJČIĆ**

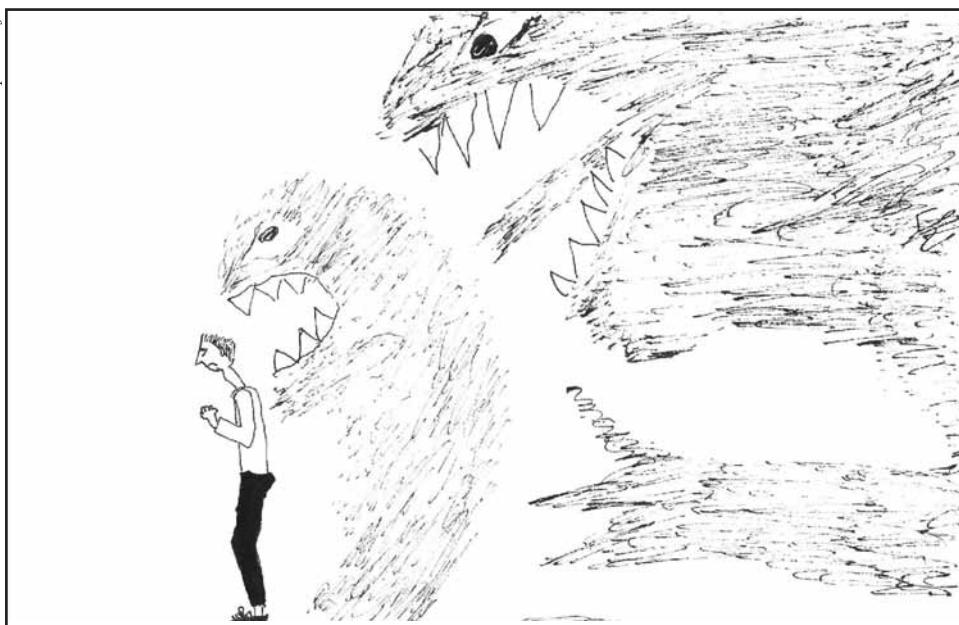
vidi kod boksača. Za vulgarni ekcem uške često je odgovorna kontaktna senzibilizacija, preko boje za kosu, naušnica, preko telefonske slušalice ili od čepova za uši.

Vanjski slušni kanal dug je dva do tri i pol centimetra a ima promjer od pet do devet milimetara. Na njegovu unutarnjem dijelu koža je posve sraštena s kosti, a na hrskavičnom dijelu postoji podkožno tkivo s folikulima dlaka i žlijezdama koje izlučuju loj i sekret koji zajedno s odluštenim stanicama stvaraju cerumen, ušno mazivo. Iz tog se dijela zvukovoda upale mogu proširiti na pljuvačnu žlijezdu i na bazu lubanje. Toplina i vlaga okoline pogoduje nastanku bolesti, pa su plivaci pet puta češće pogodeni. Nastanku upale

dodatno pogoduju kožne bolesti, dijabetes, smanjeni imunitet, nadražaji šamponima i sapunima te fizičke ozljede – grebenje, iskopavanje cerumena, čepovi za uši ili telefonske slušalice.

Tipični simptomi akutne upale su bolovi, osobito bolovi u osjetljivoj pokosnici, koji se pojačavaju pritiskom na tragus ili povlačenjem za ušku. Vide se crvenilo i oteklinu kože, ponekad izlazi tekućina, a čest je jaki svrbež. U devedeset posto slučajeva uzročnici bolesti su bakterije, a u oko deset posto gljivice.

Nekomplicirana upala vanjskog uha prvenstveno se liječi lokalno. Liječenje uključuje čišćenje zvukovoda, lokalnu uporabu dezinficirajućih i protumikrobnih lijekova te eventualno i kortikoida. Liječenje je zadača liječnika specijalista. Pokušaji čišćenja vatiranim štapićima mogu stvoriti mikroskopske traume i olakšavati prodor bakterija, oštetiti bubnjići i gurnuti cerumen do bubnjića. Sami pacijenti ne bi

treba pomno rasčlanjivati, dobro identificirati. I ukupan nalaz prepoznavanja treba pretočiti u riječi.

U drugom bismo koraku trebali pristupiti reducirajućem strahu. Utješno je da već i samo prepoznavanje, i pretakanje osjećaja u riječi, stvara određenu distancu i donosi malo olakšanje. Usljediti bi ipak trebala procjena o tome je li možda riječ o iracionalnom ili doista o stvarnoj opa-

nosti. Sve nestvarno – a čega redovito bude puno – dobro je odmah zanemariti. A stvarne opasnosti je potrebno uzeti ozbiljno i u sljedećem razdoblju pristupiti traženju rješenja. U slučaju da rješenja nema, treba se pripravljati na prihvaćanje. Dobro je oslanjati se na vlastite jake strane, koje sigurno nisu male, ali je također dobro tražiti pomoći, od prijatelja i od stručnjaka. I uvjek je važno ostati u dodiru s ljudima

trebali takvo što raditi, liječnik ima prikladne instrumente i mikroskop. Ako je potrebno, daju se i sredstva protiv bolova. Proširi li se bolest na okolne strukture i ako je lokalna terapija nemoguća, daju se antibiotici na usta.

Lokalna terapija provodi se pomoću kapljica ili unošenjem malih vrpca gaze natopljene lijekovima u zvukovod. Ako je bubrežni probušen, važno je paziti da se ne rabe medikamenti koji oštećuju sluh. Primjenjuje se tri do pet puta na dan. Pacijent legne na zdravu stranu i pričeka nekoliko minuta da se lijek raspodijeli u zvukovodu. Kapljice s alkoholom ili dvopostotnom octenom kiselinom pomažu tako što sušenjem smanjuju oteklinu i zakiseljenjem potiskuju bakterije.

Bolest najčešće prestaje za sedam do deset dana. Važno je ublažavanje bolova, primjerice pomoću tableta ibuprofena ili paracetamola. Ako lijekovi ne djeluju, dobro je uzeti bris i načiniti antibiogram.

Ograničena, cirkumskriptna upala, odnosno furunkl s apcesom, je upala folikula i korijena dlake u hrskavičnom dijelu slušne cijevi. Uzročnici su obično bakterije. Liječi se jednako kao i akutna upala, a

ponekad je potrebna incizija, zarezivanje, pa i oralna antibiotska terapija.

Nakon izlječenja akutne upale važno je izbjegavati rizik ponavljanja. Nije dopušteno nikakvo manipuliranje u ušima, ni pranje ušiju, pogotovo ne sapunom, potrebno je da uši budu suhe. Uđe li voda, postoji stari trik, treba nagnuti glavu na pogodenu stranu i kratko poskakivati na suprotnoj nozi i voda obično isteće. Dobro je sušenje uha fenom.

Upale koje traju više od tri mjeseca ili se ponavljaju više od četiri puta godišnje smatramo kroničnim. Ponekad se razviju zbog toga što akutna upala nije bila liječena ili su dio kožnih bolesti kao što su psorijaza i alergijski dermatitis. Smetnje najčešće budu obostrano. Tipičan je jaki svrbež, bolova skoro nikada nema. Kod začepljenja zvukovoda cerumenom česte su smetnje sluha. Klinički se razlikuju dva oblika kronične upale. Seboročna forma pokazuje manjak cerumena, suhe ljuškice, crvenu ili glatkou, svjetlucavu kožu zvukovoda. Ekcematozni oblik pokazuje vlažnu, crvenu kožu. Česte su sitne ogrebotine zbog grebenja i lokalne upale. Liječenje je različito, već prema uzroku upale. Treba ciljano suzbijati uzročnike ako je riječ o

i posvećivati se i dalje, koliko je moguće, raznolikim aktivnostima, kako bismo doživjeli raznovrsnost dojmova i raznovrsnost misli, umjesto potpune usredotočenosti na problem ili gubitak.

Sigurno je, pristupimo li rješavanju, strah će se umanjivati. Načelno, čovjek uvijek može napredovati i postajati otporniji na strah. Sjetimo se da se mladi ljudi ponekad i namjerno izlažu strahovima – u kućama strave u zabavnim parkovima, gledanjem horor filmova, iskušavajući opasne sportove – sve zato da bi se u stvarnosti manje bojali.

Filozofski gledano, strah je neraskidivo vezan s ljudskom egzistencijom zato što su s njom povezani prolaznost i smrt. Zreo čovjek u tom smislu zna da patnju nikada ne će moći isključiti iz svoga života. Ali strahu će dopustiti tek minimalnu snagu, neće željeti umirati na rate, unaprijed.

Vjernički gledano, s perspektivom spašenja na obzoru, „svjetovnome“ strahu pripada tek mjesto u dalekoj pozadini. Vjernik se veseli životu kakav on jest, i želi ga ispuniti koliko je najviše moguće. I boji se hoće li sa sobom kasnije uspjeti ponijeti čistu dušu.

gljivama ili bakterijama, liječiti osnovnu bolest ako je poznata i izbjegavati nadražaje. Lokalna primjena kortizona može mnogo pomoći da se smanji upala i koža dovede u prirodno stanje.

Najteži oblik upale vanjskog uha je zločudna, nekrotizirajuća bolest. Ona razara zvukovod, hrskavicu i kosti baze lubanje. Pojavljuje se najčešće kod starijih muških pacijenata s dijabetesom ili suzbijanim imunitetom. Kod djece se može pojavit kod teškog manjka imuniteta, primjerice kod akutne leukemije ili nakon transplantacije koštane srži. Zbog velikog razaranja tkiva mogu nastati mnogobrojne teške komplikacije na kostima, cijelokupnom uhu, živcima, moždanim ovojnicama i čeljustnom zglobovu. Nakon sumnje i pomno utvrđene dijagnoze moraju se ciljano davati antibiotici, najmanje četiri do šest tjedana i to na usta i lokalno. Često je potrebno kirurško čišćenje odumrloga tkiva. Smrtnost je visoka, deset do dvadeset posto, osobito kod starijih od sedamdeset godina.

Sve skupa, upala vanjskog zvukovoda najčešće je bezazlena i izlječiva bolest, pa i kada se ponavlja. Mi sami možemo pridonijeti da do nje uopće i ne dođe, držimo li se navedenih savjeta.

OTOK BRAČ U DRUGOME SVJETSKOM RATU

(OD PROGLAŠENJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE DO KAPITULACIJE KRALJEVINE ITALIJE)

U ovome članku prikazat će glavne događaje na otoku Braču tijekom Drugoga svjetskoga rata, odnosno od proglašenja Nezavisne Države Hrvatske do objave kapitulacije Kraljevine Italije u rujnu 1943. godine. Dakle, opisat će značajke svih glavnih političkih i vojnih čimbenika koji su bili prisutni na Braču u tom razdoblju – vlasti NDH, talijanske vojske, kao i Narodnooslobodilačkog pokreta pod vodstvom komunista. Tačkoher će prikazati i neke glavne značajke uvjeta života na otoku u tom razdoblju.

Za vrijeme komunističke Jugoslavije povijest Brača u Drugome svjetskome ratu napisao je dr. **Jerko Radmilović** (1908.-1969.). Taj pregled ratnih događaja na otoku objavljen je 1954. godine u *Bračkom zborniku*.¹ Gotovo 30 godina kasnije, dakle nakon što je Radmilović umro, isti je tekst ponovno objavljen kao monografija. U predgovoru tog izdanja spomenuto je da, u međuvremenu, ništa novo nije napisano o spomenutoj temi.²

Svakako je spomenuto djelo Radmilovića i danas vrijedno te donosi niz korisnih podataka. S druge strane, to djelo nema znanstveni aparat, iako je Radmilović nesumnjivo koristio različite arhivske izvore. Također, to djelo nosi obilježja vremena u kojem je nastalo, kao i činjenice da je sam Radmilović tijekom rata bio važan član komunističkog vodstva na Braču.

Ipak se podatci o Braču tijekom Drugoga svjetskoga rata mogu pronaći i u različitoj drugoj literaturi i zbornicima dokumenata koji su objavljeni za vrijeme

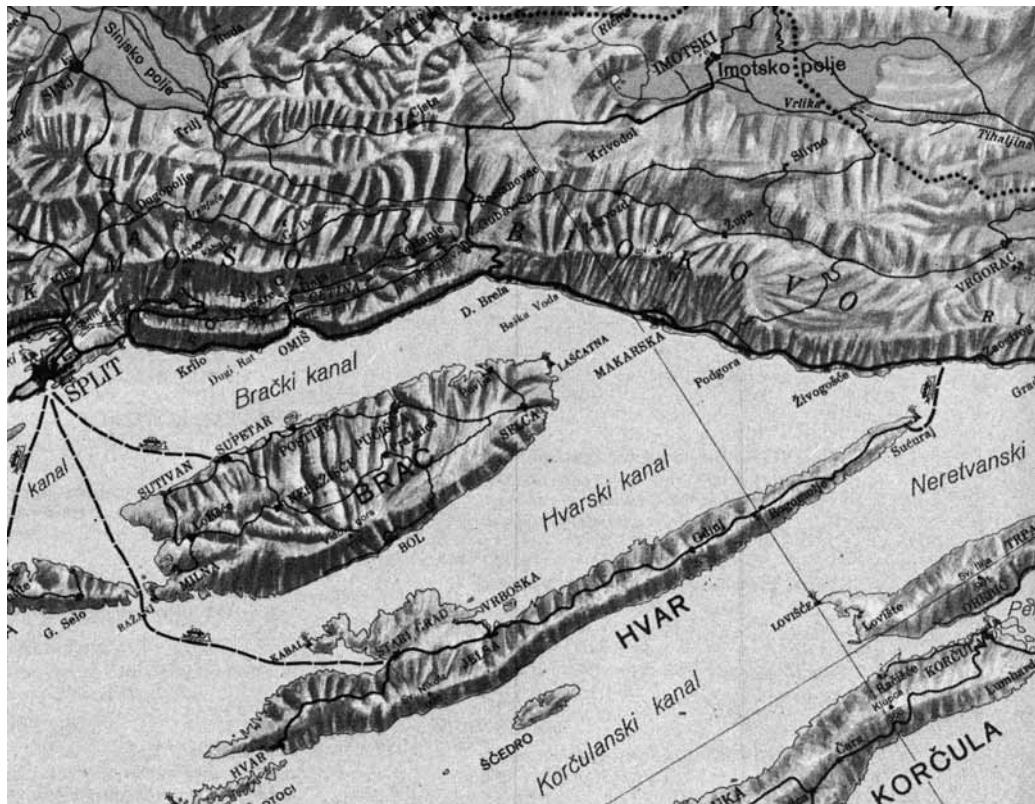
Piše:

Dr. sc. Nikica BARIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

komunističke Jugoslavije. Kada je riječ o literaturi nastaloj nakon 1990. godine, istaknuo bih knjigu **Ive Vukovića** koja se

koje su mnogi u svome političkom formiranju stekli u prethodnim godinama. Zato bi, i kada je riječ o otoku Braču, svakako bilo zanimljivo opširnije istražiti kakva su bila politička opredjeljenja njegovih stanovnika, kako su se širili određeni politički utjecaji i stvarale skupine ljudi koje će se zatim, u dñima Drugoga svjetskoga rata, svrstati u neki od suprotstavljenih

bavi talijanskim spaljivanjem Selaca na Braču u kolovozu 1943. godine.³

Političke prilike na Braču prije proglašenja NDH

Ne treba posebno naglašavati – opredjeljenje mnogih pojedinaca za određenu od sukobljenih strana tijekom Drugoga svjetskoga rata nije palo tek u tim ratnim dñima, nego se temeljilo na opredjeljenjima

tabora. Navedeno nesumnjivo zasluguje i opširnije istraživanje, a ovdje će dati tek neke osnovne crte.

Neposredno pred izbijanje rata u Europi, odnosno novoga svjetskoga rata, u Kraljevini Jugoslaviji došlo je do krunnih promjena. Beograd se sporazumio s **Vladkom Mačekom**, vođom Hrvatske seljačke stranke (HSS), te je osnovana Banovina Hrvatska. Predstavnici HSS-a ušli su u jugoslavensku vladu, a sam HSS postao je nositeljem vlasti u novoj hrvatskoj autonomnoj jedinici.

1 Jerko RADMILOVIĆ, „Otok Brač u Narodnooslobodilačkoj borbi“, *Brački zbornik*, br. 2, Split, 1954., 5.-83.

2 J. RADMILOVIĆ, *Otok Brač u NOB-u*, Beograd, 1982.

3 Ivo VUKOVIĆ, *Talijansko paljenje Selaca na Braču 9. kolovoza 1943.*, Povodom 70. godišnjice, Selca-Zagreb, 2013.

Nedugo nakon ovih krupnih promjena Sresko načelstvo u Supetu je 10. listopada 1939. izvijestilo pretpostavljene vlasti da su politička situacija i političko-stranačke prilike na Braču „normalne“, posebno od kada je, osnivanjem Banovine Hrvatske, „riješeno hrvatsko pitanje“. To je među stanovništвom dobro primljeno, posebno u redovima HSS-ovaca, ali i kod većine pristaša Jugoslavenske radikalne zajednice (JRZ). Tako je optimistično zaključeno da se prilike na otoku smiruju i nestaju prethodne stranačke i osobne nesuglasice.⁴

Dalje je u izvješću navedeno da na Braču postoje dvije političke stranke – HSS s 80 % glasača i JRZ s 20 % glasača. Pristaše i vođe JRZ-a na Braču nisu u tom razdoblju vodili nikakvu političku akciju među narodom. Nasuprot tome narodni zastupnik HSS-a **Ivan Petar Mladineo**, održao je više sastanaka s nekim organizacijama HSS-a. Na tim sastancima on im je objašnjavao stanje u vezi sa stvaranjem Banovine Hrvatske, a govorio im je i o vanjskopolitičkoj situaciji. Ovo se očito odnosilo na izbjeganje rata u Europi, te je **Mladineo** članovima HSS-a govorio da je cijeli narod složan i spreman braniti granice Jugoslavije, ako ona eventualno bude ugrožena s bilo koje strane. U vezi s ovime **Mladineo** je naglasio da se svi moraju odazvati pozivu vojnih vlasti. Zaista je i Sresko načelstvo u vezi s ovime navelo da je odaziv vojnih obveznika na Braču na službu u jugoslavensku vojsku „do sada bio odličan“.⁵

Mladineo, trgovac iz Pučića, bio je kandidat HSS-a za izbore za Skupštinu Jugoslavije održane 1938. godine. Njegov zamjenik bio je **Toma Ursić**, seljak iz Selaca.⁶

Također je HSS držao vlast u gotovo svim općinama na Braču. Prema podatcima s početka listopada 1939., predsjednici općina bili su: posjednik i industrijalac **Mate Baturić** (Pučića), posjednik **Nade Dujmović** (Supetar), posjednik **Baldo Fertilio** (Nerežića), posjednik i agent „Jadranske plovidbe“ **Dušan Hranueli**

(Postire), trgovac i posjednik **dr. Srećko Lukšić** (Sutivan), **Ivo Petrić** (Bol), posjednik **Petar Scarneo** (Milna), posjednik i trgovac **Nikola Štambuk** (Selca). Svi navedeni bili su članovi HSS-a, s iznimkom **dr. Lukšića**, koji je bio član Samostalne demokratske stranke.⁷

No, iza ove dominacije HSS-a i uspostave Banovine Hrvatske, mogle su se primijetiti i neke druge političke ideje. Sredinom srpnja 1940. u Milni je zaređen mladomisnik **Stjepan Bonačić Krešić**. Njega je zaredio hvarska biskup **Mihovil Pušić**. Nakon toga u kući **Bonačić Krešića** priređen je ručak, kojem su prisustvovali biskup **Pušić**, načelnik općine, više svećenika i rodbina mladomisnika. Nakon ručka okupljeni su zapjevali, a zatim je jedna osoba, čiji identitet vlasti nisu mogle otkriti, povikala „Živio dr. Ante Pavelić“. Par dana kasnije, 16. srpnja, **Bonačić Krešić** održao je mlađu misu, pa su njegovi roditelji ponovno priredili ručak. Tada su se ponovno čuli poklici „Živio dr. Ante Pavelić“, a prema podatcima vlasti ove su poklike s odobravanjem prihvatali neki prisutni svećenici.

No, to nije bio kraj incidentima. Također 16. srpnja u večernjim satima u Milni je održan ples kojemu su prisustvovali mještani i izletnici iz okolnih mjesta. Na plesu su red održavali pripadnici Hrvatske seljačke zaštite, poluvojne organizacije HSS-a. Kad su zaštitari s plesa odstranili jednu osobu koja je bila pripita i neprihvjeta se ponašala, **Karlo Kuzmanić**, prema nekim podatcima jugoslavenski nacionalist, postavio je zaštitarima pitanje zašto su intervirali protiv navedene osobe, nakon čega su zaštitari nasrnuli na **Kuzmanića** i ozlijedili ga. Kasnije, kad je ples u Milni završio, poslije ponoći, izletnici koji su mu prisustvovali otišli su kućama. Tada su se, s broda na kojem su izletnici iz Sutivana plovili kući, čuli poklici „Živila crvena vojska, braća Rusi“, kao i jedan poklik „doli Italija“. Protiv sudionika izgreda na plesu poduzete su potrebne zakonske mjere, a Sresko načelstvo izvijestilo je nadređene vlasti da će poduzeti i mjere protiv svih koji su odgovorni

„za sve ostale poklike“, ako se ustanovi o kojim je osobama riječ.⁸

No, ispostava banske vlasti u Splitu očito nije bila zadovoljna mjerama koje je poduzeo sreski načelnik, pa mu je naredila da točno utvrdi što se događalo tijekom obiju objeda koje je organizirala obitelj **Bonačića Krešića**, budući da „izgleda“ da je tom prilikom bilo:

(...) frankovačko-paveličevskih manifestacija u govorima, poklicima i pjesama. (...) Krivce će strogo kazniti i izvijestiti o svemu. (...) K tome to načelstvo ima provesti hitnu i energičnu istragu da ustanovi ko je sa lade, koja je pošla za Sutivan klicao komunist. [ičke] poklike i protiv Italije. Ustanoviti će vlasnika dotične lade, što svakako neće biti teško. Krivce će strogo kazniti, dotično vlasnika lade.⁹

Također je ispostava banske vlasti u Splitu uputila sreskog načelnika u Supetu da ubuduće posveti veću pažnju sličnim okupljanjima. Isto tako, ispostava banske vlasti obratila se Biskupskom ordinarijatu u Hvaru sa zamolbom da poduzme potrebno kako se mlađi svećenici ne bi „izlagali u ovoj protunarodnoj akciji“ i kako ubuduće više ne bi dolazilo do sličnih ispada.¹⁰

Navedeni primjer pokazuje koliko su vlasti Banovine Hrvatske bile zabrinute oko istupa pristaša ustaškog pokreta, ali i izražavanja simpatija prema Sovjetskom Savezu.

Nedugo kasnije Žandarmerijska stanica Bol saznala je da je 11. kolovoza 1940. katolička organizacija „Križara“ iz Splita na otoku Braču organizirala izlet na Vidovu goru. Tijekom tog izleta neki od sudionika navodno su klicali: „Živio Ante Pavelić i slobodna Hrvatska pod protektoratom Italije“. Kada su se sudionici izleta rastajali, oni su se navodno pozdravljali fašističkim pozdravom i izjavom „ŽAP“ („Živio Ante Pavelić“). Među sudionicima izleta bili su svećenik **Bonačić** iz Milne (pretpostavljam prethodno spomenuti svećenik **Stjepan Bonačić Krešić**), **dr. Matija Mintas**, odvjetnik iz Zagreba, profesor varoždinske gimnazije **Domić**, rodom iz Ložišća, i

4 Hrvatska, Hrvatski državni arhiv (dalje: HR-HDA), 1363, Grupa XXI: Politička situacija, inv. br. 5735, Sresko načelstvo Supetar, Pov. Broj: 1773/1939.

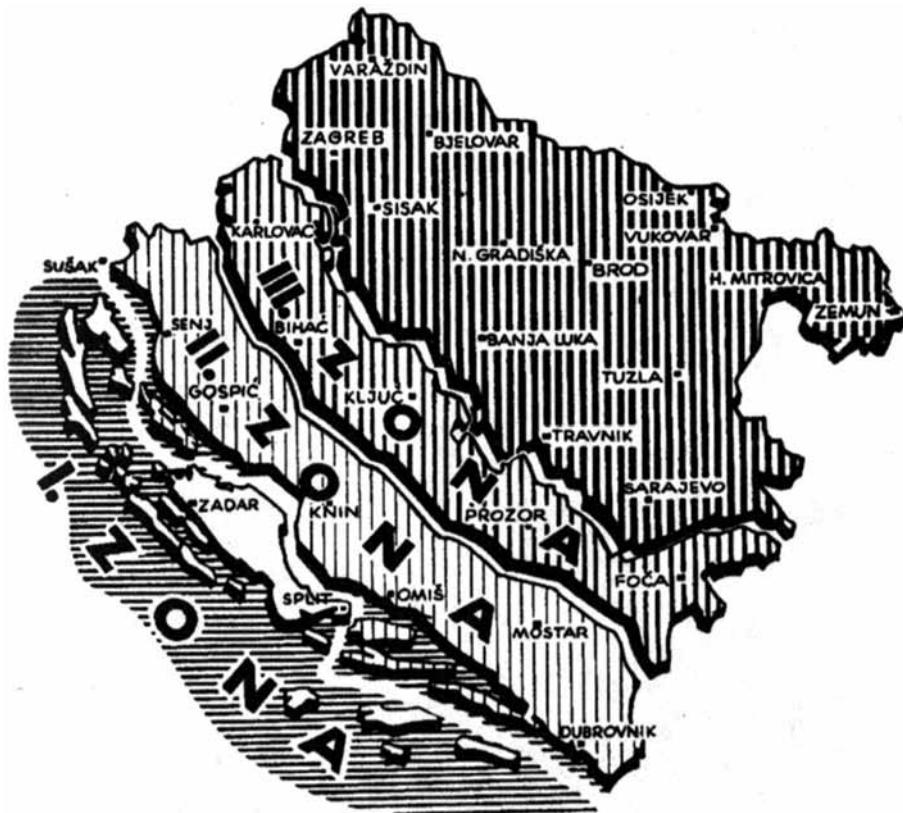
5 Isto.

6 Fikreta JELIĆ-BUTIĆ, *Hrvatska seljačka stranka*, Zagreb, 1983., 30.

8 HR-HDA-1354, Grupa VII: Režimske i reakcijske organizacije, inv. br. 655, Banska vlast Banovine Hrvatske, Odjel za unutarnje poslove, Broj: 817-I-3-1940.

9 Isto.

10 Isto.

Shematski prikaz razgraničenja u talijanskoj posadnoj zoni nakon Rimskih ugovora

profesor vukovarske gimnazije **Luka Halat**, rodom iz Bobovišća. Ostali sudionici izleta bili su bogoslovi, studenti i zemljoradnici iz raznih bračkih mjesta. Na temelju navedenoga Sresko načelstvo Supetar je povelo istragu i saslušalo svjedoke tog događaja, kao i neke osumnjičene. Glavni svjedoci bila su braća **Gardilčić** koji su izletnike vozili na Vidovu goru. Oni su izjavili da nisu čuli navedene povike, a isto su tijekom saslušanja izjavili i osumnjičenici. Sresko načelstvo Supetar izvijestilo je nadređene vlasti da će nastaviti s istragom.¹¹

U vezi s ovim događajem Štab Primorske armijske oblasti jugoslavenske vojske ocijenio je da upravo članovi „Križara“ najviše šire ustašku propagandu, a isto čine i katolički svećenici, posebno mlađi, koji su „očiti paveličevci“.¹²

Svakako, neki ljudi s Brača su i puno prije pristupili ustaškom pokretu i tijekom 1930-ih bili su pripadnici ustaške emigracije u Kraljevinu Italiji. Prema nekim

izvorima, početkom 1930-ih godina šest značajnih vođa ustaškog pokreta bilo je rodom s Brača.¹³ Nažalost isti izvor ne navodi imena tih osoba.

Kada je riječ o ustaškim pristašama na samom Braču, osim prethodno navedenih primjera, o tome govori i incident do kojega je došlo 28. kolovoza 1940., kada je **Marko Borić** u Supetru na spomen-ploči jugoslavenskom kralju **Aleksandru Karađorđeviću** ispisao „Živio Ante Pavelić“. **Borić** je napao jednu osobu koja je taj natpis željela izbrisati, a zbog svega je prijavljen Sreskom načelstvu u Supetru.¹⁴

O predratnim pristašama ustaša na Braču određene podatke donosi dopis koji je sredinom srpnja 1941., nedugo nakon proglašenja NDH, sastavio Ustaški tabor Pučišća. Taj dopis potpisali su ustaški tabornik **Frano Drpić** i još 16 ustaša. Navedeni su u tom dopisu istaknuli da su oni već 10 godina dokazane ustaše i da su za vrijeme Jugoslavije bili organizirani kroz Hrvatsko katoličko akademsko društvo „Domagoj“. Ogranak tog društva u Pučišćima

¹¹ HR-HDA-1354, inv. br. 1086, Banska vlast Banovine Hrvatske, Kabinet bana, Broj: 64.378/1940.

¹² Aprilski rat 1941., Zbornik dokumenata, Knjiga 1, Beograd, 1969., dok. br. 275.

¹³ James J. SADKOVICH, *Italija i ustaše 1927.-1937.*, Zagreb, 2010., 165.

¹⁴ Aprilski rat 1941., Zbornik dokumenata, dok. br. 275.

bio je „malo gnijezdo“, ali zato zapaženo u svome radu. Pri tome je ukazano da su se članovi tog društva jasno suprotstavili politici HSS-a i **Mačeka** nakon sklapanja sporazuma s Beogradom i da su čak digli u zrak spomen-ploču jugoslavenskom kralju **Petru Karađorđeviću**:

U našem mjestu nitko nije bio Pavelićanac nego Domagojski Ustaše. Domagoj je jedini bio nosioc hrvatske državne misli u času najgorih iskušenja i rovarenja mjesnih „Jugovića“ i komunista. I kad je bio najodsudniji čas, kad se svatko pitao za prošli Božić „kuda srlja sa svojim vodstvom naš narod“ u našem mjestu pokazao je netko jasno i glasno svijetu što je u dolasku dignuvši u zrak minama spomen-ploču „Put Kralja Petra“ i kroz to vrijeme ljepljenjem oglasa: Dolazi Pavelić!“¹⁵

U istom su dopisu ustaše iz Pučišća podsjetili i na to kako su se za vrijeme Jugoslavije sukobljavali s komunistima. Oni su pozvali članove katoličke organizacije „Križara“ iz Omiša da u Pučišćima održe priredbu protiv komunizma. Kada su „križari“ brodom stigli u Pučišća, njihovu dolasku suprotstavili su se mjesni komunisti. Prema tvrdnjama Ustaškog tabora Pučišća, nitko od predstavnika vlasti nije se suprotstavio nasilju komunista, osim tadašnjih „domagojacâ“.¹⁶

Isto je tako vidljivo da su na Braču djelovali i članovi i pristaše ilegalne Komunističke partije Jugoslavije (KPJ), odnosno Komunističke partije Hrvatske (KPH), koja je u sklopu KPJ osnovana 1937. godine. U spomenutom izvješću Sreskog načelstva Supetar od 10. listopada 1939. navedeno je da na Braču nema organiziranih ili istaknutih komunista, ali je bilo nekoliko osoba koje su evidentirane kao sumnjivi, odnosno naklonjeni komunizmu, iako nije zapažena njihova djelatnost. Ipak, nakon što je u kolovozu 1939. sklopljen pakt između Njemačke i Sovjetskog Saveza i nakon što su tijekom rujna sovjetske snage zauzele dijelove Poljske, kod spomenutih sumnjivih osoba, ali posebno kod „mlađarije“, primijeteno je određeno „naročito oduševljenje“ i naklonjenost prema slavenskoj Rusiji, što su poticali i određeni komunistički elementi koji nisu bili s otoka Brača:

¹⁵ HR-HDA-1501, Velika župa Cetina, Pov. Broj: 114/1941.

¹⁶ Isto.

Tako se čulo i pjevanje komunističkih pjesama sa strane stanovitih lica „Živila crvena vojska, živio narodni front“ radi čega su i nekolicina bila sa strane Načelnstva policijski kažnjena sa 5 dana zatvora (...).¹⁷

Iako komunisti neposredno prije rata na Braču nisu imali snažnu mrežu, imali su organizacije u Pučićima i Selcima, što je

Otisak pečata Kotarske oblasti u Supetru

bilo povezano s činjenicom da su se тамо nalazili najveći kamenolomi u kojem su djelovali Ijevičarski Ujedinjeni radnički sindikati (URS). Manja partijska organizacija djelovala je i u Bolu, a njezini članovi nisu bili radnici, nego seljaci i ribari. Osim toga po raznim mjestima na otoku bilo je organiziranih simpatizera komunista i ilegalnih organizacija Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ).¹⁸

Na ustaše i komuniste kao snage koje „remete“ postojeći poredak ukazao je i Primorski žandarmerijski puk u Splitu u svom izvješću o stanju tijekom prosinca 1940. godine:

*Vanjske događaje i teško ekonomsko stanje naroda komunisti i frankovci nastoje da koriste za svoje ciljeve. Prvi pod vidom općeg blagostanja propagiraju ideju boljševizma i komunizma, a drugi pak pod vidom hrvatskog nacionalizma promenu dosadašnjeg narodnog sporazuma i ostvarenje nezavisne Hrvatske države.*¹⁹

17 HR-HDA-1363, inv. br. 5735, Sresko načelnstvo Supetar, Pov. Broj: 1773/1939.

18 J. RADMILOVIĆ, „Otok Brač u Narodnooslobodilačkoj borbi“, 13.

19 HR-HDA-1363, inv. br. 6070, Banska vlast Banovine Hrvatske, Kabinet bana, Broj: 4165/1940.

No, Primorski žandarmerijski puk ocijenio se da se narod ipak ne povodi za „ovim agitatorima“, budući da shvaća da ni komunisti ni ustaše ne mogu poboljšati trenutno teško stanje, koje je uvjetovano i vanjskim događajima. Tako „većina naroda“ ima povjerenje u trenutnu vlast, ali od nje očekuje više razumijevanja za narodne nadeće.²⁰

Ipak, događaji do kojih će doći nekoliko mjeseci kasnije otvoritiće vrata nastupu upravo frankovaca, odnosno hrvatskih nacionalista, a zatim i komunista.

Slom Jugoslavije i proglašenje NDH: širi okvir događaja

Nedugo nakon napada sila Osovine na Kraljevinu Jugoslaviju, u Zagrebu je 10. travnja 1941. proglašena NDH. Vlast nove države ubrzo je uspostavljena na cijelom području dotadašnje Banovine Hrvatske, pa tako i u Dalmaciji. No, ubrzo je Dalmaciju i cijeli hrvatski priobalni pojas zaposjela talijanska vojska. Nakon toga vođeni su pregovori između Rima i novih vlasti u Zagrebu koji su okončani 18. svibnja 1941., kada su potpisani Rimski ugovori. Njima je Talijanima, među ostalim, pripao dio Dalmacije od Zadra do Splita, kao i otoci pred tim dijelom obale, dok su otoci Brač i Hvar ostali u sastavu NDH.²¹

Rimskim ugovorima uglavljeno je i postojanje Razvojačenog pojasa, odnosno obalnog pojasa NDH. Vlasti NDH obavezale su se da u tom pojusu neće imati ratnu mornaricu i vojna utvrđenja. U sastavu obalnog pojasa nalazio se i otok Brač. Tako se ustalila podjela na područje I. zone (krajevi koje su Talijani anektirali Rimskim ugovorima), II. zone (Razvojačeni odnosno obalni pojas) i III. zone, odnosno područja do njemačko-talijanske demarkacijske crte koja je prolazila kroz NDH.²²

Nakon potpisivanja Rimskih ugovora talijanske snage razmještene na teritoriju NDH trebale su njezinim predstavnicima predati vlast. One u pravnom smislu više

20 Isto.

21 Nikica BARIĆ, *Ustaše na Jadranu, uprava Nezavisne Države Hrvatske u jadranskoj Hrvatskoj nakon kapitulacije Kraljevine Italije*, Zagreb, 2012., 13.-50.

22 N. BARIĆ, *Ustroj kopnene vojske domobranstva Nezavisne Države Hrvatske, 1941.-1945.*, Zagreb, 2003., 307.-310.

nisu imale značaj okupacijskih snaga, nego su postale posadne snage odnosno vojska koja je sporazumno smještena na teritoriju savezničke države. No, nedugo nakon izbijanja ustanka srpskog stanovništva protiv NDH u ljetu 1941., došlo je do intervencije talijanske vojske, odnosno njezine 2. armije, koja je odlučila preuzeti nadzor nad Razvojačenim pojasmom. Od 1. rujna 1941. sve snage domobranstva na tom području su u operativno smislu podređene Zapovjedništvu 2. armije, a domobranske snage u tom pojusu su vrlo brzo najvećim dijelom povučene u druge dijelove NDH.²³

Nasuprot domobranskim postrojbama koje su, iako u malom broju i pod talijanskim zapovjedništvom ostale u Razvojačenom pojusu, Talijani su zatražili da Ustaška vojnica u cijelosti napusti to područje, što je trebalo biti provedeno do 1. rujna 1941. godine.²⁴ Svakako su Talijani ovaj zahtjev mogli opravdati činjenicom da su ustaške postrojbe prethodno izvršile razna nasilja nad srpskim stanovništvom u obalnom pojusu.

Ante Pavelić je 29. kolovoza 1941. donio Zakonsku odredbu o privremenom osnutku općeg upravnog povjereništva Nezavisne Države Hrvatske kod 2. talijanske armije. Ono je trebalo imati sjedište u istom mjestu gdje se nalazilo i zapovjedništvo te talijanske armije. Određeno je da je Opće upravno povjereništvo privremena državna ustanova u djelokrugu Ministarstva unutarnjih poslova NDH. Njegova zadaća bila je da u obalnom području uskladije cijelokupnu građansku upravu u pogledu javnog mira i poretku s djelatnošću 2. armije. Sve državne i samoupravne oblasti na navedenom području podređene su općem upravnom povjereniku i morale su bezuvjetno izvršavati sve njegove naloge i upute. Povjereništvo je trebalo početi djelovati 30. kolovoza 1941. godine.²⁵

Tako je Opće upravno povjereništvo NDH, čije će sjedište, nakon kratkog boravka u Karlovcu, biti premješteno u Sušak, postati važna institucija koja je trebala stajati između Zapovjedništva 2.

23 Isto, 311.-315.

24 Davor MARIJAN, *Ustaške vojne postrojbe 1941.-1945., Magistarski rad*, Zagreb, 2004., 121.-122.

25 *Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske*, br. 7, 1. listopada 1941., 502.-503.

armije i vlasti NDH u obalnom pojusu. Uostalom znatan dio izvora koje koristim u ovome prilogu pronašao sam upravo u arhivskom fondu Općeg upravnog povjerenštva NDH koji se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Također treba napomenuti da je Zapovjedništvo talijanske 2. armije jedno vrijeme nosilo ime Više zapovjedništvo oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“, no u ovom prilogu će, radi jednostavnosti, uvijek koristiti naziv Zapovjedništvo 2. armije.

Nakon povlačenja znatnog dijela snaga NDH i osnutka Općeg upravnog povjerenštva, zapovjednik 2. armije, general **Vittorio Ambrosio**, objavio je 7. rujna 1941. proglaš o preuzimanju vojne i građanske uprave u obalnom pojusu, čime su mu podređene postrojbe NDH i njegine vlasti na tom području. U proglašu su pozvani svi koji su, iz bilo kojega razloga, napustili domove, da se njima vrate, budući da im talijanska vojska jamči osobnu i imovinsku sigurnost i slobodu. Proglasom je naređeno da se, u roku od 48 sati, talijanskoj vojsci pred vatreno oružje, streljivo i eksplozivna sredstva. Nakon navedenog roka svatko kod koga se pronađe spomenuto trebao je biti kažnjen smrću strijeljanjem. Istom kaznom trebao je biti kažnjen svatko tko ugrozi sigurnost talijanske vojske, tko ugrozi javni red ili industrijska, željeznička i javna poduzeća. Osobe optužene za ova djela trebale su biti sudene pred talijanskim vojnim sudovima u talijanskim posadama na čijem je području došlo do krivičnog djela. Proglasom su također određena ograničenja u kretanju i okupljanju građana, a prekršitelje je trebalo izvesti pred ratni sud 2. armije, gdje su mogli biti osuđeni na zatvorske kazne u trajanju od tri mjeseca do tri godine.²⁶

Naknadno je rok za predaju oružja u obalnom pojusu produžen do 1. listopada 1941. godine.²⁷

Zapovjedništvo 2. armije je 15. studenoga 1941. odredilo da naoružanje u obalnom pojusu, uz dozvolu nadležnih ta-

lijanskih zapovjedništava, mogu nositi još neke skupine državnih službenika NDH, primjerice činovnici velikih župa i kotarskih oblasti.²⁸

Također je Zapovjedništvo 2. armije 19. studenoga 1941. odredilo da se osobama koje neovlašteno posjeduju oružje mora suditi isključivo pred izvanrednim vojnim sudovima koji će djelovati pri zapovjedništvima talijanskih armijskih zborova. Na taj je način izricanje smrte kazne trebalo ograničiti samo na slučajevе „iznimne težine“, odnosno onda kad se ustanovi da je neka osoba neovlašteno imala oružje zbog „prave zle namjere“. Također je suđenje pripadnicima civilne ili vojne vlasti NDH za bilo koji prekršaj iz proglaša od 7. rujna 1941. trebalo biti održano isključivo pred ratnim sudom 2. armije, a ne pred nižim talijanskim vojnim sudovima.²⁹

Zapovjedništvo 2. armije je 30. studenog 1941. izradilo tumačenje svoga proglaša od 7. rujna 1941., kako bi odredbe navedenog proglaša bile pravilno primjenjivane. U tom tumačenju bile su objedinjene sve prethodne okružnice koje su tumačile pojedine dijelove proglaša od 7. rujna.³⁰

Prekretnicu u prisutnosti talijanske vojske u NDH predstavljao je Zagrebački sporazum od 19. lipnja 1942. godine. Taj sporazum potpisali su **Ante Pavelić** i general **Mario Roatta**, koji je tada bio zapovjednik 2. armije. Sporazum je podrazumijevao povlačenja talijanskih snaga iz najvećeg dijela prethodno spomenute III. zone, a otvarao je i mogućnost da NDH uputi veće snage u Razvojačeni pojasa, pa tako i ustaške postrojbe, i da u Razvojačenom pojusu ima šire ovlasti u vođenju uprave.³¹

No, kada je riječ o području Velike župe Cetina, u čijem se sastavu nalazio i otok Brač, nadzor talijanske vojske je i nakon Zagrebačkog sporazuma ostao bez većih promjena. Ovo je bilo i razumljivo, jer

su te talijanske snage morale osiguravati neposredno zaleđe anektiranih dijelova Dalmacije. Na tom području Talijani nisu bili spremni poštivati ono na što su se obavezali Zagrebačkim sporazumom. Tako se Župska redarstvena oblast u Omišu početkom rujna 1942. živila da bi po Zagrebačkom sporazumu vlasti NDH trebale imati pravo provoditi pojedinačna uhićenja zbog političkih razloga, ali to talijanska vojska ipak nije dopuštala. Tako je bilo slučajeva da je redarstvo uhitilo određene osobe koje su bili „istaknuti komunisti“ i koje su trebale biti otpremljene u Zagreb, ali su ih Talijani oslobođobili.³²

Kao što se iz svega navedenog vidi, vlasti NDH su u obalnom pojusu bile znatno ograničene u svome djelovanju nakon što je upravu nad tim područjem početkom rujna 1941. godine preuzeila talijanska vojska. Također, iako su odnosi Kraljevine Italije i NDH formalno bili oni bliskih saveznika, Rimski ugovori, a zatim i talijansko zaposjedanje obalnog pojasa, neizbjegno su vodile do međusobnog ne-povjerenja, ali je NDH kao puno slabija strana bila prisiljena popuštati Talijanima. Ove općenite značajke odnosa između NDH i Italije iskazat će se, sa svojim posebnostima, i na otoku Braču.

Brač u danima sloma Kraljevine Jugoslavije i proglašenja NDH

Malo je podataka o događajima na Braču u danima sloma Jugoslavije. Kao što sam prethodno naveo, ubrzo nakon proglašenja NDH njegina vlast je bez većih problema uspostavljena i u Dalmaciji.

Nikola Kirigin iz Miraca na Braču je nedugo prije ovih događaja diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. **Kirigin** je kao student bio djelatni član križarske organizacije, a nedugo nakon proglašenja NDH otisao je raditi u Zagrebu, gdje je bio djelatan u ustaškom pokretu.³³ Dan 10. travanj 1941. zatekao ga je u rodnim Mircima, pa će o atmosferi nakon proglašenja NDH **Kirigin** puno kasnije izjaviti:

32 HR-HDA-491, Broj: 10.224/1942.

33 Paulina RADONIĆ VRANJKOVIĆ, „Nikola Kirigin: Moja je stranka Hrvatska“, *Hrvatska revija, Časopis Matice hrvatske*, br. 4, Zagreb, 2007., 20.-26.

26 *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije*, Tom XIII, Knjiga 1, Dokumenti Kraljevine Italije 1941., Beograd, 1969., dok. br. 139.

27 HR-HDA-491, Opće upravno povjereništvo NDH kod II. armate talijanske vojske/Višeg zapovjedništva talijanskih oružanih snaga „Slovenija-Dalmacija“, Broj: 787/1941.

Naravno, oduševljenju nije bilo kraja. Slavlje, vatromet... Nikada nisam u životu doživio toliko oduševljenje naroda kao na 10. travnja 1941. Iz moje kuće na Braču gledao sam upaljene vatre po brdima, sve od dijela otoka Šolte do iza Makarske. Cijeli je Mosor bio u vatri. Svaki sam dan odlazio u Split kako bih što više uživao u novom stanju nastalom proglašenjem NDH. Split je bio sav iskićen hrvatskim zastavama.³⁴

No, odmah zatim, kako sam prethodno opisao, Dalmaciju je zaposjela talijanska vojska. Zapovjedništvo 2. talijanske armije je 23. travnja 1941. naredilo podređenim postrojbama da zaposjednu otoke u Hrvatskom primorju i Dalmaciji, pa tako i otok Brač.³⁵ Ovo je bio uvod u razgraničenje do kojega je došlo Rimskim ugovorima, koje je za NDH bilo nepovoljno.

Kada je riječ o Bračanima koji su napad na Jugoslaviju dočekali u redovima kraljevske jugoslavenske vojske, čini se da se mnogo njih nedugo nakon proglašenja NDH i rasula jugoslavenskih jedinica na kopnu vratilo svojim kućama.³⁶

Ipak su neki Bračani, kao jugoslavenski vojnici, odvedeni u njemačko zarobljeništvo. Tako je Općina Nerežića krajem rujna 1941. zatražila od Općeg upravnog povjereništva NDH da se iz njemačkog zarobljeništva oslobole vojni obveznici **Ivan Bezmalinović** i **Mate Pavišić**. Povjereništvo je u vezi s ovime interveniralo kod vlasti u Zagrebu.³⁷ Ministarstvo vanjskih poslova NDH je sredinom listopada 1941. obavijestilo Opću upravno povjereništvo da su poduzeti koraci kako bi spomenuta dvojica Bračana bili otpušteni iz zarobljeništva.³⁸

Ustroj vlasti NDH na Braču

Kotar Brač ušao je u sastav Velike župe Cetina, čije se sjedište nalazilo u Omišu i čije je poslovanje započelo 25. lipnja 1941. godine. U sastavu te veliki župe bili su i kotari Hvar, Imotski, Makarska, Omiš

i Sinj.³⁹ Dužnost velikog župana obnašao je **Ante Luetić**.⁴⁰

Kotar Brač imao je sjedište u Supetru. U sastavu kotara bilo je osam općina (Bol, Milna, Nerežića, Postire, Pušića, Selca, Supetar, Sutivan). Prema popisu stanovništva iz 1931. godine na Braču je živjelo nešto više od 17.000 stanovnika. Broj stanovnika po općinama naveden je u tablici koja slijedi.⁴¹

BROJ STANOVNIKA OPĆINA OTOKA BRAČ PREMA POPISU STANOVNIŠTA IZ 1931. GODINE

Općina	Broj stanovnika
Bol	1350
Milna	2664
Nerežića	1589
Postire	1677
Pušića	2861
Selca	3143
Supetar	2623
Sutivan	1414
Ukupno:	17.321

Inače je, nekoliko godina nakon Drugoga svjetskog rata, u vezi s gospodarstvom Brača navedeno:

*Brač je vinogradarski, maslinarski otok i otok vrtnih kultura. Ali on ne može prehraniti stanovnike, koji nemaju žita ni za dva do tri mjeseca u godini. Zato se oni uvelike bave stočarstvom. Stoku pretežno njeguju u najvišim dijelovima otoka, po čobanijama. Bračane su mnogo pomogli kamenolomi, ribarstvo, turizam i iseljenici, koji sistematski pomažu svoje obitelji.*⁴²

I u posljednjim godinama Kraljevine Jugoslavije i nakon proglašenja NDH dužnost kotarskog predstojnika („sreskog načelnika“) u Supetru obnašao je **Ivo Kustić**. Od veljače do rujna 1942. u Kotarskoj oblasti Supetar radio je **Ivo Girometta** koji je jedno vrijeme bio vršitelj dužnosti kotarskog predstojnika, a zatim

je prešao na druge dužnosti u Omišu i zatim Zagrebu.⁴³ Prema podatcima s početka veljače 1943. dužnost kotarskog predstojnika ponovno je obnašao **Ivo Kustić**. Osim njega, u kotarskoj oblasti u Supetru radili su kotarski oficijal **Frane Vrcan**, manipulativni vježbenik **Mihovil Martonović**, dnevničar-dočinovnik **Mladenka Krstulović**, dočinovnik **Ante Mutarelo** i dnevničar-podvornik **Zakarija Lovrić**.⁴⁴

Čini se da su do kolovoza 1942. sva općinska poglavarstva na Braču djelovala redovito. No, tada se talijanska vojska povukla iz nekih sjedišta općina, te su ona došla pod nadzor partizana. Tako su početkom prosinca 1942. godine redovito djelovali Kotarska oblast u Supetru i općinska poglavarstva Bol, Nerežića i Supetar. Također je u Milni djelovalo općinsko poglavarstvo na čelu s povjerenikom. U Postirama je općinsko poglavarstvo djelovalo pod vodstvom bilježnika-blagajnika, jer nitko nije htio prihvati dužnost načelnika općine. U općinama Pušića, Selca i Sutivan općinska poglavarstva također su djelovala, ali su ta mjesta bila pod „utjecajem partizana“.⁴⁵

Ustaški pokret

Nakon određivanja granice između NDH i Italije, na otoku Braču mogla je biti uspostavljena i političko-organizacijska grana Ustaše – Hrvatskog oslobođilačkog pokreta. Odredbom Glavnog ustaškog stana u Zagrebu od 10. lipnja 1941., za stožernika Ustaškog stožera za Veliku župu Cetina imenovan je **Stjepan Šuto** iz Runovića. Istom odredbom imenovani su još neki ustaški dužnosnici u Velikoj župi Cetina, odnosno pojedini logornici (voditelji ustaškog pokreta u određenim kotarama) i ustaški tabornici (voditelji ustaškog pokreta u određenim općinama).⁴⁶

34 Isto, 21.-22.

35 *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945.*, Zbornik dokumenata, Knjiga 1, 1941. godina, Split 1981., dok. br. 154.

36 J. RADMILOVIĆ, „Otok Brač u Narodnooslobodilačkoj borbi“, 17.

37 HR-HDA-491, Broj: 1090/1941., Broj: 1091/1941.

38 HR-HDA-491, Broj: 476/1941.

39 Spomen-knjiga prve obljetnice Nezavisne Države Hrvatske 10. 4. 1941. – 10. 4. 1942., Zagreb 1942., 79.

40 Za životopis A. Luetića vidjeti: *Tko je tko u NDH, Hrvatska 1941.-1945.*, Glavni urednik Darko Stuparić, Zagreb, 1997., 242.

41 *Priručnik o političkoj i sudbenoj podjeli Nezavisne Države Hrvatske*. Sredio Rafael Landkušić, Zagreb, 1942., 215-216.

42 Ivo RUBIĆ, *Naši otoci na Jadranu*, Split, 1952., 120.

43 HR-HDA-223, Ministarstvo unutarnjih poslova NDH, Personalni spisi, 15.450, Girometa, Ivan. Također vidi: HR-HDA-238, Glavno nadzorništvo rizničke straže NDH, Taj, Broj: 302/1942.

44 HR-HDA-1501, K broju: 1702/1943., Popis svih državnih službenika iz struke Glavnog ravnateljstva za unutarnju upravu koji služe kod kotarske oblasti u Supetru.

45 *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945.*, Zbornik dokumenata, Knjiga 4, listopad-prosinac 1942. godine, Split 1983., dok. br. 384.

46 „Ustaški dužnosnici u Velikoj župi Cetina“, *Hrvatski narod, glasilo Hrvatskog ustaškog oslobođilačkog pokreta*, br. 117, 11. lipnja 1941., 4.

Upravno-politička organizacija NDH u ljetu 1941.

Za ustaškog logornika za kotar Brač određen je **Mirko Eterović**.⁴⁷ On je sa svojim pobočnicima, **Markom Borićem** i **Antunom Rokom**, na Brač stigao 13. lipnja 1941. godine, odnosno upravo na Antunovo, imendan oca domovine **dr. Ante Starčevića**. Eterović je stupio u kontakt s kotarskim predstojnikom i za ustašku organizaciju određene su prostorije u Kotarskoj oblasti. Također je stupio u kontakt sa zapovjednikom 211. talijanskog teritorijalno-mobilnog bataljuna. Nakon toga krenuo je u obilazak svih općina i sela, kako bi stupio u vezu sa stanovništвом kojemu je trebalo održati programske i informativne govore. Zatim je u općinama trebalo započeti s ustrojavanjem ustaških tabora, kao i ustaških rojeva po selima.⁴⁸

Odnosi među ustašama i Talijanima na Braču, nakon razgraničenja ustanovljenog Rimskim ugovorima, nisu mogli biti srdačni. U međuvremenu je dužnost ustaškog logornika od Eterovića preuzeo **prof. Antun Roko**, koji je krajem kolovo-

za 1941. izvijestio Ustaški stožer Velike župe Cetina da talijanska vojska na Braču „bagatelizira“ ustaše. Primjerice, Talijani su oduzeli određene spise od ustaša, a također su skinuli tablu s prostorija jednoga ustaškog roja.⁴⁹ Prema jednom izvješću oružništva NDH, ustaše su u Sumartinu želje ograničiti druženje djevojaka s talijanskim vojnicima:

25. kolovoza 1941. istaknut je na zgradi osnovne škole u Sumartinu, kotar Brač, od strane ustaškog rojnika oglas slijedeće sadržine: „Od strane ovog ustaškog roja zabranjuje se djevojkama-ženskinjama zajedničko kupanje sa vojnicima na mjestu zvanom ‘Za Kopita’ kraj Sumartina, a koja bi se u ovu zabranu ogriješila biće pozvana na odgovornost i za kaznu biće joj odrezana kosa“. Zapovjednik talijanske vojske u Selcima je naredio da se ova tabla sa škole skine i da će ovo fotografirati i dostaviti svojim višim starešinama.⁵⁰

No, nedugo kasnije, odnosno kad je 7. rujna 1941. proglašeno da talijanska vojska preuzima upravu u Razvojačenom

pojasu, Talijani su na Braču onemogućili djelovanje političke grane ustaškog pokreta. Tako je Oružnička postaja Selce izvijestila da su talijanski vojnici 7. rujna skinuli table s prostorija ustaškog tabora u Selcima, kao i s prostorija njemu podređenih ustaških rojeva. Talijani su ustašama oduzeli spise, uredski materijal, radio-prijamnike i slike **Ante Pavelića** te im zabranili svaku djelatnost. Talijani su 8. rujna okupili sve ustaše s područja Selaca i naredili im da predaju oružje i da potpišu izjavu da će prekinuti sa svakim oblikom ustaškog rada. Ukoliko to prekrše, trebali su biti protjerani iz mjesta stanovanja. Ustaše su se ovome pokorile. Ove događaje, izvijestila je Oružnička postaja Selce, „jugoslavenski“ i „komunistički“ elementi dočekali su s „velikim oduševljenjem“.⁵¹

Kad je o ovome obaviješteno Opće upravno povjereništvo NDH, ono je interveniralo kod Zapovjedništva 2. armije. To zapovjedništvo je krajem listopada 1941. u svome odgovoru prešutjelo podatke o tome da su talijanski vojnici prekinuli djelatnost ustaša na Braču. Umjesto toga, navedeno je da su nakon proglašenja talijanske vojne uprave u Razvojačenom pojasu prostorije ustaškog pokreta na otoku Braču zatečene „napuštene“. Nakon toga talijanska vojska skinula je natpisne tablice s ustaških prostorija, te je odredila čuvanje svega što je zatečeno u tim prostorijama. Nekoliko radio-prijemnika koji su pronađeni u prostorijama ustaškog pokreta, a koje su ustaše prethodno rekvirirale, Talijani su vratili vlasnicima.⁵²

Prethodno sam naveo da su u sklopu priprema za preuzimanje uprave u Razvojačenom pojasu, talijanski predstavnici ishodili su da se s tog područja povuku sve postrojbe Ustaške vojnica, a također je s proglašom Zapovjedništva 2. armije od 7. rujna predviđeno provođenje razoružanja. No, prema dogovoru NDH i Talijana, politička grana ustaškog pokreta trebala je nastaviti djelovati u Razvojačenom pojasu. Talijanski postupak na Braču očito je kršio navedeni dogovor. Ustaše ne samo da su razoružani, nego im je onemogućena djelatnost. U vezi s postupkom Talijana prema ustašama na Braču, Opće upravno povjereništvo NDH se početkom listo-

⁴⁷ Za životopis M. Eterovića vidjeti: *Tko je tko u NDH*, 111.

⁴⁸ J. RADMILOVIĆ, „Otok Brač u Narodnooslobodilačkoj borbi“, 18-20.

⁴⁹ HR-HDA-491, Broj: 107/1941.

⁵⁰ NOB u Dalmaciji, Knjiga 1, dok. br. 403.

⁵¹ HR-HDA-491, Broj: 830/1941.

⁵² HR-HDA-491, Broj: 3830/1941.

pada 1941. obratilo vlastima u Zagrebu, navodeći da se interveniralo kod Zapovjedništva 2. armije kako se ne bi ometalo djelovanje ustaškog pokreta u obalnom pojasu.⁵³

No, u međuvremenu je talijanska vojska na Braču uhitila više ustaša i drugih osoba zato što su skrivali oružje nakon što je prošao rok za njegovu predaju. Njima je održano suđenje pred talijanskim izvanrednim prijekim sudom koji je zasjedao u Supetu. **Božo Jelinčić**, ustaški tabornik u Postirama i učitelj **Ivan Juretić**, ustaški rojnik iz Splitske, osuđeni su na smrt strijeljanjem, dok je ostale sud oslobođio krivice. Kotarska oblast Supetar je, u ime svih općina otoka Brača, brzojave s molbom za pomilovanje uputila općem upravnom povjereniku dr. **Andriji Karčiću**, Poglavniku **Anti Paveliću**, kao i Zapovjedništvu 2. armije, talijanskom kralju i **Mussoliniju**.⁵⁴

No, Talijani su molbe za pomilovanjem odbili, te su **Jelinčić i Juretić** strijeljani 14. rujna. Ovo je, kako je izvjestila Kotarska oblast u Supetu, na mjesno stanovništvo ostavilo „jaku depresiju“.⁵⁵ I Lučko zapovjedništvo Mornarice NDH u Makarskoj izvjestilo je pretpostavljeni da je strijeljanje ustaša u Supetu na stanovništvo ostavilo loš dojam:

*Streljanje dvojice Ustaša u Supetu na Braču kod kojih su talijanske vojne vlasti našle skriveno oružje bolno se kosnulo mirnog stanovništva Brača, gdje se inače ne pamti smrtna osuda.*⁵⁶

U vezi s ovim slučajem i Velika župa Cetina je Općem upravnom povjereniku dru [Andriji] Karčiću, Sušak. Devetorica ustaša sa otoka Brača nalaze se u Supetu pod ratnim sudom radi sakrivanja oružja. Eventualna najteža kazna izazvala bi štetne posljedice u pučanstvu za sam spo-

razum i kolaboraciju koji se u narodu promiču pak se moli intervencija.⁵⁷

No, navedeni brzojav zaprimljen je u Općem upravnom povjereništvu tek 17. rujna 1941., dakle nakon što su ustaše **Jelinčić i Juretić** već strijeljani.

U cijelom slučaju uhićenja, suđenja i strijeljanja ustaša s Brača zbog skrivanja oružja, spominjalo se i ime **Ivana Gizzadavčića**, ustaškog tabornika u Supetu.⁵⁸ Nakon što su 14. rujna u Supetu strijeljane ustaše **Jelinčić i Juretić**, istoga dana u večernjim satima dva napadača su u Splitu paljbom iz pištolja i s jednom ručnom bombom napali dva karabinjera. Oba karabinjera su ranjena, a jedan je od zadržanih rana ubrzo umro. U tom je napadu ranjena i jedna civilna osoba koja se zatekla u blizini. Ubrzo su Talijani uhitili jednog od napadača. Bila je riječ upravo o **Gizzadavčiću**, ustaškom taborniku u Supetu.⁵⁹ Talijani su zaključili da je **Gizzadavčić** napao karabinjere u Splitu kako bi se osvetio za strijeljanje dvojice ustaša na Braču, čiju su egzekuciju proveli upravo karabinjeri.⁶⁰

Talijani su 19. rujna u blizini splitskog groblja strijeljali **Gizzadavčića**. Zapovjedništvo karabinjera u Splitu o ovome je izvjestilo talijansku Vladu za Dalmaciju u Zadru, navodeći da je **Gizzadavčić** bio rođen na Visu, imao je 33 godine i bio je tajnik suda u Supetu.⁶¹

Nisam našao izvore koliko je spomenuti slučaj utjecao na daljnji odnos Talijana prema djelovanju ustaškog pokreta na Braču, ali pretpostavljam da napad **Gizzadavčića** na karabinjere u Splitu svakako nije doprinio da ustaše razviju svoju djelatnost.

Početkom listopada 1941. Talijani su uhitili **Ivu Eterovića**, bivšeg ustaškog dužnosnika s Brača, koji je parobromom putovao s Brača u Split. Talijani su ga uhitili zato jer je navodno posjedovao oružje, da bi ga krajem listopada pustili na slobodu.

57 HR-HDA-491, Broj: 388/1941.

58 HR-HDA-491, Broj: 747/1941.

59 O ovome vidjeti različite brzojave i dopise talijanskih vlasti koji se nalaze u: HR-HDA-1210, Zbirka dokumenata ustanova i postrojbi talijanske vojske, inv. br. 1.

60 NOB u Dalmaciji, Knjiga 1, dok. br. 281.

61 Vidjeti brzojav kraljevskih karabinjera u Splitu upućen 19. rujna 1941. Vladu za Dalmaciju u Zadru u: HR-HDA-1210, inv. br. 1.

du i uputili na Brač, zabranivši mu dolazak u Split.⁶²

Kotarska oblast u Supetu je krajem studenoga 1941. izvjestila Opću upravnu povjereništvu:

(...) čast je izvestiti, da ustaški pokret od dana 7/9 1941 od stupnja na snagu sporazum, ne djeluje, jer su logor i tabor prestali sa radom. Djeluju samo organizacije ustaške mladeži koja se sada na cijelom području ove Kotarske Oblasti organizuje, a u radu ih nitko ne smeta, niti tko pravi zaprijeke.⁶³

General Vittorio Ambrosio,
zapovjednik talijanske Druge armije

No, ako Talijani nisu namjeravali one mogućavati djelovanje Ustaške mladeži, dio stanovnika na Braču njezino djelovanje očito nije gledao s odobravanjem. Tako su 18. studenoga 1941. u Pučišću istaknuti promidžbeni plakati Ustaške mladeži, čija je organizacija tih dana trebala biti uspostavljena u tom mjestu. Na nekim od tih plakata bio je lik **Ante Pavelića**. Već u ranim jutarnjim satima 19. studenoga primjećeno je da je jedan plakat s **Pavelićevim** likom zamazan između bačenim iz noćne posude. Oružnička postaja Pučišće povela je o ovome istragu, ali nije uspjela doznati tko je uništil plakat. Kada je o ovom incidentu obaviještena Velika župa Cetina, ona je naredila da

62 HR-HDA-491, Broj: 2950/1941.

63 HR-HDA-491, Broj: 3830/1941.

se nastavi s najstrožom istragom kako bi se pronašao počinitelj.⁶⁴

Zapravo su sredinom studenog 1941. visoki dužnosnici NDH i Italije održali sastanak na kojem se opširno raspravljalo o stanju u obalnom pojusu NDH. Na temelju toga postignut je sporazum u kojem je, među ostalim, određeno da politička grana ustaškog pokreta može vršiti sve svoje djelatnosti na navedenom području.⁶⁵ U skladu s ovime Ministarstvo unutarnjih poslova NDH je krajem studenoga 1941. Općem upravnom povjereništvu i svim velikim župama u obalnom pojusu uputilo okružnicu u kojoj je, među ostalim, navedeno:

*Političke formacije ustaške stranke moći će i u Obalnoj zoni, takozvanoj II. Zoni vršiti sve svoje djelatnosti. – Na temelju ovog utvrda predviđeno je imenovanje stožernika i svih ostalih ustaških dužnosnika u tom području (...).*⁶⁶

No, čini se da na Braču ove smjernice nisu nikada provedene. Na temelju nekih izvora organizacije ustaškog pokreta na Braču nastavile su djelovati, ali ne u svojim sjedištima, nego u Omišu. Nekoliko dokumenata pokazuju da je krajem 1942. i početkom 1943. u Omišu bilo sjedište Ustaškog logora Supetar i Ustaškog tabora Pučišće, a dokumente ova navedena tijela potpisivao je prethodno spomenuti ustaški tabornik **Frano Drpić**.⁶⁷

I kasnije talijanska vojska nije bila raspoložena na Braču trpjeli one koji su, kao hrvatski nacionalisti, izražavali protutalijanske osjećaje. Tako je Zapovjedništvo 2. armije krajem svibnja 1942. zatražilo od Općeg upravnog povjereništva da s otoka Brača bude odstranjen don **Jure Petrović**, bivši župnik u Povljima. On je, prema talijanskom mišljenju, uvijek imao „neprijateljsko držanje“ prema njima. U vezi s ovime Kotarska oblast u Supetru izvijestila je da se don **Petrović** uvijek isticao kao „pravi Hrvat i prvoborac Starčevićanske ideje“, iako zbog osobnog držanja nije bio omiljen među stanovništvom. Inače je **Petrović** otpotovao u Zagreb, a Opće uprav-

no povjereništo obavijestilo je talijansku stranu da je putem Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja NDH poduzelo korake kako bi don **Petrović** bio premješten u neki drugi dio države.⁶⁸

Uz sve probleme s talijanskom vojskom, za ustaški pokret, odnosno za Ustašku mladež na Braču postupno će sve veći problem postati djelovanje komunista, odnosno partizana.

Dana 24. svibnja 1942. oko 80 do 100 daka Dominikanske gimnazije u Bolu trebalo je, stupajući u vojničkom stroju, proći kroz mjesto Bol pjevajući ustašku himnu. No, nakon što su đaci krenuli iz gimnazije, skupina mladića i djece one-mogućila im je pokret, te su napali gimnazijalce, koji su se povukli prema svojoj školi. Nakon toga napadači su zapjevali „partizansku himnu“. Dio napadača na gimnazijalce uhiliti su Talijani i odveli ih u svoj pritvor, ali su ih ubrzo prepustili vlastima NDH. One su šest napadača kaznile s 15 dana zatvora.⁶⁹

Sredinom lipnja 1942. napadnuta je **Zdenka Medved**, tabornica Ženske Ustaške mladeži u Supetru, o čemu je Kotarska oblast Supetar izvijestila nadređene:

*Dne 16. lipnja t. g. oko 19.30 sati tri kilometra od Supetra napadnuta je Ustaška dužnosnica Zdenka Medved tabornica Ustaškog tabora po maskiranim razbojnima. Napadači su istu povredili po glavi i tijelu kamenjem i odneli joj ručnu torbicu i oko 600 kuna, dvie ustaške izkaznice kao i izješće o radu tabora Jelsa i jednu zlatnu narukvicu. Napadači su odbjegli komunisti.*⁷⁰

Nedugo kasnije upravo će partizani s Brača likvidirati nekoliko dužnosnika Ustaške mladeži za područje Velike župe Cetina. U jutarnjim satima 9. srpnja 1942. skupina partizana je u Postirama dočekala motorni brod „Marin“ koji je prometovao između Brača i Omiša. Partizani su s broda odveli tri ustaška dužnosnika iz Omiša. To su bili **Nikola Kovačević**, dužnosnik Ustaškog stožera Cetina, **Željko Jakelić**, zamjenik stožernika Muške Ustaške

mladeži i **Dinka Peraica**, upravna zapovjednica kod Stožera Ženske Ustaške mladeži.⁷¹ U vezi s ovim događajem veliki župan **Luetić** je Općem upravnom povjereništvu NDH uputio brzovoj u kojem je navedeno:

*Jutros devetog srpnja u Postirama na Braču partizani napali motorni brod Marin i tom prilikom odveli tri vodeća omladinca Stožera Ustaške mladeži Jakelića, Kovačevića i gospodjicu Dinku Perajica. Naše vlasti nijesu mogle organizirati potjeru zbog pomanjkanja osoblja a talijanske vojne vlasti obavještene su.*⁷²

Zarobljavanje ovih ustaških dužnosnika izvela je Četa bračkih partizana. **Jakelić**, **Kovačević** i **Peraica** odvedeni su u logor te čete, gdje su, nakon kratkog saslušanja, strijeljani.⁷³

I dok je djelatnost ustaškog pokreta na Braču, zbog opisanih razloga, bila vrlo slaba, s druge bi strane trebalo ukazati da su neki ustaški opredijeljeni Bračani za to vrijeme bili u Zagrebu ili drugim dijelovima NDH. Tako je, primjerice, Ustaški stožer Cetina u kolovozu 1942. izdao potvrdu da je **Gracije Jovanović** iz Postira uvijek bio „ispravan Hrvat“, da je djelatno sudjelovao u ustaškom pokretu prije proglašenja NDH, a navedena potvrda izdana je kao preporuka njegovoj molbi da bude primljen na službu u Gospodarskom odjeku Ustaške vojnica u Zagrebu.⁷⁴

Oružništvo

Oružništvo je nakon proglašenja NDH nastavilo službu dotadašnje jugoslavenske žandarmerije. Ono je djelovalo u sastavu Ministarstva domobranstva, dok su oružničke postaje u vršenju službe javne sigurnosti bile podređene kotarskim oblastima na čijem su se teritoriju nalazile. Na otoku Braču postojale su oružničke postaje u mjestima: Bol, Pučišće, Selca i Supetar. Ove postaje bile su u sastavu Oružničkog voda Hvar, koji je djelovao u sastavu Krilnoga oružničkog zapovjedništva u Omišu (kako se ustroj oružništva mijenjao, navedeno krilno zapovjedništvo bilo je u sastavu različitih oružničkih puškovnija). Načelno je u jednoj oružničkoj

64 HR-HDA-491, Broj: 3905/1941.

65 *Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u naroda Jugoslavije*, Tom XIII, Knjiga 1, dok. br. 178, dok. br. 179.

66 HR-HDA-491, Broj: 4038/1941.

67 Navedeni dopisi Ustaškog logora Supetar i Ustaškog tabora Pučišće mogu se naći u: HR-HDA-1501.

68 HR-HDA-491, Broj: 7400/1942.

69 *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945.*, *Zbornik dokumenata*, Knjiga 2, siječanj-srpanj 1942. godine, Split 1982., dok. br. 503.

70 HR-HDA-491, Broj: 6844/1942. Takoder vidjeti: HR-HDA-491, Broj: 1826/1943.

71 *NOB u Dalmaciji*, Knjiga 2, dok. br. 536.

72 HR-HDA-491, Broj: 7175/1942.

73 *NOB u Dalmaciji*, Knjiga 2, dok. br. 176.

74 HR-HDA-1501, [Ustaški stožer Velike župe Cetina] Broj: 1036/1942.

postaji bilo 6 do 10 oružnika. Profesionalni oružnici mogli su biti ojačani dodjeljivanjem ljudstva iz domobranstva.⁷⁵

U sklopu talijanskog preuzimanje uprave nad Razvojačenim pojasom, oružništvo je na tom području trebalo ostati na svojim mjestima.⁷⁶ Zapravo će oružnici na Braču biti gotovo jedini predstavnici vlasti NDH koji su predstavljali njezinu oružanu silu.

Početkom 1942. odmetničke skupine na Braču izvršile su neke napade na predstavnike vlasti. Kada je riječ o spomenutim skupinama, rekao bih da je bila riječ o začetku partizanskih jedinica, ali su ljudi u njima dijelom bili vojni neposlušnici. Dakle, bila je riječ o osobama koje su odbile pozive na službu u domobranstvu, nakon čega su se odmetali i tako postajali ljudstvo od kojega su komunisti organizirali partizansku vojsku. O pitanju vojnih neposlušnika i partizana opširnije ću pisati kasnije.

Nakon što su odmetnici 17. ožujka 1942. likvidirali oružničkog narednika **Grgu Nakićena**, Kotarska oblast Supetar izvjestila je Veliku župu Cetina da je potrebno pojačati oružništvo na Braču, jer u većini postojećih oružničkih postaja nema dovoljno ljudi ni za osiguranje mjesta u kojima su smještene, a još manje za djelatnu potragu za napadačima na **Nakićena**. Zato je zatraženo da se barem privremeno osnuje oružnička postaja u Nerežićima, s najmanje osam oružnika, jer bi se time uspostavio bolji nadzor nad središnjim dijelom otoka. Isto bi tako i u Sutivanu trebalo uspostaviti oružničku postaju s barem pet oružnika, čime bi bila rasterećena postaja u Supetu. Također je Kotarska oblast Supetar izvjestila da je stanovništvo na otoku nakon ubojstva **Nakićena** zabrinuto zbog „eventualnih represalija sa strane vlasti“.⁷⁷ No, dok su vlasti NDH zaista raspolagale oštrim represivnim mjerama kojima su mogle odgovoriti na napade poput onoga na **Nakićena**, one ih u obalnom pojasu, koji je bio pod talijanskim nadzorom, nisu mogle primijeniti.

75 Mladen COLIĆ, *Takozvana Nezavisna Država Hrvatska 1941.*, Beograd, 1973., 284-292.

76 N. BARIĆ, *Ustroj kopnene vojske domobranstva NDH*, 313.

77 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 470.

Oružnička postaja Bol je u svome izvješću od 22. ožujka, u vezi s ubojstvom narednika **Nakićena**, navela da bi za pretres cijelog otoka Brača, kako bi se pronašli odmetnici, bilo potrebno 150 do 200 oružnika i domobrana.⁷⁸ Također je Oružnička postaja Pučišće u vezi s djelovanjem odmetnika početkom travnja 1942. ocijenila da bi na otok trebalo uputiti znatnije snage, odnosno bilo bi potrebno oko 150 ljudi organiziranih u krstareća odjeljenja koja bi pohvatala odnosno uništila vojne neposlušnike i komuniste koji se skrivaju po brdima i šumama.⁷⁹

Zaista je zapovjednik oružničkog krila u Omišu sredinom travnja 1942. na Brač uputio Oružnički leteći vod s 46 ljudi koji je trebao obići otok i pohvatati vojne neposlušnike i pobunjenike. Prema rasporezivim izvorima, vod je uhvatio barem jednoga vojnog neposlušnika.⁸⁰ Već krajem travnja Velika župa Cetina morala je zaključiti da Oružnički leteći vod na Braču nije imao većega uspjeha:

U pogledu akcije naših letećih vodova na otoku Braču (...), nema se ništa važna nadodati, pošto tamo raspolažemo sa malim snagama, a otok je vrlo prostran, nisu se mogla pronaći skloništa pobunjenika, niti je došlo do jačeg sukoba sa istima.⁸¹

Zapravo je i Zapovjedništvo talijanskog XVIII. armijskog zbora u Splitu tijekom travnja 1942. obavijestilo Zapovjedništvo 2. armije da na Braču djeluje skupina „naoružanih ljudi“ koji vrše pljačke i napade. Zato bi na Braču trebalo ustrojiti nove oružničke postaje u mjestima Postire, Pražnica-Humac i Sutivan. Zapovjedništvo 2. armije zamoljeno je da u vezi s ovim pitanjem intervenira kod predstavnika NDH.⁸² Ovo je i učinjeno, pa je Opće upravno povjereništvo NDH početkom svibnja 1942. zatražilo od Vrhovnog oružničkog zapovjedništva u Zagrebu da na otoku Braču budu ustrojene nove oružničke postaje.⁸³

Inače, prema podatcima talijanske vojske, na otoku Braču je krajem svibnja

78 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 476.

79 HR-HDA-491, Broj: 3783/1942.

80 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 485.; HR-HDA-491, Broj: 4652/1942.

81 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 489.

82 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 280.

83 HR-HDA-491, Broj: 4263/1942.

1942. bilo 77 oružnika, a mjesec dana kasnije ovaj je broj pao na 61 oružnika.⁸⁴

Već u tom razdoblju oružnici su bili izloženi napadima partizana, kojima je cilj bio doći do oružja. Tako su partizani 24. lipnja 1942. razoružali domobrane „stalne obhodnje“ u Sutivanu, kojima su oduzeli 7 pušaka i više od 500 metaka.⁸⁵ Pretpostavljam da je bila riječ o domobrancima koji su bili dodijeljeni na službu u oružništvo.

Tijekom kolovoza 1942. partizani su napali oružničku postaju u Supetru, dakle u sjedištu samoga kotara, ali je taj napad uz potporu talijanske posade odbijen:

Dne 13. kolovoza 1942. g. oko 150 naoružanih partizana navalili su na oružničku postaju u Supetru. Oružnici su se oduprli, a i savezničke [talijanske] patrole su otvorile vatru puškama i bombama te su se partizani povukli.⁸⁶

Do druge polovine 1942. došlo je do osnivanja novih oružničkih postaja na Braču. No, već u kolovozu te godine Talijani su povukli svoje posade iz nekih mesta, pa su sa sobom povukli i mjesne oružničke postaje, da bi ih zatim ponovno vratili u neka mesta. Nakon ovih premještaja, početkom prosinca 1942. rasporedi i snaga oružničkih postaja na otoku Braču bila je sljedeća: Bol (12 oružnika), Milna (12 oružnika), Nerezica (6 oružnika), Postire (16 oružnika), Pražnica (8 oružnika), Supetar (19 oružnika).⁸⁷ Tako se početkom prosinca 1942. na Braču nalazilo ukupno 73 oružnika.

Načelno bi se moglo reći da su pripadnici oružništva bili pouzdani i da među njima nije bilo većeg osipanja i prelaženja na stranu partizana, za razliku od domobranstva gdje je taj problem bio puno prisutniji. Ipak treba spomenuti slučaj **Stjepana Biskupovića**, oružnika postaje Selca. **Biskupović** je bio rodom iz Sutivana. On je krajem svibnja 1942. trebao biti premješten na službu u Vojnić, ali je ubrzo ustanovljeno da nije oputovao s otoka, te se sumnjalo da se priključio partizanima.⁸⁸ Već tijekom srpnja 1942. vlasti NDH ras-

84 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 332, dok. br. 389.

85 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 527.

86 Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945., Zbornik dokumenata, Knjiga 3, kolovoz-rujan 1942., Split 1982., dok. br. 267.

87 NOB u Dalmaciji, Knjiga 4, dok. br. 384.

88 HR-HDA-491, Broj: 6852/1942.

Velike župe u južnoj Hrvatskoj nakon Rimskih ugovora 1941.

polagale su podacima da se **Biskupović** priključio partizanima.⁸⁹

U noći sa 6. na 7. prosinca 1942. partizani su napali oružničku postaju u Pražnicama. Bila je riječ o postaji koja je svoje sjedište imala u Selcima, ali je u međuvremenu povučena u Pražnice. Navodno je postaju napalo „oko 300 partizana“, a u postaji je bilo sedam oružnika koji su otpor pružali sat vremena. Konačno su partizani provalili u postaju i pod prijetnjom oružja prisilili oružnike da im predaju naoružanje, streljivo i ostalu opremu. Prema kasnijem izvješću zapovjednika oružničke postaje, talijanska vojska nije mogla pomoći oružnicima budući da zbog mraka, vjetra, magle i snažne kiše nije ni mogla znati da su oružnici napadnuti. Tek nakon odlaska partizana pristigla je talijanska ophodnja koja je izvršila formalnu istragu, a kasnije su oružnici saslušani kod talijanskog zapovjednika mjesta. Već 7. prosinca 1942. talijanska posada napustila je Pražnice i automobilima se premjestila u Nerežića. S Talijanima su se povukli i oružnici. Po dolasku u Nerežića oružnici su se počeli smještati u jednu zgradu, ali su ih tada ponovno napali partizani i prisilili ih da im predaju još četiri puške koje su bile kod oružnika, a zatim su se udaljili. Talijani su zatim dopustili da ovi oružnici budu premješteni u Supetar. U vezi s ovim događajima veliki župan **Luetić** izvijestio je nadređene vlasti da je pokrenuta „najenergičnija istraga“ budući da su oružnici u Pražnicama, odnosno u Nerežiću razoružani pod „sumnjivim okolnostima“.⁹⁰

⁸⁹ NOB u Dalmaciji, Knjiga 3, dok. br. 266.

⁹⁰ HR-HDA-491, Broj: 1826/1943.

Veliki župan **Luetić** očito je sumnjaо da su oružnici bili u doslugu s partizanima i da su im, bez borbe, predali oružje. I dok je **Luetić** u to sumnjaо, talijanska vojska već je pokrenula akciju kojom je pokazala da nema povjerenja u oružnike na Braču. Tako je 9. prosinca 1942. talijansko mješeno zapovjedništvo u Milni naredilo oružničkoj postaji da mu preda cijelokupno naoružanje i streljivo. Budući da se ovo mu nije mogao suprotstaviti, zapovjednik oružničke postaje pokorio se naredenju. Pri tome Talijani nisu dali obrazloženje takvoga postupka, dok je oduzimanje oružja demoraliziralo oružnike:

Na rukovanju kod oružnika su ostali pripasnici i bodeži, služba se ne određuje, osim nadzornika u vojarni (...). Kod postajne momčadi je znatno klonuo duh i stvorilo se neraspoloženje. Sve do označenog vremena između oružnika i tal.[ijanskih] vojnih vlasti bila je saradnja, zajednička se vršila služba u mjestu neprekidno i nikakovih nesuglasica nije bilo.⁹¹

Također 9. prosinca 1942. talijanski vojni zapovjednik u Postirama pozvao je zapovjednika oružničke postaje i od njega zatražio da preda naoružanje i streljivo svoje postaje. Unatoč protivljenju zapovjednika postaje i njegove momčadi, Talijani su na kraju proveli svoju odluku. Nakon toga pričuvni oružnici napustili su postaju i oputovali u Omiš, dok su dječatni oružnici, iako bez oružja, ostali u postaji, čekajući daljnje zapovijedi pretpostavljenih.⁹²

I dok je veliki župan **Luetić**, kako sam naveo, i sam zahtijevao istragu u vezi s razoružanjem oružnika u Pražnicama i Nerežićima, budući da nije vjerovao u njihovu pouzdanost, on je, kad je riječ o razoružanju oružnika u Milni i Postirama, intervenirao kod Talijana kako bi oružnicima bilo vraćeno oružje. No Talijani su odgovorili da su oružnici u Milni razoružani zato jer su bili malobrojni (pa time očito i laka meta partizanskog napada), ali isto tako i nepouzdani. Slično ovomu, kada je riječ o razoružanju oružnika u Postirama, Talijani su odgovorili da će oružnicima oružje vratiti kad više ne bude sumnje da će ih partizani moći razoružati. U vezi s navedenim **Luetić** je ocijenio da postupak talijanske vojske „ubija duh, moral i volju“ oružnika za obavljanje službe.⁹³

Također 9. prosinca 1942., u poslijepodnevnim satima, skupina partizana provalila je u Oružničku postaju Bol i od oružnika zatražila, pod prijetnjom smrti, da im predaju oružje i streljivo. Tako su partizani iz postaje odnijeli:

(...) 6 vojničkih pušaka, 10 bombi, i jedan signalni samokres, državnu zastavu, 540 naboja za pušku, 4 kišne kabalice, 5 boda za pušku, 1 samokres, mod 10/22 sa 16 naboja, 1 pisaču mašinu i razne opreme oružnika i pričuvnih domobrana i razne posteljne opreme.⁹⁴

Partizani su sa sobom poveli oružničkog narednika **Antona Bogovića**, kojemu su prijetili smrću jer im nije priznao gdje je preostalo oružje u njegovoj postaji. Neki partizani htjeli su ga ubiti, drugi su mu htjeli skinuti odjeću, ali je na kraju pušten da se vrati u Bol. Partizani su mu zaprijetili da će ga ubiti ako je u oružničkoj postaji u Bolu ostalo još oružja. Zaista je u postaji ostalo još pet pušaka i 200 metaka, koje je zatim predano talijanskoj vojsci na čuvanje. Oružnička postaja Bol je izvješće nadređenima izvjestila da nije bilo moguće pružiti otpor partizanima. Ipak je Velika župa Cetina u vezi s ovime naredila da Oružničko krilno zapovjedništvo u Omišu povede istragu.⁹⁵

I dok su Talijani razoružavanjem pojedinih oružničkih postaja na Braču pokazivali svoje nepovjerenje prema oružni-

⁹³ Isto.

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Isto.

cima, nadležna oružnička zapovjedništva imala su o tome drukčije mišljenje. Zapovjedništvo 6. oružničke pukovnije u Mostaru izvjestilo je 16. prosinca 1942. nadređene, da su partizani razoružali neke oružničke postaje na Braču, pri čemu talijanska vojska nije poduzela ništa da to onemogući. Uz to je talijanska vojska premeštala oružničke postaje, a na kraju ih i razoružavala. Zapovjedništvo 6. oružničke pukovnije također je ukazalo da partizani uopće ne napadaju talijansku vojsku na Braču, ali zato sve svoje snage koriste za napade na oružnike:

Zbog ovakovog postupka partizana s jedne i talijanskih vojnih vlasti s druge strane, oružnici su ostali bez ikakove zaštite, a državna imovina i životi oružnika izloženi su opasnosti i podpunom uništenju. Sada na otoku Braču djeluje samo [oružnička] postaja Supetar, dok u ostalim mjestima na cijelom otoku nema naših snaga i pučanstvo je ostavljeno na milost i nemilost pobunjenika. Dostavljujući prednje molim (...) za najenergičniji prosvjed kod talijanskih vojnih čimbenika, da se sa dosadanjom praksom, t. j. prebacivanju i konačno razoružavanju naših oružnika prestane. Značajno je spomenuti i to, da partizani na otoku Braču uobiće ne napadaju na talijansku vojsku i ako je u svakom sjedištu oružničke postaje ima, dok su svim silama usmjerili napad na oružničke postaje u svrhu njihovog uništenja, što im je konačno sada i uspjelo.⁹⁶

Zapovjedništvo 6. oružničke pukovnije je 18. prosinca 1942. prosljedilo nadređenima i izvešće koje je primilo od Oružničkoga vodnog zapovjedništva u Hvaru, u kojem su opširno opisani problemi s kojima se oružnici suočavaju na Braču i na Hvaru. U tom je izvješću prvo opisano kako su se, od ljeta te godine, oružničke postaje morale premještati kad su talijanske snage napuštale određena mjesta na Braču, odnosno morale su se „potucati“ s državnom i osobnom imovinom i obiteljima kako to Talijanima „padne na pamet“. Nakon toga početkom prosinca partizani su napali i razoružali oružničku postaju u selu Pražnici, pri čemu joj Talijani nisu pružili pomoć, a nedugo zatim talijanska vojska razoružala je oružnike u Milni i Postirama. Oružničko vodno zapovjedništvo Hvar ocijenilo je da su spomenu-

te postaje bile dovoljno snažne da pruže otpor eventualnom napadu i također nije postojala nikakva sumnja u pouzdanost oružnika tih postaja. Na kraju su partizani razoružali i oružnike u postaji Bol. Prema mišljenju Oružničkoga vodnog zapovjedništva Hvar, do napada partizana na postaju u Bolu došlo je zato jer su partizani osjetili pasivnost talijanske vojske, a tako-

partizana. U vezi s navedenim izvešćem Zapovjedništvo 6. oružničke pukovnije interveniralo je kod Općega vojničkog povjereništva u Sušaku, kako bi ono progovjedovalo kod Zapovjedništva 2. talijanske armije, dok je Oružničkom krilnom zapovjedništvu u Omišu naređeno da izvidi što se događa s oružnicima na Braču i Hvaru.⁹⁸

Nikola Rušinović, općí upravni povjerenik (lijeko)

der talijanska posada u Bolu nije poduzeala ništa da pomogne oružnicima. Nakon svega navedenog, Oružničko vodno zapovjedništvo dalo je svoje mišljenje o držanju talijanske vojske na Braču (i Hvaru) i njezinu odnosu prema oružnicima kao predstvincima vlasti NDH:

Prema izloženom, oružničke postaje na otocima sa svojom momčadi, jesu talijanskim vojnim vlastima neka vrsta nogometne lopte, koju udaraju kako se kojima i kuda prohitje, a naposljetku je probodu (oružnike razoružaju) i odbace, pa neka nas prihvata i krpi tko prije stigne. Za svoju osobnu zaštitu dok im je potrebno vuku nas od mjesta do mjesta kao pastorčad, da nas naposljetku odbace jer smo „neprijatelji“. Neka naši životi idu, Hrvatska neće propasti, ali propada i pljačka se državna imovina koja je krvlju stečena i nenadoknadiva.⁹⁷

Štoviše, Oružničko vodno zapovjedništvo Hvar iznijelo je mišljenje da opisano talijansko držanje predstavlja neku vrstu plana čiji je cilj da oružničke postaje zapravo budu prepustene napadima

U međuvremenu su Talijani naredili da momčad oružničke postaje Selca napusti Brač. Bila je riječ o postaji koja je nakon povlačenja iz Selaca boravila u Pražnicama i Nerežićima, pri čemu su je partizani razoružali. Zapovjednik postaje je krajem prosinca 1942. izvjestio da nisu poznati razlozi zbog kojih su Talijani odredili da on sa svojim ljudima napusti Brač, ali je ipak ocijenio da je riječ o nekorektnom odnosu talijanske vojske prema toj postaji. Pripadnici te postaje su 9. studenog 1942. primijetili da se ispred talijanske vojarne u Pražnicama nalazi jedna vreća puna talijanskog streljiva, koju su ostavili talijanski vojnici. Oružnici su to streljivo predali talijanskom zapovjedniku koji im je rekao da o tom slučaju ne trebaju nikome govoriti. No, zapovjednik oružničke postaje je, nakon što su im Talijani naredili da napuste Brač, upozorio da su partizani naoružani talijanskim puškama, iz čega je proizlazilo da im je vreća s talijanskim streljivom mogla poslužiti.⁹⁹

96 Isto.

97 NOB u Dalmaciji, Knjiga 4, dok. br. 394.

98 Isto.

99 HR-HDA-491, Broj: 1826/1943.

Zapovjednik postaje Selca je, nakon protjerivanja s Brača, također izvijestio da su krajem studenoga 1942. neki talijanski vojnici iz Pražnica navodno odlazili u Humac, na područje koje su držali partizani. Ti su Talijani proveli s partizanima dosta vremena u „lumpovanju“ i pretpostavljalo se da su im odali različite važne podatke. Kada je zapovjednik oružničke postaje o ovome obavijestio talijanskog zapovjednika u Pražnicama, on je te vojnike premjestio u druge posade na Braču. Partizani su zatim u noći sa 6. na 7. prosinca 1942. napali oružničku postaju u Pražnicama. Nakon tog napada navodno su i neki talijanski vojnici izjavljivali da su bili spremni krenuti u pomoć oružnicama, ali su ih u tome sprječili njihovi zapovjednici. Tako je zapovjednik oružničke postaje Selca (Pražnice/Nerežišća) ocijenio da su njegovi ljudi u Pražnicama razoružani zato jer im talijanska vojska nije željela pomoći.¹⁰⁰

Zapravo je ovime zapovjednik postaje bio u suprotnosti sa svojim prethodnim izveščem u kojem je naveo da je njegovu postaju u Pražnicama napalo „oko 300 partizana“ i da joj talijanska vojska nije mogla pomoći jer po noći i lošem vremenu nije mogla ni znati da su oružnici napadnuti.

No, nakon što su Talijani naredili uklanjanje njegove postaje s Brača, zapovjednik je zaključio da su oni to tražili zato jer su znali da ljudstvo te postaje ima spoznaje o navedenim sumnjivim postupcima talijanskih vojnika. Osim toga, neki talijanski vojnici u Pražnicama su nečasno postupali prema ženama, prijeteći da će ih, ako ne udovolje njihovim željama, isporučiti talijanskom суду u Šibeniku. Budući da je oružništvo u takvim slučajevima interveniralo, na sebe je navuklo mržnju talijanske vojske:

(...) bilo je slučajeva, da su pojedini članovi italijanske posade u Pražnicama vršili razna terorisanja nad devojkama pa čak i na udanim ženama, grozivši im se da će ih sprovesti u Šibenik u koliko ne udovolje njihovim zahtjevima, dok djela krivice nije postojalo nikakvih. Na ovo je popisati intervenirao radi čega su pojedini [talijanski vojnici] bili premješteni,

a što je imalo za početak mržnje prema momčadi ove postaje.¹⁰¹

U vezi sa svim ovim problemima Velika župa Cetina je početkom siječnja 1943. izvijestila nadređene vlasti da je zapovjednik 15. pješačke divizije „Bergamo“, general Alessandro Piazzoni „imperativno tražio“ da dio oružnika bude premješten s otoka Brača i Hvara budući da su „sumnjivi i nepočudni“. Veliki župan Luetić nastojao je ovaj zahtjev talijanskog generala ublažiti, ali je na kraju morao popustiti Talijanima budući da je prijetila opasnost da će Talijani oružnike uhiti.¹⁰²

Tako je djelokrug rada oružništva na Braču bio uvelike ograničen. Prema izvješću Zapovjedništva oružničkog krila u Omišu o stanju tijekom prve polovine ožujka 1943., na otoku Braču djelovala je samo Oružnička postaja Supetar, dok je dio drugih postaja na otoku privremeno preseljen u sastav te postaje.¹⁰³

U vezi s navedenim zanimljivo je ukazati na odnos talijanske vojske prema oružnicima. Početkom 1942. godine i sami Talijani zahtjevali su pojačanje oružništva na Braču. No, krajem iste godine, kada su oružnici bili izloženi napadima partizana, talijanska vojska nije poduzela puno kako bi im pružila potporu. Štoviše, iskazala je nepovjerenje prema oružnicima, razoružavajući pojedine njihove postaje. I dok, s jedne strane, to povjerenje Talijana nije bilo posve neutemeljeno, s druge bi se strane moglo reći da je talijanskoj vojsci gotovo i odgovaralo da oružništvo, kao predstavnik vlasti NDH na Braču, bude oslabljeno i ograničeno u svome djelovanju. Ovo se samo nastavljalo na niz drugih talijanskih mjera u Razvojačenom pojasu kojima se slabilo vrhovništvo NDH na tom području.

(Ne)dolazak Ustaške vojnica na Brač

Prethodno spomenuti Zagrebački sporazum iz lipnja 1942. omogućio je značajnije djelovanje ustaških postrojbi u Razvojačenom pojasu. Tako je Opće upravno povjereništvo NDH sredinom

srpnja 1942. smatralo da bi na Brač, zbog pojačane djelatnosti partizana, trebalo uputiti jednu ustašku satniju, koja bi s talijanskim vojskom provela čišćenje otoka od partizana.¹⁰⁴ U istom je razdoblju Opće upravno povjereništvo obavijestilo Veliku župu Cetina da je poduzelo korake kako bi na otoke Brač i Hvar što prije bile upućene ustaške postrojbe, koje će na tim otoциma uspostaviti javnu sigurnost.¹⁰⁵

U Dubrovniku su se 27. kolovoza 1942. sastali visoki dužnosnici NDH i general Mario Roatta, zapovjednik 2. armije. Kako je navedeno u jednoj talijanskoj bilješci o tom sastanku, predstavnici NDH bili su posebno zainteresirani da se na Braču i Hvaru ustroje ustaške postrojbe, te su od Roatte tražili dopuštenje da na te otoke budu smještene ustaške satnije. Roatta je na ovo pristao nakon što je uvjeren da te postrojbe, nakon dolaska na otoke, ne će biti uzročnik nereda.¹⁰⁶ Pri tome je Roatta svakako mislio na ono što je Talijane potaknulo da, prilikom preuzimanja uprave u Razvojačenom pojasu u ljeto 1941., zatraže od Zagreba da povuče sve ustaške postrojbe s tog područja, odnosno na to da su one vršile razna nasilja nad srpskim stanovništvom i time često bile uzročnik nemira.

No, početkom prosinca 1942. Velika župa Cetina moral je zaključiti da je „bezbroj“ puta tražila pojačanje oružničkih postaja na Braču i Hvaru, ali u tom pogledu nije ništa učinjeno. Štoviše Velika župa Cetina je pola godina prije obavijestena da će postrojbe Ustaške vojnica biti raspoređene na Braču i Hvaru, ali to nije ostvareno.¹⁰⁷

Ni do kapitulacije Italije u rujnu 1943. na Brač nisu stigle postrojbe Ustaške vojnica, niti su upućena neka druga pojačanja, a djelatnost oružništva bila je, kako je opisano, uvelike ograničena.

Riznička straža

Državna riznica NDH je u srpnju 1941. odredila da se ustanove „finansijske kontrole“, naslijedene od Kraljevine Jugosla-

104 HR-HDA-491, Broj: 7392/1942.

105 HR-HDA-491, Broj: 1826/1943.

106 HR-HDA-1450, Zbirka mikrofilmova gradiva iz inozemnih arhiva koje se odnosi na Hrvatsku, svitak D-206, snimke 494-500, Comando superiore FF AA. „Slovenia – Dalmazia“, „2² armata“, Ufficio operazioni, N. 18200/1942.

107 NOB u Dalmaciji, Knjiga 4, dok. br. 384.

vije, preimenuju, kako bi u buduće djelovale pod nazivom „financijalne straže“.¹⁰⁸

U svibnju 1942. donesena je Zakonska odredba o rizničkoj straži NDH. Ona je bila pod upravom Državne riznice, a trebala je biti ustrojena „prema vojničkom uzoru“. Zadatak rizničke straže bio je suzbijanje krijumčarenja i carinskih, monopolskih i drugih financijskih prekršaja. Također je riznička straža trebala nadzirati cijelokupni promet u pograničnom pojusu, sprečavati neovlašteni prijelaz državne granice i sudjelovati u nadzoru međugrađenog prometa. U žurnim slučajevima ona je trebala pomoći i u održavanju javnog reda i sigurnosti.¹⁰⁹

Na otoku Braču razdjeli rizničke straže djelovali su u mjestima: Bobovišće, Bol, Milna, Postire, Povlje, Pučišća i Supetar.¹¹⁰ Iz drugih izvora vidljivo je da je u Supetru djelovalo povjereništvo rizničke straže, kome su bili podređeni razdjeli rizničke straže na otoku. Prema podatcima talijanske vojske, na Braču se sredinom 1942. nalazilo oko 50 rizničkih stražara.¹¹¹

Neposredno nakon što je talijanska vojska u rujnu 1941. preuzela upravu nad Razvojačenim pojasom, bilo je slučajeva da su Talijani, u sklopu provođenja razoružanja, oružje oduzeli i nekim razdjelima rizničke straže. Vlasti u Zagrebu su zbog ovoga intervenirale kod Općega upravnog povjereništva, kako bi rizničkim stražarima oružje bilo vraćeno.¹¹² Zapravo su i Talijani ubrzo odredili da riznički stražari u Razvojačenom pojasu mogu nositi oružje.¹¹³

Tijekom 1942. godine i riznički stražari na Braču postat će meta napada partizana, te će se u svome djelovanju suočiti s brojnim teškoćama.

Dva pripadnika rizničkog razdjela u Sutivanu su 1. travnja 1942., dok su bili na službenom putu, napadnuti u blizini Mirača. Skupina od najmanje 10 napadača op-

kolila je rizničke stražare koji su pružali otpor, ali su se predali nakon što je jedan od njih ranjen. Nakon toga napadači su im oduzeli puške, streljivo i opremu te se zatim udaljili.¹¹⁴

Nedugo kasnije, 21. travnja, talijanski zapovjednik u Bolu naredio je zapovjedniku razdjela rizničke straže u tome mjestu da talijanskoj vojsci preda oružje i streljivo svojih ljudi. Talijani su objasnili da je ovo potrebno budući da imaju podatke da partizani pripremaju napad na razdjel rizničke straže. Zapovjednik razdjela se, nakon početnog protivljenja, pokorio naredbi. Kada je o ovome obaviješteno Ministarstvo vanjskih poslova NDH, ono je od Općega upravnog povjereništva zatražilo da poduzme korake da se oduzeto oružje vratи, a također je ocijenjeno znakovitim da je oružje oduzeto prije eventualnog napada partizana, umjesto da su Talijani pomogli obrani razdjela rizničke straže u Bolu.¹¹⁵

Partizani su 20. lipnja 1942. iz zgrade rizničke straže u Postirama, dok su riznički stražari bili na ručku ili odmoru, odnijeli tri puške, određenu količinu streljiva i jedan pisaći stroj. U noći s 21. na 22. lipnja 1942. partizani su upali u zgradu rizničke straže u Sumartinu i odnijeli pet pušaka i streljivo.¹¹⁶

U vezi s ovim slučajevima veliki župan Luetić upozorio je pretpostavljene vlasti na nepouzdanost rizničkih stražara na obalnom području njegove velike župe, kao i na Braču i Hvaru. Oni su se partizanima više puta predali bez otpora, a u posljednje vrijeme partizani im „nesmetano“ oduzimaju puške. Ovo je budilo sumnju da su riznički stražari zapravo u dosluhu s partizanima. Zato je Luetić predlagao da se rizničkoj straži oduzme oružje ili da ona privremeno bude stavljena pod nadzor oružništva. Zapravo je Velika župa Cetina već naredila da se u nekim mjestima na njezinom području oružje rizničke straže oduzme, kako ne bi palo u ruke partizana. No, ovo je naišlo na otpor Državne riznice koje za tražila da se oduzeto oružje vratи. Osim toga, kako je nadređene izvjestio Luetić, i talijanska je vojska smatrala da su riznički stražari nepouzdani. Talijani su i oduzeli oružje rizničkim stražarima u

Bolu jer su raspologali podatcima da će ih partizani razoružati. Nepouzdanost rizničkih stražara, zaključio je veliki župan Luetić, šteti ugledu NDH pred talijanskom vojskom i između vlasti NDH i Talijana stvara nepovjerenje:

(...) te u vezi gornjega molim, da se sa područja kotara Makarska, Omiš (primorski dio) kotar Supetar i Hvar uklone svi službenici rizničke straže, koji su u sredini, koja je gotovo sva komunistička podpali i sami pod njezin utjecaj i postali većinom osim časnih iznimaka i sami sudionici onih djela, koje izvode partizanske bande.¹¹⁷

Zaista se i Zapovjedništvo 2. armije obratilo Općemu upravom povjereništvu NDH, upozoravajući da držanje rizničkih stražara na Braču i Hvaru baca sumnju na njihovu pouzdanost. Talijani su smatrali da su navodni napadi partizana na rizničke stražare, pri čemu im oduzimaju oružje, zapravo simulirani, kako bi se prikrio međusobni dosluh. Zato je od Općega upravnog povjereništva zatraženo da javi što je u vezi s ovime poduzeto, uz savjet da bi rizničku stražu trebalo pročistiti od nepouzdanih pripadnika.¹¹⁸

Glavno nadzorništvo rizničke straže u Zagrebu je tijekom srpnja 1942. odgovorilo na optužbe da su riznički stražari u Velikoj župi Cetina nepouzdani i da predaju oružje partizanima. Kada je riječ o slučaju u Postirama, do kojega je došlo 20. lipnja, navedeno je da je zapovjednik tog razdjela pozvan na odgovornost i snositi će zakonom predviđene posljedice zato što su njegovim ljudima oduzete puške. Kada je riječ o slučaju razdjela rizničke straže u Sumartinu, tim rizničkim stražarima oružje nije ukradeno, nego su ih napali partizani kojima se nije mogao pružiti otpor, nakon čega su partizani zarobili oružje rizničkih stražara. Zaključak Glavnog nadzorništva rizničke straže bio je da se ne može stavljati „tolika krivnja“ na rizničke stražare. Velika župa Cetina sumnja u pouzdanost rizničkih stražara, ali je također bilo slučajeva da su partizani razoružali i neke oružničke postaje, kao što je bilo slučajeva da je riznička straža pružila otpor partizanima i da su njezini pripadnici u tim borbama bili ranjeni. Što više, Velika župa Cetina čak tvrdi da su ri-

108 Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, br. 5, Zagreb, 1. rujna 1941., 306.

109 Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, br. 15, Zagreb, 1. lipnja 1942., 579-588.

110 Priručnik o političkoj i sudbenoj podjeli Nezavisne Države Hrvatske, 215.

111 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 332, dok. br. 389.

112 HR-HDA-227, Ministarstvo vanjskih poslova NDH, Politički odjel, Odsjek za romanske zemlje, Broj: 32/1941.

113 HR-HDA-491, Broj: 3261/1941.

114 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 478.

115 HR-HDA-491, Broj: 10.086/1942.

116 HR-HDA-491, Broj: 1826/1943.

117 Isto.

118 Isto.

znički stražari znatnim dijelom u doslugu s komunistima. Ocijenjeno je da je takva tvrdnja „previše smjela“, budući da Glavnom ravnateljstvu rizničke straže nitko nije izrazio sumnju u političku i nacionalnu ispravnost njezinih službenika. Zato bi Velika župa Cetina trebala dati konkretnе podatke o nepouzdanošći rizničkih stražara, štoviše protiv takvih bi i sama morala djelovati, kako bi se onemogućila svaka djelatnost koja je u protivnosti s ustaškim načelima i državnim zakonima. Zato Velika župa Cetina treba dostaviti izvješće u

na rizničke stražare na Braču. Sve se ovo događalo u razdoblju u kojem je talijanska vojska napustila određena mjesta na otoku. No, nasuprot prethodno opisanom protivljenju Glavnog nadzorništva rizničke straže u Zagrebu da njezini ljudi na Braču budu razoružani, čini se da su ili talijanska vojska ili vlasti NDH do tada ipak oduzeli oružje dijelu razdjela rizničke straže na otoku.

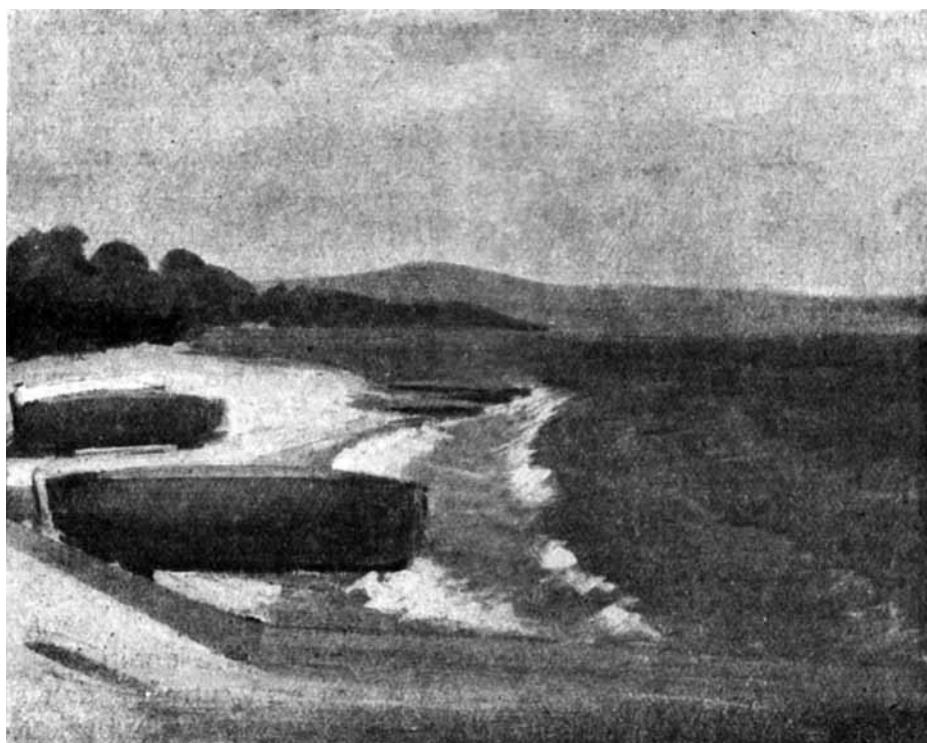
U noći s 30. na 31. srpnja 1942. partizani su upali u razdjel rizničke straže u Po-

li rizničke straže na njemu budu ukinuti i razoružani.¹²¹

Partizani su 7. kolovoza 1942. izvršili prepade na razdjele rizničke straže u Bobovišću i Bolu. Riznički stražari u Bobovišću također nisu raspolagali oružjem, dok su Talijani oružje rizničkim stražarima u Bolu, kako je prethodno navedeno, oduzeli još u travnju te godine. Dakle, riznički stražari u oba razdjela nisu mogli pružiti otpor partizanima, koji su uništili ili odnijeli imovinu tih razdjela. Kada je riječ o Bolu, talijanska posada se, zajedno s oružnicima, povukla iz tog mjesta u jutarnjim satima 7. kolovoza, nakon čega su riznički stražari ostavljeni nezaštićeni. Partizani su u Bolu uništili i spise općinskog poglavarstva i drugih ustanova. U vezi s ovime Povjereništvo rizničke straže Supetar izvjestilo je Župsko nadzorništvo rizničke straže u Makarskoj da su riznički stražari na Braču nezaštićeni, prepušteni sami sebi, pri čemu nije bilo nikakvih obavijesti što bi trebali učiniti kada talijanska vojska napusti određeno mjesto.¹²²

Partizani su u noći s 12. na 13. kolovoza izvršili napad u Supetu. Oružnička postaja u mjestu pružila je otpor i odbila napad, ali su partizani, bez otpora rizničkih stražara ovima oduzeli pet pušaka i 120 metaka.¹²³ Dužnosnici rizničke straže u Supetu ocijenili su da ti riznički stražari nisu mogli pružiti otpor ovom napadu partizana.¹²⁴

Ipak je Ustaški stožer Cetina nedugo kasnije uputio dopis Glavnom ustaškom stanu u Zagrebu, navodeći da je slučaj u Supetu, u kojem su partizani bez otpora oduzeli oružje rizničkim stražarima, samo nastavak niza sličnih slučajeva. Iste noći kad su partizani napali rizničke stražare u Supetu, napali su i mjesnu oružničku postaju. No, oružnici su, za razliku od rizničkih stražara, pružili otpor i odbili partizanski napad. Prethodno je vršitelj dužnosti kotarskog upravitelja **Ivo Girometta** imao podatke o „eventualnom držanju“ rizničke straže, pri čemu se očito mislilo na njihovu nepouzdanošć, pa je odredio da se njihovo oružje u ugroženim mjestima

Mirko Uzorinac: Brač (ulje)

kojem će navesti imena svih službenika rizničke straže za koje ima dokaze da su „skloni komunistima“, kako bi se protiv njih mogle poduzeti potrebne mјere. Zbog svega navedenoga Glavno nadzorništvo rizničke straže je Općem upravnom povjereništvu NDH objasnilo da slučajevi razoružanja rizničkih stražara ne mogu biti opravданje za njezino razoružanje ili uključivanje u sastav oružništva, budući da se ni u jednom slučaju nije moglo utvrditi da je neki službenik rizničke straže bio „pasivan“ ili čak naklonjen partizanima.¹¹⁹

Krajem srpnja i tijekom kolovoza 1942. uslijedit će niz novih napada partizana

stirama. Partizani su iz tog razdjela, kako sam prethodno naveo, još u lipnju te godine oduzeli nekoliko pušaka, a u međuvremenu ti riznički stražari ili nisu ponovno dobili oružje, ili im je i preostalo oružje oduzeto. U svakom slučaju, kad je uslijedio ovaj novi napad partizana, riznički stražari nisu imali oružja. Partizani su spalili spise razdjela, kao i spise općinskog poglavarstva u mjestu.¹²⁰

U vezi s ovim slučajem Povjerenstvo rizničke straže u Supetu obratilo se Župskom nadzorništvu rizničke straže u Makarskoj, predloživši da, zbog općega nepovoljnog stanja na Braču, svi razdjeli

121 Isto.

122 HR-HDA-238, Broj: 3979/1942., Broj: 3980/1942.

123 NOB u Dalmaciji, Knjiga 3, dok. br. 265, dok. br. 267.

124 HR-HDA-238, Broj: 3978/1942.

119 Isto.

120 HR-HDA-238, Broj: 4579/1942.

preda na čuvanje oružništvu. No, zatim je intervenirala Državna riznica u Zagrebu i Župsko ravnateljstvo rizničke straže u Makarskoj, pa je oružje vraćeno rizničkim stražarima. Nakon toga uslijedio je niz napada partizana na razdjele rizničke straže, u kojem su partizani od rizničkih stražara oduzeli ukupno 19 pušaka, dok je talijanska vojska od rizničkih stražara u Bolu oduzela četiri puške. Zbog svega navedenog Ustaški stožer Cetina zatražio je, kao i veliki župan Luetić dva mjeseca prije, da se riznička straža razoruža i njeno oružje preda oružništvu.¹²⁵

Glavno nadzorništvo rizničke straže u Zagrebu zatražilo je očitovanje o ovim podatcima. Povjereništvo rizničke straže u Supetu je krajem rujna 1942. odbacilo tvrdnje Ustaškog stožera Cetina, objašnjavajući da riznički stražari jednostavno nisu bili u mogućnosti pružiti znatniji otpor partizanima. Također je navedeno da partizani rizničkoj straži nisu oduzeli 19 pušaka, nego 16 pušaka i određene količine streljiva. Zaključeno je da su riznički stražari na Braču „čestiti Hrvati“, koji na tom otoku djeluju u vrlo teškim uvjetima, ali su ipak uspjeli u korist Državne riznice prikupiti nešto manje od milijun i pol kuna na trošarine, kao i određena sredstva na temelju drugih financijskih obveza prema državi. Navedeni novac utjeran je i u mjestima na Braču u kojima više nije bilo talijanskih posada, odnosno i tamo gdje je prijetila opasnost od partizana. Na temelju navedenih podataka Glavno nadzorništvo rizničke straže u Zagrebu izvjestilo je Glavni ustaški stan da se zbog opisanih nepovoljnih okolnosti na Braču ne može okrivljavati rizničke stražare što im je oduzeto oružje.¹²⁶

Nažalost, o stanju i djelovanju rizničke straže na Braču nakon ovih događaja nisam pronašao podatke. Zato nije jasno jesu li riznički stražari na otoku, barem djelomično, zadržali naoružanje i koliko su uopće mogli obavljati svoje službene dužnosti.

Vojni neposlušnici

Kada je riječ o otoku Braču, iako je ta pojava postojala i u drugim dijelovima Velike župe Cetina kao i cijelog Razvo-

MODULARIO C. Teleg. - 03		Il Governo non assume alcuna responsabilità civile in conseguenza del servizio della telegrafia. Le cause riaccese in meno per errore od in seguito a ritardo o irreperibilità del destinatario devono essere complicate dal mittente. Il destinatario deve presentare dal fattorino e a segnarsi la data e l'ora della consegna del telegramma. In mancanza di tali indicazioni il destinatario perde il diritto a reclamare in caso di ritardo della consegna.		7775	Mod. 30 (1941-XIX)	
INDICAZIONI DI URGENZA		Ricevuto il 19 ore Ricevuto Pel circuito N.		Le ore si contano sull'orologio corrispondente al tempo medio dell'Europa centrale e sui telegrammi interni e con vari paesi esteri di seguito da una mezz'ora, salvo altri orari romani. Il primo numero dopo il nome del luogo d'origine rappresenta quello del telegamma, il secondo quello delle parole, gli altri due dati, prima e ultimi della presentazione.		
QUALIFICA	DESTINAZIONE	PROVENIENZA	NUM.	PAROLE	DATA DELLA PRESENTAZIONE minuti	VIA E INDICAZIONI EVENTUALI D'UFFICIO
= 3620	SUSSAK SIN	41 52 9 1340 =				E. OM. Direttiva di Difesa - S. 100
= JUTROS DEVE TOG SRPNJA U POSTIRAMA NA BRACU PARTIZANI NAPALI MOTORNJI BROD MARIN I TOM PRILIKOM ODVELI TRI VODECA OMGLADINCA STOZERA USTASKE MLADEZIAJAKELICA KVACEVICA I GOSPODJICU DINKU PERAJICA NASE VLASTI NIJESU MOGLE ORGANIZIRATI POTJERU ZBOG ROMANJANJA OSOBLLJA A TALIJANSKE VOJNE VLASTI OBAVJESTENE SU = VELIKI ZUPAN LUETIC =						
Fatevi correntisti postali. PAGAMENTI E RISCOSSIONI IN TUTTE LE LOCALITÀ DEL REGNO. FRA CORRENTISTI I PAGAMENTI E LE RISCOSSIONI MEDIANTE POSTAGIRO SONO ESEGUITI SENZA LIMITAZIONE DI SOMMA ED IN ESSENZA DA QUALSIASI TASSA						

Brzojav o zarobljavanju ustaških dužnosnika koje su partizani uskoro strijeljali

jačenog pojasa, treba spomenuti pitanje takozvanih vojnih neposlušnika. Bila je riječ o mladićima koji su pozivani na odsluženje redovitoga djelatnog razdoblja u domobranstvu, odnosno pričuvnicima koji su pozivani na službu u domobranstvo. No, oni su odbijali odazvati se na pozive, te su se odmetali i tako, postupno, postajali ljudstvo koje će popunjavati partizanske jedinice.

Opće upravno povjereništvo NDH je 18. prosinca 1941. od svih velikih župa u obalnom pojusu zatražilo izvješće kakav je odaziv na nedavno objavljeni proglašenje kojim su vojni obveznici pozvani na službu u domobranstvo. Velika župa Cetina je 10. veljače 1942. odgovorila da su navedeni proglašeni oglašeni u svim mjestima. No, oni nisu imali željeni uspjeh budući da se mnogo pozvanih nije odazvalo na službu u domobranstvu, što je bio slučaj i na otoku Braču.¹²⁷ Ovo su odmah uočili i komunisti, pa je Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju već 20. prosinca 1941. u jednom izvješću naveo da se oni koji su pozvani u domobranstvo skrivaju u „šumama i gorama“. Konkretno kada je riječ o otoku Braču, od 60 pozvanih u domobranstvo navodno se odazvalo samo njih šest. Pokrajinski komitet je u vezi s ovime optimistično zaključio da vojni neposlušnici jačaju redove partizanskih jedinica:

Kao posljedica spomenutih okolnosti prilično se poboljšao partizanski potret.¹²⁸

Problem s pozivanjem u domobranstvo u obalnom pojusu bio je povezan s činjenicom da su vlasti NDH na tom području bile pod zapovjedništvom talijanske vojske i time ograničene u djelovanju. Tako je bilo slučajeva da redarstvo i oružništvo nisu mogli privesti osobe koje se nisu odazvale na poziv u domobranstvo, budući da to nije dopuštalо talijanska vojska. Zbog ovoga je Opće upravno povjereništvo NDH više puta interveniralo kod Zapovjedništva 2. armije. Povjereništvo je početkom siječnja 1942. obavijestilo sve velike župe u obalnom pojusu da je to Zapovjedništvo 2. armije „konačno“ odobrilo da oružništvo može uhititi novake i pričuvnike koji se nisu odazvali na službu u domobranstvo. Ipak je Zapovjedništvo 2. armije odredilo da se prije takvih uhicenja za svaki pojedini slučaj treba tražiti pristanak talijanske vojske.¹²⁹

O spomenutim problemima nadređene je 17. veljače 1942. izvjestio i zapovjednik oružničkog voda Hvar. On je objasnio da se ljudi na službu u domobranstvo ne odazivaju zato jer ne žele sudjelovati u borbama u drugim dijelovima NDH, kao i da ih je strah da bi mogli biti upućeni

125 HR-HDA-238, Taj. Broj: 302/1942.

126 Isto.

128 NOB-a u Dalmaciji, Knjiga 1, dok. br. 131.

129 HR-HDA-491, Broj: 182/1942.

na ratište u Sovjetskom Savezu. Na vojne obveznike demoralizirajuće su djelovale i sve mjere koja je uvela talijanska vojska, kao i glasine da će Talijani anektirati još neke dijelove hrvatskoga teritorija:

Glavni razlog neodazivanja pričuvnika i obveznika na vojnu dužnost jest strah, da se ne bi uputili u borbu na iztočno ratište ili u borbu sa četničko-komunističkim bandama u pojedinim krajevima naše države, a drugi je razlog taj, što među stanovničtvom vlada uvjerenje, da će otoci Brač i Hvar još malo vremena pripasti Italiji, jer granica nije konačno određena, a da ovo uvjerenje podupiru talijanski optanti i talijanski vojnici. Nije čudo što se ovo uvjerenje kod naroda ne može ugušiti, jer pode li korak od svoje kuće, mora o ovome izvještavati talijansku vojnu komandu, treba li svojom lađom poći preko našega mora, treba na brodu istaknuti talijansku zastavu, ne smije se kretati po teritoriji svoje države bez talijanske propustnice i t. d. U Bolu na Braču, narod ne smije izvjesiti hrvatsku zastavu na svoje domove i plovne objekte jer je tako zapovjedeno od strane talijanske vojne okupatorske vlasti, te putem obćinske uprave u Bolu stavljen do znanja i proglašeno narodu.¹³⁰

U vezi s ovime zapovjednik oružničkog voda Hvar naveo je još jedan primjer do kojega je došlo u listopadu 1941. godine. **Renato Feri**, talijanski tajni redarstveni dužnosnik na službi u talijanskoj posadi na Supetu, susreo je u Splitu vojnog obveznika **Petra Martinića** iz Pučišća. Feri je pitao **Martinića** kamo ide, a ovaj mu je odgovorio da odlazi na službu u domobranstvo. Talijan mu je odgovorio da je to nepotrebno, budući da će Italija ubrzo „anketirati Dalmaciju“. **Martinić** se zatim vratio svojoj kući, gdje su ga oružnici ponovo uputili u njegovu postrojbu, u koju je i otišao.¹³¹

Nakon nekih prvih akcija „naoružanih nepoznatih počinitelja“, Oružnička postaja Pučišća je početkom travnja 1942. smatrala da je riječ o djelatnosti komunista, ali i vojnih neposlušnika. Zato je zatražila pojačanje oružništva na otoku, kako bi ono moglo postavljati zasjede odmetnicima, budući da se vojni neposlušnici „sve više udružuju i postaju opasniji“, pa nije

isključeno da će početi napadati i oružničke postaje.¹³²

Kako je prethodno navedeno, u travnju 1942. na Braču je djelovao Oružnički leteći vod. Njegov je zadatak bio upravo hvatanje vojnih neposlušnika koji su se, kako je navedeno, naoružali vojničkim oružjem i organizirali u „razbojničku bandu“ koja ugrožava javni red i mir. Tako su pripadnici Oružničkoga letećeg voda 15. travnja uhitili jednoga vojnog neposlušnika, a identificirane su i dvije osobe koje su ga pomagale i koje su prijavljene Kotarskoj oblasti u Supetu zbog „jatakovanja i prikrivanja vojnih neposlušnika“. Spomenuti uhićeni vojni neposlušnik bio je **Mate Taraš** iz mjesta Gornji Humac. On je oružnicima pokušao bježati, te je bio ranjen u nogu i zatim uhićen:

Uhvaćeni vojni neposlušnik Taraš Mato ispitan izjavio je, da se još od 15. prosinca 1941. g. krije od vlasti, da ne bude uhvaćen i upućen na djelatno razdoblje u domobranstvo, jer mu navodno kod kuće pored staroga oca i majke nema tko raditi niti stoku nadgledati, a to cielo vrieme do dana hvatanja da se oko sela i po šumi kod stoke prikrivao, a povremeno da je i u mjesto Bol dolazio, a za to vrieme da se nikako sa ostalim vojnim neposlušnicima iz Bola i Praznica i Pučišća nije družio (...). Po izvršenom ispitivanju Taraš je po oružnicima odpremljen na oruž.[ničku] postaju Pučišće, koja ga je sliedećeg dana preko Omiša sprovela u domobr.[ansku] bolnicu Mostar; a po ozdravljenju da se uputi nadležnom domobr.[ranskom] popunid.[benom] zapovjedničtvu na služenje djelatnog razdoblja.¹³³

No, Oružnički leteći vod bio je preslab da bi svojom akcijom mogao pohvatiti ili onemogućiti vojne neposlušnike.

Kao razlog za neodazivanje u domobranstvo dobro je mogla poslužiti i činjenica da je opskrba hranom otoka Brača bila slaba. Dana 3. svibnja 1942. **Ivan Biocina**, postolar, star 28 godina, skupio je na trgu u Postirama 25 do 30 ljudi. **Biočina**, kao i dio okupljenih, primili su pozive da se jave na službu u domobranstvu. **Biočina** je okupljene poveo pred zgradu općine gdje je pozivao općinskog bilježnika da primi nazad uručene pozive za službu u

domobranstvu. **Biočina** je govorio da nitko ne želi ići u vojsku ako je gladan, da se podijeli kruh pa će ljudi ići u vojsku. Kako se ni općinski bilježnik niti tko drugi nije odazvao na **Biočinine** pozive, on je okupljene poveo kroz mjesto. Pritom je klicao „Dajte kruha“, „Nećemo rata“, odnosno da se ljudi ne žele boriti protiv „naše braće“, što su okupljeni oko njega odobravali kličući „Tako je“. Ovo je trajalo oko 30 minuta, nakon čega su se okupljeni razisli, dok je **Biočina** pobegao „neutvrđeno kuda“. Oružnička postaja Supetar je u vezi s ovim demonstracijama pokrenula potragu za **Biočinom** i drugim sudionicima. Utvrđeno je da su nekoliko mjeseci prije karabinjeri u Splitu priveli **Biočinu**, navodno zbog sumnje da održava vezu s komunistima, ali je nakon nekoliko dana pušten na slobodu. Također je **Biočina** nekoliko dana prije opisanih demonstracija jednom dječaku iz Postira rekao da ne nosi ustašku značku, budući da će se tenuotno stanje ionako „promijeniti“.¹³⁴

Velika župa Cetina je sredinom svibnja 1942. izvijestila nadređene vlasti o problemu vojnih neposlušnika na njezinu području. Navedeno je kako je više puta izvještavano da upravo vojni neposlušnici popunjavaju redove partizana na obalnom području i otocima. Novaci i pričuvnici ne žele primiti pozive za domobranstvo, nego bježe „u brda“. Pri tome je istaknuto kako se ne može reći da su ti neposlušnici pristaše partizana, nego jednostavno žele ostati kod svojih obitelji i izbjegći domobransku službu. Veliki župan **Luetić** je, u dogovoru s domobranskim vlastima, obustavio daljnje slanje poziva za službu u domobranstvu na području kotara Supetar, kao i u kotarima Hvar i Makarska. Tim je trebalo izbjegći da vojni neposlušnici jačaju redove partizana. Ova odluka imala je uspjeha na Braču, gdje se „velika većina“ vojnih neposlušnika vratila svojim kućama.¹³⁵

U istom je razdoblju i Lučko zapovjedništvo Mornarice NDH u Makarskoj u jednom izvještu spomenulo da se novaci ne odazivaju na službu u domobranstvo, nego se odmeću u brda. Tamo ih primaju partizani i koriste za popunjavanje svojih jedinica. Samim time i obitelji vojnih neposlušnika neizbjegno se svrstavaju na

130 HR-HDA-491, Broj: 6649/1942.

131 Isto.

132 HR-HDA-491, Broj: 3783/1942.

133 HR-HDA-491, Broj: 4652/1942.

134 HR-HDA-491, Broj: 4937/1942.

135 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 496.

stranu partizana i sve više potpadaju pod njihov utjecaj.¹³⁶ Do sličnog je zaključka krajem svibnja 1942. došla i Velika župa Cetina:

Mnogi od vojnih neposlušnika odmetnuli su se od straha pred vojnom dužnosti ili iz ekonomskih razloga, a ne iz komunističkog uvjerenja, ali došavši u dodir s partizanima bivaju temeljito „obrađeni“ i podliežu promičbi te se na taj način polako pretvaraju u uvjerene komuniste.¹³⁷

Zato je ta velika župa ponovno predložila da se u nekoliko kotara na njezinu području, pa i u kotaru Supetar, obustavi pozivanje u domobranstvo, budući da se „nitko ne odaziva“, nego te osobe samo jačaju redove partizana.¹³⁸

Zapravo je Opće upravno povjereništvo NDH razmišljalo da se odlazak u partizane onemogući i represivnim mjerama. Ono je 5. lipnja 1942. uputilo dopis Velikoj župi Cetina, s molbom da izvijesti kakav bi bio učinak kad bi se, barem privremeno, uskratila podjela hrane obiteljima koje imaju nekoga člana u partizanima. Velika župa Cetina na ovo je odgovorila 23. lipnja. Objasnjeno je da su partizani na području te velike župe znatnim dijelom popunjeni vojnim neposlušnicima, da je stanje prehrane stanovništva vrlo slabo, a često se događa da partizani uz pomoć stanovništva pljačkaju pošiljke hrane. Kad bi se u takvim okolnostima donijela odluka o zabrani podjele hrane obiteljima čiji se članovi nalaze u partizanima, Velika župa Cetina ocijenila je da bi se, ionako nepovoljno stanje, samo dodatno pogoršalo.¹³⁹

U međuvremenu su komunisti na Braču mogli biti zadovoljni. Mjesni komitet KPH Bol je u izvješću o svome radu tijekom srpnja 1942. naveo da vodi politički rad s omladinom, kako bi ona shvatila gdje je pravo mjesto za rodoljube:

Naročito treba istaknuti da se nitko od pozvanih u ustašku protunarodnu vojsku nije odazvao.¹⁴⁰

136 HR-HDA-491, Broj: 6856/1942.

137 NOB u Dalmaciji, Knjiga 2, dok. br. 504.

138 Isto.

139 HR-HDA-491, Broj: 6856/1942.

140 NOB u Dalmaciji, Knjiga 3, dok. br. 69.

Pogled na Zlatni rat

Krajem rujna 1942. opći upravni povjerenik **Nikola Rušinović** uputio je dopis ministru vanjskih poslova **Mladenu Lorkoviću**, pitajući ga kako bi trebalo postupiti s novacima i pričuvnicima iz obalnog pojasa koji se ne odazivaju na službu u domobranstvo, pri čemu je istaknuo da je taj problem prisutan na Braču i Hvaru, kao i na Pagu. **Rušinović** je smatrao da bi trebalo obustaviti svako pozivanje novaka i pričuvnika. Umjesto toga trebalo je pričekati dolazak ustaških postrojbi u obalni pojас, što je omogućeno sklapanjem Zagrebačkog sporazuma u lipnju 1942., a na isto bi područje trebalo uputiti hranu za narod koji „skapava“ od gladi. Tek nakon ovih mjera, zaključio je **Rušinović**, moglo bi se ponovno početi pozivati ljudi na službu u domobranstvu.¹⁴¹

Ne raspolazem podatcima kako je ovaj problem rješavan u Zagrebu, no pretpostavljam da je **Rušinovićeva** preporuka uzeta u obzir. Ministarstvo domobranstva je početkom listopada 1942. zabranilo novačenje i pozivanje pričuvnika s područja obalnog pojasa. Ovo je trajalo do veljače 1943. godine, kada je ta zabrana ukinuta.¹⁴²

Nakon što je o ukidanju zabrane obaviješten **David Sinčić**, koji je u međuvremenu preuzeo dužnost općeg upravnog povjerenika, on se je sredinom ožujka 1943. obratio Glavnom stožeru oružanih snaga i drugim nadležnim vlastima u Zagrebu.

141 HR-HDA-491, Broj: 10.296/1942.

142 HR-HDA-491, Broj: 3866/1943.

Sinčić je objasnio da su mladići u obalnom pojasu izloženi snažnoj neprijateljskoj promidžbi i zato se ne žele odazvati na novačenje, nego bježe u partizane ili se izjašnjavaju kao talijanski pripadnici. Vlast NDH nema snage provesti prisilno novačenje, kao što nije u stanju kazniti one koji se na novačenje ne odazovu. Tako se vlast NDH samo „blamira“, posebno pred Talijanima, koji joj predbacuju slabost i nesposobnost. **Sinčić** je ponovio da bi ponovno pozivanje u vojsku dovelo do odlaska „naših ljudi među partizane“ i zato je predložio da se pozivaju samo dobrovoljci. No, Glavni stožer oružanih snaga nije prihvatio ovaj prijedlog, te je ipak odlučeno provesti novačenje u obalnom pojasu.¹⁴³

No, kada je riječ o Braču, pokazat će se upravo ono na što je upozoravao **Sinčić**. Stalno povjerenstvo Domobranskog popunidbenog zapovjedništva u Sinju je sredinom ožujka, a zatim ponovno krajem srpnja i početkom kolovoza 1943. bavilo na otoku kako bi provelo novačenje, ali je u oba slučaja doživjelo potpuni neuспjeh, budući da nije uspjelo unovačiti niti jednog mladića.¹⁴⁴

(nastavit će se)

143 HR-HDA-491, Broj: 2441/1943., Broj: 3866/1943.

144 *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945.*, Zbornik dokumenata, Knjiga 6, travanj-lipanj 1943. godine, Split 1984., dok. br. 278; *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945.*, Zbornik dokumenata, Knjiga 7, srpanj-kolovoz 1943. godine, Split 1984., dok. br. 322.

O ISTRAŽIVANJU HRVATSKIH ŽRTAVA U DRUGOME SVJETSKOM RATU I PORAĆU

Uvečernjim satima 2. listopada 2019., nenajavljeni su me posjetile tri osobe. Jednu, po nadimku Ikača, hrvatskog branitelja iz Gospića, poznajem, a preostale dvije su mi nepoznate. Niži gospodin dobroćudnoga izgleda, razgovorljiv je, brzo uspostavlja kontakt, mediteranskoga je tipa, predstavio se kao Jozo Šerić, brigadir u miru, bivši zapovjednik 9. gardijske brigade Vukovi, a drugi je Marko Burilović hrvatski specijalac iz BAAT-a Split, koji je za sve doba obrambenoga Domovinskog rata služio na Velebitu. Dinarski je tip, visok, šutljiv, tajnovit kao Velebit s kojim se sljubio.

Priopćili su da su vanjski suradnici Uprave za zatočene i nestale Ministarstva hrvatskih branitelja, i to njezine Područne ispostave Jug u Splitu. Ta uprava se bavi istraživanjem sudbine osoba nestalih tijekom Domovinskog rata te locira, ekshumira i trajno i dostojanstveno zbrinjava posmrtnе ostatke iz pojedinačnih i mnoštvenih stratišta i grobišta pobijenih Hrvata i ostalih tijekom Drugoga svjetskoga rata i porača. Došli su do mene tragom mojih napisa u medijima, moje knjige *Lika i Podgorje na braniku Doma i Naroda*, knjige *Za Dom* koju smo napisali moja žene Marija, ja i drugi autori. Gospodin Šerić reče mi da mu treba barem mjesec dana da snimi koordinate i obradi samo ono što sam ja objavio. Do podataka dolazi preko interneta i posuđujući knjige iz knjižnica. Traži od mene podatke za neka stratišta i grobišta koja su mu nedostajala i moli idući sastanak. Rekao sam mu da za to stojim uvijek na raspolaganju, u svako doba. Brzo su otišli, jer su imali ugovoren sastanak s nekim drugim svjedokom. Na odlasku darovao sam mu svoju prvoslijepenu knjigu te CD na kojem je drugoslijepena.

Telefonom se je 10. listopada 2019. gospodin Šerić raspitivao o hrvatskim žrtvama u park-šumi Jasikovac kraj Gospića. Kako sam ja bio na putu, razgovarao je s mojom suprugom. Javio se opet mo-

Piše:

Ivan VUKIĆ

bitelom i zamolio za sastanak u Gospiću 17. listopada. Tada bismo obišli stratišta i grobišta u park-šumi Jasikovac i u šumi Imovina te uz željezničku postaju Lič-

ki Osik. Prihvatio sam, ako ćemo obići i mnoštveno stratište i grobište na području zvanom Financija-Kloštar-Tratin, kasnije u Titovoј Jugoslaviji vojarna u Čanić Gaju. Dogovorili smo se naći u u mojoj kući u Gospiću.

Sastanak je dogovorio i s prof. Nikolom Bićanićem, jedinim živućim svjedokom

Raskopano i oskrvnut grobište kod gospičkoga katoličkoga groblja

četrdesetosmomosatnoga partizanskog pokolja u Gospiću nakon preokreta 4. travnja 1945., kao i krvavih zločina činjenih sve do 1952. godine. U doba toga jezivoga partizanskoga zvjerstva Bićanić je imao 11 godina, a nazočio je strijeljanju gospićke mlađeži, gradonačelnika Josana Kolakovića, njegova sina, profesora gospićke gimnazije Janjića i njegova sina Zvonka, također profesora i mnogih drugih.

U park-šumi Jasikovac

U dogovorenou doba došli su k meni. Pošli smo u park-šumu Jasikovac, gdje je prof. Bićanić davno, još kao gimnazijalac, prigodom jednoga školskog sata u prirodi pronašao ljudsku lubanju. U Jasikovcu su na tome i na drugim mjestima jugoslavenski partizani vršili zlodjela, o čemu svjedoči i ta lubanja. Bićanić je svjedočio i o velikome mnoštvenom grobištu na Vedrom polju kraj Jasikovca. Ja sam svjedočio o grobištu u rovu-opkopu oko park-sume Jasikovac kod nogometnog igrališta NK Velebit, gdje je u doba Austro-Ugarske bila ciglana, na kojem mjestu su u doba Titove Jugoslavije izgradili streljanu, pa o ogradi Lotinka ispod nogometnoga igrališta NK Velebit na strani do Gospića, kraj malog izvora gdje je ubijena i pokopana djevojka Draga i majka Miliše Umiljenjovića koju je rodbina kasnije ekshumirala i pokopala u groblje, potom o Trnjaku, predjelu između ograde Pipinka u vlasništvu obitelji Galac i park-sume Jasikovac, onda o velikom stratištu i grobištu u ogradi do pravoslavnog groblja, o kojem su svjedočile žene iz sela Žabice koje su upale u tu grobnicu prilikom nošenja hrane muževima koji su *dragovoljno* tesali drvenu građu za obnovu vlaških, tzv. srpskih kuća.

Do grobišta u šumi Imovina

Nakon obilaska park šume Jasikovac, pod vodstvom Marka Burilovića, krenuli smo do velikog stratišta i grobišta u šumi

Vlč. Dragutin Kukalj (u sredini) jedna je od žrtava „oslobodenja“

Imovina, po koordinatama koje sam ranije objavio. Očito je da su već bili tamo. Hodam uz pomoć dviju štaka, pa je gospodin Šerić zabrinut hoću li izdržati, želi da me terenski automobil doveze do stratišta. Odbijam to, nema smisla oštetiti automobil. Malo ih zadržavam u hodu i dovodim ih do mesta na kojem sam snimio koordinate iza kojih je u šumi iza potočića i opkopa oko šume to jezivo stratište i grobište.

Na tome su mjestu partizanski koljači Teslić i Kekić sa svojom koljačkom skupinom dovodili Gospićane i ubijali ih. Zlotvori su pretraživali kuću po kuću, od ulice do ulice, privodili ljudi i ubijali ih. Svjedok koji mi je o tome govorio, a želio je ostati anoniman, doveo me je ovamo.

U doba zločina bio je dječak, koji je tu čuvaо blago. Vidio je žrtve nepokopane, čija tijela su razvlačili vukovi, psi i lisice. Kasnije su ih pokopale druge žrtve koje su nakon ukopa poklane.

Gospodin Burilović, onako visok i kracat, kao pravi specijalac bez problema je svladao prepreku od gustog raslinja. Dovikuje da je našao sad presušeno korito potoka o kojem je svjedok iskazivao. Odgovorio sam da se režim nadzemnih i podzemnih voda nakon izgradnje Hidroelektrane Senj promijenio, neki su vodotoci usahli, a drugi nastali. On dovikuje da je našao opkop o kojem sam pisao. Snimaju koordinate i vraćaju se iz šipražja. Šalim se i govorim da ih treba unovačiti, prerano su umirovljeni, jer su u izvrsnoj kondiciji.

Na grobištu na predjelu Financija-Kloštar-Tratina

Nakon toga obilazimo skupno stratište i grobište na predjelu Financija-Kloštar-Tratina. Dovodim ih do mjesta gdje je uz današnju žičanu ogradi zaraslu u živicu, u doba Nezavisne Države Hrvatske bio strjeljački rov ispred kojega je na željeznim stupovima bila postavljena gusto isprepletena bodljikava žica iz koje su branitelji Gospića odolijevали napadima jugoslavenskih partizana.

Ovo vojno utvrđenje protezalo se od Kaniške ulice do rijeke Bogdanice. Kad je Gospićao, jugopartizani su ovdje pobili sedamdesetak ljudi, među kojima je bio i gospički župnik Dragutin Kukalj. Pokonpani su u strjeljačkom rovu, o čemu sam pisao u *Političkom zatvoreniku*, u knjizi *Lika i Podgorje na braniku Doma i Naroda* i potom u knjizi *Za Dom*. Dovodim ih do mjesta skupne grobnice u strjeljačkome rovu. Oni provjeravaju koordinate koje sam ranije snimio i zaključujem da su po njima već bili ovdje.

Grobište uz željeznički kolodvor u Ličkom Osiku

Nakon obavljenog posla idemo u Lički Osik obići stratište i grobište pobijenih pitomaca domobranske dočasnicike škole. Gospodin Šerić poznaje Gospić, kako se ono kaže, kao svoj džep, pa vozi pokrajnjim ulicama da izbjegne gužvu u središtu. Dolazimo do željezničkoga kolodvora u Ličkom Osiku. I ovdje su njih dvojica već bili, što zaključujem po njihovu spretnu snalaženju u prostoru. Prigodom rekonstrukcije željezničke pruge vršeni su radovi na ukopu trase i izradi povišenoga pješačkog stajališta uz prugu. Izrađen je i veliki nasip od iskopane zemlje preko mogućega grobišta pobijenih pitomaca.

Svjedok mi je rekao da su pitomci izvedeni iz vlaka i pobijeni u strjeljačkom rovu iskopanom za obranu kolodvora i Ličkoga Osika od partizanskih napada. Prema tom iskazu, strjeljački se je rov protezao istočno od skladišta željezničke postaje. U taj rov nakon partizanskoga zauzimanja Ličkoga Osika dovozili su mrtve branitelje i civile, te zarobljenike koje su tu pobili.

Kod željezničke postaje u Ličkom Osiku nalazi se veliko grobište

Zbog devastiranja terena građevinskim radovima na željezničkoj pruzi trebat će uložiti dodatni napor da se grobište utvrdi i potom žrtve ekshumiraju.

Grobišta u Mušaluku i Malom Selu

Gospodin Šerić predložio mi je da obiđemo stratišta i grobišta u Mušaluku i Malom Selu, a dogovorio je da će se naći i sa svjedokom Ivicom Franićem. Rekao sam mu da je do mraka nemoguće obići sva ta stratišta. Predložio sam mu da se dogovori s Franićem koji će ga povezati s još nekim živućim svjedokom. Za obilazak stratišta i grobišta na tako veliku prostoru trebat će mu više od jednoga dana.

Ostala grobišta diljem Like

U odnosu na mnoga ostala pojedinačna i skupna stratišta i grobišta o kojima sam pisao, snimljene su koordinate, dok je za druga opisan njihov položaj, povezan s nekom čvrstom točkom u prostoru. Područje Perušića i Otočca nisam uspio obraditi, jer nisam mogao naći svjedoke. To mi je shvatljivo, jer je tamo bilo jako uporište komunističke partije i partizanskoga pokreta. Kad se radi o rodbini i susjedima teško je svjedočiti, pa je osim straha ovdje nazočan i neprisegnuti zavjet šutnje. Šte-

ta, svjedoci, preživjele žrtve i izvršitelji zločina su pomrli. Bojam se da je šikara i šuma izrasla nad grobištima zamela trag, otišla su u zaborav i samo će se neka od njih slučajno otkrivati.

Pohvalio sam gospodu Šeriću i Buriloviću, dodajući kako se bojam da će netko zakočiti njihov rad. No, ostat će barem zapisano ovo što istražuju. Odgovorili su da vjeruju u uspjeh i da se moja predviđanja neće ostvariti. Bože daj da tako to bude, da se ne ponovi sudbina Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, koje je trebalo i moglo biti moralna okomica društva, ali su ga onemogućili suvišni prijepori, protimbe i podjele radi sitnih povlastica i bolesnoga ega pojedinaca. Gospodin Šerić javio mi se telefonski još jednom. Rekao mi je da je obišao grobišta u Kosinju, bio je i u Grlu u Velebitu. Raduje me njegov zanos i njegova temeljitost. Bio bih prešten da to bude okrunjeno na sveopće dobro i da ne bude od političkih moćnika potisnuto u „prostor šutnje“.

Hrvatska država na tome planu zapravo ništa ne čini, pa smo osuđeni na marljivost i samoprijegor nekoliko pojedinaca. A na temelju svojih istraživanja na području Ličko-senjske županije, podnio sam dvije kaznene prijave, obje protiv nepoznatih počinitelja. Prva je podnesena Županiji

skome državnom odvjetništvu u Karlovcu 4. veljače 2012. u ime HDPZ-a Podružnice Gospić, zbog počinjenja ratnih zločina u mjestu Kosinj. Dvije godine kasnije, kosti su ekshumirane i nekamo otpremljene, a da mi nismo obaviješteni o ekshumaciji niti znade- mo što se s posmrtnim ostacima do- godilo.

Druga kaznena prijava je u ime istog prijavitelja podnesena policijskoj postaji u Gospicu 2. lipnja 2014., a odnosi se na ratne zločine u Ličko-senjskoj županiji. Slijedom ove prijave izvršena su djelomična iskapanja kostiju žrtava u Gospicu kod gospičkoga katoličkoga groblja i u Čanić Gaju, te u Balatinu na Ličkome Osi-ku. Ni ovaj put nismo obaviješteni o ekshumaciji niti znamo gdje su isko-

Gospic: javni zahod nad grobovima pobijenih

pojedinačna i mnoštvena grobišta. Veliko mnoštveno stratište i grobište u Gospicu je ispred katoličkoga groblja. Na neizgrađenim pustopoljinama u Gospicu nisu u doba komunističke Jugoslavije izgrađene škole i sportska igrališta, vlasti su ih hotimice gradile na grobovima. Grobišta su devastirana izvedbom građevinskih rada na izgradnji ceste, igrališta za male sportove i nogometnoga igrališta. Kosti su razvezene i odbačene u neka divlja odlagališta.

U Republici Hrvatskoj, umjesto da se taj prostor uredi kao spomen-obilježje velikog zločina i neopisivih muka pobijenih te patnje preživjelih Gospičana, nastavilo se je s dalnjom devastacijom. Izgrađena je športska dvorana, škola, tenis igralište, a sokak proširen i uređen za automobilski promet i parkiralište automobila. Ni to nije dosta moćnicima, promicateljima kulture smrti. Odlučili su prekopati već devastirano grobište, nešto pronađenih kostiju mučenika pohraniti u kosturnicu koju će izgraditi iza nove kapelice Svih Svetih, sakrivenu od pogleda Gospičana. Skinut će spomen-ploče postavljene na ogradni zid groblja na spomen pobijenima i njih odložiti u novoizgrađenu kosturnicu. Uklonit će svaki trag da je na tom prostoru izvršen pokolj Gospičana, ratni zločin, i urediti ga u komunalnu javnu površinu.

Nezamisliva je beščutnost gradskih i županijskih moćnika koji se oglušuju na zov svojih sugrađana da se taj prostor barem priključi groblju i da se po tome svetome mjestu zabrani vožnja i parkiranje automobila. Zdravom razumu to je neshvatljivo, koja se to barbarska protuhrvatska kultura promiče. Dok jedni s puno pijeteta pokapaju svoje preminule u groblju i u duhu se prisjećaju svojih sugrađana pobijenih ispred groblja, drugi nositelji nove kulture smrti hedonistički se iživljavaju, urlajući na sportskim igralištima, prostačeći i psujući majku suparnicima.

Gospic kao da je ukleti grad. Na cijelome prostoru grada i okolnih mjesta leže u neobilježenim pojedinačnim i skupnim grobištima pobijene žrtve. Njihova muka lebdi i danas nad ovim prostorom, lebdi nad Gospicem i u kućama u kojima se danas živi i radi, a u njima su žrtve mučene i ubijane. Njihova muka je stalno uz nas i ne će nam dati mira dok i mi ne damo njima miran i dostojanstven počinak. Proročanstvo se ostvaruje, Gospic umire, a kazna pravednoga nebeskog sudca sustiže jednog za drugim, te samodopadne i samodostatne moćnike grada i županije. Moćnici, zaustavite kulturu smrti, dajte mrtvima miran počinak, da u ovom gradu otpočne život!

Ivana Lilovac su „osloboditelji“ prije smaknuća brutalno silovali

pane kosti pohranjene. Iako znamo da ne postoji zakonska obveza prema kojoj bismo morali biti obaviješteni, smatramo da bi bilo pristojno i korektno da je izabran drugačiji pristup.

Općepoznato je da je u Gospicu i na cijelom prostoru Like nakon preokreta 4. travnja 1945. izvršen pokolj Hrvata i ostalih koji su se tu zatekli u vihoru rata. O izvršenim zločinima svjedoče otkrivena

RADE STOJIĆ RAĆA, HRVATSKI DOMOLJUB I POLITIČKI UZNIK

Uprethodnom broju *Političkog zatvorenika* obavijestili smo čitatelje o smrti Rade Stojića, člana Hrvatskoga revolucionarnog bratstva koji je kao hrvatski domoljub izdržao dvanaest godina tamnica u Rijeci, Staroj Gradiški i Zenici (1963. - 1975.); pripadnika Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane koji je cijelim svojim bićem devedesetih godina prošloga stoljeća kao dragovoljac sudjelovao u otporu srpsko-črnogorskom agresoru.

Dok za većinu političkih osuđenika i zatvorenika postoje u Hrvatskome državnom arhivu policijsko-istražni, sudski dosje i dosje iz vremena boravka u zatvorima, s dokumentacijom o njima, za Radu Stojića posve je drugčije: ništa od navedenih dokumenata nije dostupno. Njegov dosje ne postoji među dosjeima starogradiške kaznionice jer je s njim 1972. upućen u zeničku kaznionicu. Ne postoji dosje koji je o njemu vodila UDB-a SR Hrvatske, jer ga je vjerojatno vodila bosansko-hercegovačka UDB-a, a nisu dostupni ni zapisnici njegovih saslušanja i suđenja 1963. - 1964. u Rijeci. Za pisanje ovoga teksta jedino su dostupni podaci iz pravostupanske presude Okružnog suda u Rijeci od 18. travnja 1964. i presude Vrhovnog suda Hrvatske od 11. kolovoza 1964. te podatci koji su mi poznati iz druženja sa Stojićem i njegovim sudrugovima.

Rade Stojić Raća, sin Jure i majke Luce Raspudić, rođen je 27. listopada 1939. u selu Donja Dragićina, u hercegovačkoj općini Čitluk. Nakon završetka osnovnog školovanja živio je s obitelji u rodnom selu, a da ne bi služio vojnu obvezu u jugoslavenskoj vojsci, s devetnaest godina,

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

1960., pobjegao je u tuđinu. Nakon što je ilegalno prešao jugoslavensko-talijansku granicu, jedno vrijeme boravio je u izbjegličkim logorima u Italiji, odakle je otisao u Australiju i nastanio se stalno u Sydneyu. Tu je susreo mnoge hrvatske političke izbjeglice i počeo raditi na sjećarske, jednom od težih ali dobro plaćenih poslova.

Te su okolnosti pridonijele da se i Rade Stojić 1963. s još osam članova HRB-a, Ilijom Tolićem iz Lupljenice kraj Dervente, Josipom Oblakom iz Španovice u zapadnoj Slavoniji, Draženom Tapšanijem iz Seone kraj Našica, Brankom Podrugom iz Piromatovaca u skradinskom području, Vladom Lekom iz Vojnića u ljubuškoj općini, Mikom Fumićem i Krešimirom Perkovićem iz Letincea kraj Brinja i Stankom Zdrilićem iz Rupoja u splitskom kotaru, našao na putu u Europu i Hrvatsku.

Rade Stojić 1996. pred vratima svoje starogradiške celije

U listopadu 1961. u australskom gradu Wollogongu stupio je u protujugoslavensku organizaciju Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB), kojoj je glavni zadatak bio borba protiv Jugoslavije i uspostava slobodne hrvatske države. Prisega organizaciji obvezivala je prisežnika, pod prijetnjom smrti, na čuvanje tajnosti organizacije i izvođenje svih njezinih zadataka, odnosno boriti se svim sredstvima za uspostavu nezavisne Hrvatske.

Prema navedenoj presudi Okružnog suda u Rijeci, trebali su minirati željezničke pruge: Zagreb - Beograd, Rijeka - Zagreb i Zagreb - Split. Nisu svi u skupini putovali zajedno niti su se svi poznavali prije dolaska u Europu. Svi su se konačno okupili tek prije prijelaza jugoslavensko-talijanske granice, u Monfalconeu. Zapovjednik im je bio Ilija Tolić, jedan od osnivača HRB-a. Iako im je u zadnji trenutak stigla zapovijed da odustanu od zadanoga zadataka, oni su ipak odlučili ile-

Stojić i Branko Podrug u Staroj Gradiški 1996.

galno prijeći granicu, obići svoje obitelji i vratiti se natrag.

Pokušali su se i naoružati, uspjeli su preostalim vlastitim novcem nabaviti pet pištolja i četiri automatska, odnosno lovačka noža te tri vrećice eksploziva „Amatol“, štapin i detonatore. Nakon što su noću 7. - 8. srpnja prešli granicu pješice, kamionom i autobusom stigli su u Gorskot. Tu su se razdijelili u tri skupine: Tolić, Oblak i Stojić otišli su u Tolićevo rodno selo Lupljanicu; Fumić, Perković i Zdrilić u Letinac kraj Brinja, a Tapšanji, Podrug i Leko ostali su u Gorskom kotaru, predstavljajući se kao radnici koji traže posao.

Nakon što su nekoliko dana tajno proveли kod svojih, vjerojatno po prijašnjem dogovoru, odlučili su se vratiti. Pri povratku su i uhićeni: skupina iz Letinca 19. srpnja na samoj granici u Kozini, ona u Gorskotu 21. srpnja (nakon neuspjelog pokušaja miniranja željezničke pruge Zagreb - Rijeka), a Tolićeva skupina u kojoj je bio i

Stojić, dok je pješačila željezničkom prugom, uhićena je 22. srpnja kraj Karlovca.

Stojiću je pri uhićenju udarcem noge oštećen bubreg i završio je u bolnici MUP-a SR Hrvatske u Svetosimunskoj ulici u Zagrebu. Iako zbog bolova nije mogao uopće stajati na nogama, pa ni bježati, vezali su mu lancima noge i ruke za bolnički krevet. Tapšaniju je udarcem oštećen vid, a i drugi su osjećali fizičke i psihičke posljedice sličnoga postupka prema njima. Nakon prizdravljenja, Stojić je pridružen sudrugovima u riječkom zatvoru. U Rijeci su, nakon teške istrage, zbog „nasilnog obaranja državnog i društvenog uređenja“ po čl. 117. i 111. Kaznenog zakona, 18. travnja 1964. i suđeni: Tolić i Oblak na četrnaest godina zatvora, Tapšanji na trinaest, Stojić, Podrug i Leko na dvanaest, Zdrilić na sedam te Fumić i Perković na šest godina. Zbog pružanja utočišta svojim bližnjima, suđeni su i neki članovi obitelji Tolić, Fumić i Perković.

Mjesec i pol nakon presude, 5. lipnja 1964., prije pravomoćnosti osude od 18.

travnja, prevezeni su u kaznionicu u Staroj Gradiški. Po dolasku u kaznionicu smješteni su u izolaciju i samice u VIII. odjelu. Što su sve osuđeni pripadnici HRB-a u starogradiškoj kaznionici, u prostorijama s jako lošim životnim uvjetima proživljivali, u ovoj je prigodi teško opisati. Uglavnom, hrana je bila slaba i nedovoljna, odjeća pohabana i neprimjerena, prostorije bez grijanja, uz česta premalačivanja i druga iživljavanja referenata i stražara, naravno sa znanjem uprave. Istodobno, neki su politički zatvorenici bili ubijeni u susjednim celijama.

Raća je od uhićenja, kroz Rijeku i starogradišku kaznionicu, u samici proveo dvije godine i jedan mjesec. Sve je bilo pod nadzorom stražara, referenata i dousnika uprave te sve programirano do pojedinosti. Nakon izlaska iz izolacije bio je smješten na četvrtom odjelu, a radom je bio raspoređen u stolariji KPD-a na raznim poslovima. U Staroj Gradiški je proveo osam godina, jedan mjesec i nekoliko dana.

Na zahtjev uprave Kazneno-pravnog doma u Staroj Gradiški Republički sekretarijat za pravosuđe i opću upravu SR Hrvatske 20. lipnja 1972. odobrio je premještaj Ilije Tolića, Rade Stojića, Aleksandra Grozdanića i Jure Zovka u KPD Zenica. U skladu s takvim rješenjem, stražari su 12. srpnja, bez ikakve najave, noću, digli iz kreveta navedenu četvoricu zatvorenika i u policijskome ih kombiju prevezli u KPD Zenica u Bosni i Hercegovini, u njihovu matičnu republiku. U toj kaznionici Stojić je proveo tri godine i deset dana, do 22. srpnja 1975. Ne raspolazemo podacima iz toga razdoblja njegova tamnovanja. Kaznu je, kao i skoro svi politički osuđenici, izdržao u potpunosti.

Nakon povratka u rodno mjesto i svojoj obitelji, koja je s njim zajedno patila svih dvanaest godina, jugoslavenske sigurnosne službe operativno su ga pratile. Ni sa zaposlenjem nije išlo lako. Ipak, tri godine nakon izlaska iz zatvora, zaposlio se u IPV Sokol Čitluk. Sklopio je i brak, s 45 godinama. Sa suprugom Mirjanom dobio je četvero djece, koja su završila ili završavaju visoko školovanje. Uvijek je, a osobito u posljednje vrijeme naglašavao zadovoljstvo svojom obitelji, posebno djecom, i pitao se čime je on to zasluzio da ga je Bog tako nagradio.

Kad je 1990-ih počela srpsko-crnogorska agresija na hrvatske prostore, Rača se dragovoljno uključio u Hrvatsko vijeće obrane, potom i u Hrvatsku vojsku; u mirovinu je otišao u činu pukovnika, s više priznanja i odlikovanja.

Nakon umirovljenja nije mirovao, bio je svagdje gdje se domoljubno okupljalo, njegovo dostojanstveno i samozatajno držanje, uvijek s osmijehom, mamilo je, pozvezivalo i oduševljavalo. Bio je i član Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, pa nijedan skup HDPZ-a nije održan bez

Starogradski kaznionica: četvrti odjel (gore) i drugi odjel (dolje)

njega. Posebno se angažirao na otkrivanju grobišta poginulih u Drugome svjetskom ratu. Kada je osnovano Povjerenstvo za obilježavanje i uređivanje grobišta Drugoga svjetskog rata i porača za općinu Čitluk, imenovan je članom Povjerenstva, na čijoj sjednici je bio i nekoliko sati prije smrti. U povodu Dana općine Čitluk i 710. obljetnice prvoga spomena Brotinja, 2016., za žrtvu, koju je dao za domovinu, dobio je Zahvalnicu Općine Čitluk.

Umro je iznenada u osamdesetoj godini života, u krugu obitelji, 5. travnja 2019. godine. Pokopan je uz počasne plotune 7. travnja, na Stojića groblju u rodnoj Dražićini, u nazočnosti obitelji i rodbine te

velikoga mnoštva prijatelja, pripadnika HVO-a i HV-a. Pogrebni obred s oproštajnim govorom predvodio je fra Miljenko Mića Stojić, u ime hrvatskih branitelja oprostio se general zbora Stanko Sopta, a u ime hrvatskih političkih zatvorenika Andelko Mijatović.

Rade Stojić Rača svojom dugogodišnjom robijaškom žrtvom za domovinu, ulogom u obrani hrvatskih prostora od srpsko-crnogorske agresije, svojim životom i značajem ostavio je neizbrisiv trag među svima s kojima je prijateljevao i susretao se, nikome nije želio zlo, ni za koga nije imao ružnu riječ. Kroz život je kročio uspravno, nije se dao ni slomiti ni svinuti!

U SPOMEN NA MARIJU MATAK ROĐ. PAVIČIĆ

U Rijeci je 30. rujna 2019. u 92. godini umrla Marija Matak rođena Pavičić, pridružena članica HDPZ – Podružnice Gospic. Bila je kći buntovnih podgorskih velebitskih pastira, oca Ivana i majke Ane.

O tac joj Ivan bio je sudionik Velebitskog ustanka i politički zatvorenik, osuđen po Zakonu o zaštiti javne sigurnosti i poretka na tri godine strogoga zatvora. Robijao je u Gospicu, Zagrebu i Zenici.

Majka Ana je s petero nejake djece mukotrpno preživljavala od plodova škrte zemlje u velebitskim udolinama i jednoga malog stada od tridesetak ovaca, koza i jedne krave. Žandari su joj često upadali u kuću, prevrtali stvari i izbacivali sijeno iz staje. Tražili su oružje i eksploziv. Pred djecom su je nemilosrdno tukli, posebice po tabanima, slabinama i trbuhu. Tražili su da im kaže imena buntovnika s kojima surađuje. Od silnog batinanja danima nije mogla hodati, unutarnji organi bili su joj ozlijedjeni, jako je krvarila. Tek što bi se malo oporavila, ponovno bi je žandari pretukli. Neshvatljivo je kako je ta naizgled krhka žena uspjela sve to preživjeti i kako je uopće u tim uvjetima mogla prehraniti svoju djecu. Nažlost, u današnjem naraštaju takve ljubavi i vjere nedostaje.

U Titovoj Jugoslaviji životni uvjeti nisu se popravili. Obitelj je i dalje bila izopćena. Ostala je stalna njihova ljubav i nepokolebljiva vjera u Hrvatsku. Roditeljsku ljubav i nadu u uskrsnuće slobodne nezavisne Hrvatske preuzela su njihova djeca. Njihova kći Marija umrla je u toj nadi. Sada se pridružila u vječnosti svojim roditeljima. Neka u miru Božjem počivaju njeni zemni ostatci i neka joj je laka hrvatska gruda koju je neizmjerno voljela. (I. V.)

U SPOMEN

ADELKA NIKOLIĆ

1921. – 2019.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

LJUBAV NA U

Ljubav se ne pronalazi
Ljubav se ne sreće
Ljubav se ne osvaja.

Ljubav se gradi, kamen po kamen,
Kao i svaki veliki spomenik
Kao grad koji stoji zauvijek
Sagrađen velikim trudom.
Za ljubav je najpotrebniji trud.
U trudu dajemo od sebe,
nesebično, ali **uporno**
neumorno i **ustrajno**.
Ljubav nije izgrađena u savršenstvu.
Ljubav je izgrađena **uljudno**,
s velikim obzirom na drugoga.
Ljubav nas uviјek iznova obnavlja, jača
i otklanja sve brige, boli i izgube.
Ljubav je najveći uspjeh u životu.
Ljubav je **Upornost**, **Ustrajnost**, **Uljudnost**, **Uspjeh**.
Kakva bi bila ljubav kad bi u njoj zabranili **U**?

Katarina PEJAKOVIC

UVIJEK...

Uvijek je u mojoj domovini bilo suza,
uvijek je bilo uza.

Uvijek je bilo onih
što su zborili glasno
i što su mislili jasno.

Uvijek je moju domovinu tlačilo nešto;
čak i oni što nisu živi – mrtvi,
i oni su postali krivi.

Hvala Ti Bože
što će sve isplakane suze
osloboditi nas okova –
i skinuti uze.

Ivan DUJMOVIĆ

POMOĆ ZA **POLITIČKI ZATVORENIK**

Od zaključenja prethodnog broja do sredine prosinca 2019., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog časopisa nesobično pomogli:

Ivan Janeš	Đakovo	1.200,00 Kn
Tomislav Cvetnić	Zagreb	300,00 Kn
Milan Pavelić	Budinčina	500,00 Kn
UKUPNO		2.000,00 Kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U **HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA** (Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

POLITIČKI ZATVORENIK 2009.-2013. - brojevi 202-255 na CD-u s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svih brojeva časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svih brojeva časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svih brojeva časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (stara izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svih brojeva časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše rođanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Žadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini , prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad , prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945.–1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADIČEVIĆ: Tri za dvadeset stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: „Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti”, Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: „GOVDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora”, Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn
Mara ČOVIĆ: Sjećanje – Svjedočenje. Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996, 111 str.	40 kn
Branimir DONAT: Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 358 str.	100 kn
Andrija Radoslav GLAVAŠ: Hrvatska književnost i duhovnost, Zagreb, Dora Krupićeva, 1999., 442 str., tvrdi uvez	100 kn
Jeronim KORNER: Pjesme duhovnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 1998., 328 str., tvrdi uvez	80 kn
Tomislav DRŽIĆ: Hladne je v peku, vlastita naklada, Zagreb, 2009.	20 kn
Monografija MACELJ 1945. , po promotivnoj cijeni	200 kn

IN DIESER AUSGABE

Die neulich von der Präsidentin der Republik Kroatien während des Wahlkampfes abgegebene Erklärung, dass sie auf der falschen Seite des Eisernen Vorhangs geboren ist, ist in dem kleinen, aber lauten Teil der kroatischen Öffentlichkeit, der um den Zusammenbruch Jugoslawiens trauert, auf breite Kritik gestoßen. Als Reaktion auf diese Angriffe erinnert **Alfred Obranić** an die jugoslawische Realität beziehungsweise an die Ereignisse während seiner Studentenzeit und den Studentenstreik im Frühjahr 1959. Einer der Streikteilnehmer war der damalige Medizinstudent **Marijan Pavan**.

Pavan wurde von dem jugoslawischen Geheimdienst auf die „schwarzen Listen“ gesetzt und einige Monate später ist im Gefängnis und in einem Konzentrationslager gelandet. Der Grund ergab sich, als er nach der Mitternachtsmesse im Zagreber Dom mit einer Gruppe von Studenten auf dem Zagreber Hauptplatz Weihnachtslieder gesungen hat. Er wurde in derselben Nacht festgenommen und kurz darauf zu 30 Tagen Gefängnis verurteilt, mit der zusätzlichen Strafmaßnahme „eines zweijährigen Aufenthalts an dem designierten Ort“.

Dieser „designierte Ort“ war die adriatische Insel Sv. Grgur, in der Nähe des berüchtigten Gefängnisses auf der Insel Goli. Auf Sv. Grgur wurde von den jugoslawischen Behörden ein Konzentrationslager errichtet, in das politisch unerwünschte Personen abgeschoben wurden. Nach den oben beschriebenen Ereignissen von 1959 waren dort mehr als einhundert Studenten aus Zagreb untergebracht.

*

Am Beispiel der Schweizer Presse analysiert **Tihomir Nuić**, wie westliche Medien über Kroatien und die Kroaten berichten. Ihm zufolge tragen die kroatischen Behörden durch ihre Passivität auch zur Aufrechterhaltung einer Reihe von

Vorurteilen und negativen Stereotypen bei. **Ivan Vukić** beschreibt die Aufklärung des Verbrechens gegen Kroaten in Gospic und der Umgebung am Ende des Zweiten Weltkriegs und in den Folgejahren. Staatliche Stellen zeigen extreme Fahrlässigkeit gegenüber den zahlreichen Gräbern von Opfern der jugoslawischen Armee und des jugoslawischen kommunistischen Regimes. Viele der Gräber sind vernachlässigt, einige von ihnen geschändet, und das vielleicht drastischste Beispiel ist eine öffentliche Toilette, die an einem Ort gebaut wurde, an dem viele Opfer begraben sind.

*

Über den vor kurzem verstorbenen **Rade Stojić** schreibt **Dr. sc. Andelko Mijatović**. Der 1939 in Herzegowina geborene Stojić emigrierte 1960 und trat im darauffolgenden Jahr der Kroatischen Revolutionären Bruderschaft in Australien bei. Zwei Jahre später kehrte er illegal mit einer Gruppe gleichgesinnter Kameraden nach Kroatien zurück. Er wurde verhaftet und zu zwölf Jahren Haft in verschiedenen jugoslawischen Gefängnissen verurteilt. Als die jugoslawische Aggression gegen Kroatien und Bosnien und Herzegowina Anfang der neunziger Jahre begann, meldete er sich freiwillig zur kroatischen Ar-

mee und dem kroatischen Verteidigungsamt, um sein Heimatland zu verteidigen.

*

Der Historiker **Dr. sc. Nikica Barić** veröffentlicht den ersten Teil seiner umfangreichen Studie über die Situation auf der Insel Brač während des Unabhängigen Staates Kroatien (1941-1945). Die südlichen Grenzen dieses Staates, die zum Zeitpunkt des deutschen Angriffs auf das Königreich Jugoslawien proklamiert wurden, wurden durch die kroatisch-italienischen Verhandlungen im Mai 1941 festgelegt. Italien war der stärkste und wichtigste deutsche Verbündete und dem neu erklärten kroatischen Staat politisch, militärisch und wirtschaftlich bei Weitem überlegen, weswegen es ihm gelang, die Staatsgrenzen aufzuerlegen, zu denen ein großer Teil der kroatischen Adriaküste gehörte. Die Insel Brač blieb Teil Kroatiens, unterlag aber aufgrund des spezifischen Rechtssystems des kroatischen Küstengebiets immer noch italienischen Gebietsansprüchen. Dies hat wesentlich zur Schaffung einer Grundlage für die jugoslawische kommunistische Bewegung beigetragen, wie es aus den Untersuchungen Barić hervorgeht.

Novigrad

IN THIS ISSUE

The pre-election statement of the actual president of the Republic of Croatia, that she was born on the wrong side of the iron fence, caused great criticism of the small, yet a loud part of the Croatian public, which still grieves because of the dissolution of communist Yugoslavia. **Alfred Obranić**, in reaction to those attacks, reminds us of the Yugoslav reality, i.e. events from his days as a university student, and the student's strike in the spring of 1959. One of the participants in the strike was **Marijan Pavan**, who was a medical student at the time.

After being "blacklisted" by the Yugoslav intelligence service, Pavan ended up in prison and a concentration camp. After the midnight mass that year, which was held in the Zagreb cathedral, Pavan started singing Christmas carols with a group

of students. He was amongst the ones that were arrested, and afterwards he was sentenced to 30 days in prison, with an additional administrative sentence of two years, called "addressing to a designated place of residence". That designated place of residence was the island of Sv. Grgur ("St. Gregory"), near the notorious prison on the island of Goli ("Barren Island"). Yugoslav authorities set up a concentration camp on Sv. Grgur, where they isolated the undesirable persons, and after the described events of 1959, over a hundred of students from Zagreb were detained there.

*

Tihomir Nuić analyses the western media's image about Croatia and Croats, based on Swiss press. According to him,

Croatian authorities are actually helping in maintaining a negative image and stereotypes. **Ivan Vukić** describes his research of the crimes committed against Croats in Gospic and its surrounding at the end of World War II, and its aftermath. The state authorities show sheer negligence to the numerous gravesites of the victims of the Yugoslav army, and the Yugoslav communist regime. Many of the gravesites are not maintained, some are even defiled, and the most drastic example is the building of a public toilet on the place where a large number of victims have been buried.

*

Andelko Mijatović, Ph. D., writes about the recently deceased **Rade Stojić**. Born in Hercegovina in 1939, Stojić emigrated in 1960, and joined the Croatian Revolutionary Brotherhood next year in Australia. Two years later he returned to Croatia with a group of like-minded people and compatriots. He was arrested and sentenced, and spent eleven years in Yugoslav prisons. When the Yugoslav aggression on Croatia and BiH started in the 1990s, he took part in the defence of his country as a volunteer of the Croatian Army, and the Croatian Council of Defence.

*

Nikica Barić, Ph. D., publishes a first part of his detailed study of the situation on the island of Brač during the Independent State of Croatia (1941 – 1945). The southern borders of that state, which had been declared at the time of the German attack on the Kingdom of Yugoslavia, were defined by the Croatian-Italian negotiations in May 1941. Italy, then the most powerful and most important German ally, which was also politically, military and economically vastly superior to the newly founded Croatian state, managed to impose borders that gave her a good portion of the Croatian Adriatic coastline. The island of Brač stayed a part of Croatia, but due to the specific legal status of Croatian coastal zone, it was still susceptible for Italian seizing. That created an environment for the growth of Yugoslav communist movement, which Barić's research shows.

Bihać

VOJNI SUD
VOJNE OBLASTI »ZAGREBAČKE« J.A.
Vijeće kod Varaždinske komande područja

OBAVJEST

Vojni sud vojne oblasti »Zagrebačke« J. A. Vijeće kod Varaždinske komande područja presudila je:

I. okr. RUSAK STJEPANA, sin pok. Martina i Tereze rođ. Horvat, rođ. 19. VI. 1901. u Dol. Dubravi, opć. ista, kotar Prelog, zanimanjem bilježnik i zadnje boraviste u Vratilincu,
na kaznu smrti strejanjem i trajan gubitak građanske časti.

II. okr. CIMBOLA ROK, sin Ivana i Marije rođ. Petković, rođ. 6. VIII. 1893. u Vratilincu, opć. ista, kotar Čakovec, gdje i živi, zanimanjem opć. podvornik,
na kaznu smrti strejanjem i trajan gubitak građanske časti.

III. okr. TUKSAR PAVAO, sin Bartola, Eve rođ. Radiković, rođ. 26. VI. 1897. u Križovcu, opć. Vratilinc, kotar Čakovec, gdje i živi, zanimanjem ratar,
na kaznu robije u trajuju od 20 godina i gubitak građanske časti u trajuju od 5 godina.

IV. okr. SABO RUDOLF, sin Matije i Terzelje rođ. Kovacić, rođ. 7. IX. 1906. u Petkovcu, opć. i kotar Dol. Lendava, živi u Peklenici, opć. Vratilinc, kotar Čakovec, zanimanjem milnar,
na kaznu smrti strejanjem i trajan gubitak grad. časti I 40%, konfiskacije njegove imovine u korist N.O. Fonda.

V. okr. JAMBROŠIĆ MIJO, sin Tome i Mara rođ. Novak, rođ. 29. IX. 1906. u Križovcu, opć. Vratilinc, kotar Čakovec, živi u Peklenici, opć. Vratilinc, kotar Čakovec, zanimanjem ratar,
na kaznu smrti strejanjem i trajan gubitak grad. časti.

VI. okr. ŠIMUNIĆ JAKOB, sin Josipa i Franca rođ. Šovar, rođ. 13. VII. 1887. u Podturnu, opć. ista, kotar Čakovec, živi u Gornjem Kraljevcu, zanimanjem ratar,
na kaznu smrti strejanjem, trajan gubitak grad. časti I 70%, konfiskacije njegove imovine u korist N.O. Fonda.

Ova presuda izvršena je na temelju čl. 29. Uredbe o vojnim sudovima od 24. maja 1944. t. j. po odobrenju Vojnog suda II. Jug. Hrvatske.

I. okr. RUSAK STJEPAN je po okupaciji Madara kao bilježnik razvio špijunsku službu u korist Madara preko svojih velikih i malih bitova i slao izveštaje Madarskoj žandarmetskoj prezervativarskoj tajnoj policiji.

Tako je mnoge javio, koji se nalaze u našoj vojsci, koji su simpatizeri N.O.P. i koji su polazili na sastanke. Uslijed njegovog dojavljivanja ne samo, da su uhapšeni naši pripadnici i simpatizeri, nego i njihove žene, koje su bile zatvarane u starome gradu u Čakovcu. Za mnoge koji su uhapšeni nezna se uopće za njihova sudbinu.

Okriveni je počinio kriv. djela špijunate, službe neprijatelju, kao izvršni organ upravne vlasti vršio masovno hapšenje i odvođenje našeg stanovništva, pa je time počinio djela ratnih zločinaca opisano u čl. 13. Uredbe o vojnim sudovima i djela narodnih neprijatelja opisano u čl. 14. iste Uredbe.

II. okr. CIMBOLA ROK kaže je što je kao podvornik i član Madar-elet partije javljao I. okr. Rusak Stjepanu, da su Gerenčer Ivan i Golubić Franjo u partizanima, vodio žandare do naših simpatizera i pristašica N.O.P., pa kad nisu mogli uhapšiti njih, hapsili su njihove žene. Za nekoje uhapšene uopće se nezna gdje su.

Okriveni je počinio kriv. djelo pripadništva neprijateljskoj političkoj organizaciji, masovnog hapšenja i odvođenja stanovništva, pa je time počinio djela ratnih zločinaca opisano u čl. 13. i narodnih neprijatelja opisano u čl. 14. cit. Uredbe.

III. okr. TUKSAR PAVAO, bio je pripadnik Madar-elet partije, a kasnije Njilas-partije i za cijelo vrijeme okupacije bio mal birov u selu, pa tako davao podatke o onima koji su otali u partizane i vodio žandare.

Okriveni je počinio kriv. djela službe neprijatelju, kao izvršni organ njegove vlasti, kao dostavljач i proaktivac, pa je time počinio djela narodnih neprijatelja opisana u čl. 14.

IV. okr. SABO RUDOLF, stupio je po okupaciji Madara-Medimurja u Madar-elet partiju a kasnije u Njilas-partiju i vršio dužnost birova, pa tako vodio žandare do naših simpatizera i političkih radnika i javljao im se sve nalazi u partizanima, a kada se nijesu mogli pronaći oni, hapšene su njihove žene, koje su bile zatvarane u starome gradu u Čakovcu. Okriveni je također I. okr. Rusak Stjepanu i davao popis drugova koji su pristašice N.O.P.-a.

Okriveni svojim masovnim hapšenjem odvođenjem stanovništva kao izvršni organ upravne vlasti, počinio je djela ratnih zločinaca opisana u čl. 14. iste Uredbe.

V. okr. JAMBROŠIĆ MIJO stupa odmah u početku u Madar-elet partiju i u isto vrijeme prima se dužnosti matoga birova i ostaje sve do oslobodenja Medimurja, pa je kao lakav davao popis vojnih bjegeuna, vodio žandare koji su hapsili, dao popis partizanskih familija I. okr. Rusak Stjepanu, od kojih su nekoji stradali, a kad nisu mogli biti uhapšeni, bile su zatvarane njihove žene. On svoj rad prokazivanja i dostavljanja nastavlja dalje sa novim bilježnikom Neopolol Belom, koji dalje dostavlja Madarskim vlastima.

Okriveni počinio je kriv. djela službe neprijatelju kao izvršni organ, nadalje kriv. djela dostavljanja prokazivanja, masovnog hapšenja i odvođenja našeg stanovništva, pa je počinio djela ratnih zločinaca opisana u čl. 13. Uredbe o vojnim sudovima i djela narodnih neprijatelja opisana u čl. 14. Uredbe o vojnim sudovima.

VI. okr. ŠIMUNIĆ JAKOB od okupacije Medimurja po Madarima stupio je u Madar-elet partiju, a u jesen 1945. stupio je u Njilas-partiju i za sve vrijeme bio birov, a na traženje bilježnika I. okr. Rusak Stjepana dostavljao podatke o našim radnicima i simpatizerima pokreta, pa su tako na temelju tih podataka za vrijeme recišta nekoji uhapšeni, a kad se njih nije moglo pronaći, bile su uhapšene njihove žene.

Okriveni je počinio kriv. djela pripadništva neprijateljskoj političkoj organizaciji, službe neprijatelju kao izvršni organ njegove vlasti masovnog hapšenja i odvođenja našeg naroda.

Svi okriveni, a uočeno I. okr. Rusak Stjepan, koji je bio organizator i vršio špijunsku djelatnost, radili su i služili neprijatelju vjerno pa je radi toga bila posljedica, da je nad našim narodom vršeni teror i ujedno bila posljedica radi nedovoljnog razvijenog Narodno-oslobodilačkog pokreta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

IZ KANCELARIJE:
vojnog suda, vojne oblasti »Zagrebačka« J. A.
Vijeće kod Varaždinske komande područja.

VOJNO SUDSKO VIJEĆE VOJNOG SUDA
VI. KORPIŠNE VJERNE OBLASTI NOVJ
PRI KOMANDI BRODSKOG PODRUČJA

BROJ: 19 /19/ 44. god.

Dana 30. listopada 1944. god.

Vojno sudsko vijeće sastavljeno od Plećaš Dušana kao predsednika te Jurišić Nikole komesara komande brodskog područja i Agić Ilije stražar kod islijedništva kao članova, nakon tajnog vijećanja a po dovršenom usmenom pretresu održanom 30.X.1944. u krivičnom predmetu protiv POTNAR FRANJE iz Ruševa objavljuje sledeće:

POTNAR FRANJO, sin Antuna i majke Cecilijerodjene Emić, rođen 1897. god iz Ruševa, općina ista, kotar Požega, ratar, Hrvat, Katolik, oženjen otac 4 djece.

K R I V J E

1./ Sto je odmah poslije preokreta položio ustašku zakletvu i primio dekretiranu položaj općinskog načelnika u Ruševu, i na tom položaju ostao sve do pada Pleternice u rujnu e.g. čime se ogrešio o čl.13 i 14 Uredbe o vojnim sudovima, koji govore o funkcijerima domaćeg terorističkog aparata i o aktivnim ustašama.

2./ Sto je razoružavao Jugoslavensku vojsku te sakupljeno oružje spremio i osobno predavao okupatoru, čime je počinio krivično djelo natjerivanja naroda da predala oružje okupatoru i ogrešio se o čl.14 Uredbe o vojnim sudovima.
3./ Sto je kao član komisije učestvovao u iseljavanju Srpskih obitelji sa njihovih imanja i u oduzimanju odnosno otimanju narodne imovine čime je počinio krivično djelo pomaganja i neposrednog otjerivanja naroda te prisilno iseljavanja i pljačke narodne imovine o čemu govoriti čl.13 Uredbe o Vojnim sudovima.

4./ Sto je kao općinski načelnik kontrolirao dovodjenje hapšenika i političkih sumnjivaca u općinsku stražaru i prisustvovao njihovim mučenjima, čime je počinio krivično djelo pomaganja masovnog mučenja našeg naroda i grešio se o čl. 13 Uredbe o Vojnim sudovima.

5./ Sto je skupa sa ustaškim tabornikom Josipovićem prisilno dotorane Srbe predavao ustašama, koji su ih odvodili u logor, čime je počinio kriv.djelo pomaganja prisilnog odvodjenja naroda u logor i ogrešio se o čl.13 Uredbe o Vojnim sudovima.

6./ Sto je u svibnju 1943. godine preselio općinsku uredovnicu u Pleternicu čime je počinio krivično djelo iz čl. 14 Uredbe o Vojnim sudovima koji govoriti o onima koji se odmetnu od narodne vlasti i rade protiv nje.

7./ Sto je iz novog sjedišta općine preko službenih izaslanika prisilno ubirao porez od svojih općinara, čime je počinio kriv.djelo pomaganja pljačke narodne imovine i ogrešio se o čl.13 Uredbe o Vojnim sudovima.

8./ Sto je 9.VI.1944. godine otišao sa jednom deputacijom u Zagreb da od protunarodne vlasti zatraži pomoći za očuvanje žetve od partizana čime je počinio kriv.djelo pomaganja pljačke narodne imovine i pružanja pomoći okupatoru i ogrešio se o čl.13 i 14 Uredbe o vojnim sudovima.

9./ Sto je u dva navrata odbio poziv narodne vlasti da se povrati na oslobođeni teritorij i predala općinske poslove Ruševa, čime se ogrešio o čl.14 Uredbe o Vojnim sudovima i počinio kriv.djelo odmetništva od narodne vlasti i rada protiv nje.

Na temelju postignutog dokaznog materijala i utvrđenih činjenica podvodeći krivična djela optuženog pod propise Uredbe o Vojnim sudovima ova sudsko vijeće na osnovu čl.13 i 14 Uredbe o Vojnim sudovima u vezi čl.16